

რუსუდან თაყაიშვილი

მუსიკის სწავლების კონცეფცია
ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმის კონტექსტში

პედაგოგიკის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო
ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

13. 00. 02 _ სწავლებისა და აღზრდის თეორია და მეთოდოლოგია

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: პროფესორი ლეილა მარუაშვილი

ს ა რ ჩ ე ვ ი

შესავალი.

1. მუსიკის სწავლების ტრადიციები საქართველოში

და უახლესი ტენდენციები ზოგად მუსიკალურ განათლებაში.

1.1. მუსიკალური განათლების ტრადიციები საქართველოში.

1.2. საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში მუსიკის სწავლების რეტროსპექტული მიმოხილვა-ანალიზი.

1.3. მუსიკის საგნის თანამედროვე სასწავლო გეგმების შედარებითი ანალიზი.

2. მუსიკა თანამედროვე სასწავლო პარადიგმაში.

2.1. მუსიკის როლი ჰუმანიზაციის პრინციპების დანერგვისას.

2.2. მუსიკის როლი საინფორმაციო კულტურის ჩამოყალიბებაში.

3. სიახლეები მუსიკის საგნის სწავლებაში.

3.1. სანოტო სისტემის სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში.

3.2. ინტეგრაციის მეთოდი მუსიკის საგნის სწავლებისას.

3.3. მუსიკის ქართული ზოგადსაგანმანათლებლო ვებ-პორტალის კონცეფცია.

დასკვნა.

დანართი. ეროვნული სასწავლო გეგმა მუსიკის საგანში

(I, VII, X კლასები).

ლიტერატურა.

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

სადისერტაციო თემის აქტუალობა. განათლების სისტემა მუდმივად განიცდის ცვლილებასა და განვითარებას, რაც საზოგადოების ასევე მუდმივი განვითარებითაა გამოწვეული – იცვლება ცივილიზაცია, ეპოქა, წყობა, ფორმაცია. შესაბამისად, ცვალებადია ადამიანთა მოთხოვნილება და ინტერესები. ამასთან, განათლების უცვლელ მეთოდად ყოველთვის რჩება ინფორმაციის გადაცემა და განათლების სუბიექტის მიერ მისი გაგება და ათვისება. გარკვეულ მომენტებში, საინფორმაციო ტექნოლოგიების რევოლუციური ცვლილების შედეგად, ადამიანთა ერთობაში ფუნქციონირებადი ინფორმაცია ნახტომისებურად იზრდება – ხდება ე. წ. საინფორმაციო აფეთქება, საინფორმაციო რევოლუცია [1]¹. დღეისთვის კაცობრიობა ახალ საინფორმაციო რევოლუციას განიცდის – ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებისა და გლობალური კომპიუტერიზაციის შედეგად მკვეთრად გაიზარდა საზოგადოების ინფორმატიზაციის დონე, გაჩნდა ინფორმატიკის ინდუსტრია, ყოფაში შემოვიდა ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიები. XXI საუკუნე – ესაა გლობალური კომპიუტერული ქსელებისა და ტელეკომუნიკაციების გავრცელებისა და ზრდის პერიოდი. ინტერნეტი ზეგავლენას ახდენს თანამედროვე საზოგადოების განვითარების ყველა სფეროზე [2-3]. შემთხვევითი არაა, რომ წამყვანი თანამედროვე სოციოლოგები და ფილოსოფოსები მსოფლიო განვითარებას აფასებენ, როგორც გლობალური საკომუნიკაციო ქსელების ჩამოყალიბების პროცესს [4]. დამკვიდრდა ტერმინები: გლობალიზაცია, ქსელური საზოგადოება, საინფორმაციო საზოგადოება და სხვა. ინფორმატიზაციის ყველაზე ზოგად კონცეფციას, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური თვალსაზრისით, საინფორმაციო საზოგადოების კონცეფცია წარმოადგენს [4-7]².

---

¹ ითვლება, რომ მოხდა სამი საინფორმაციო რევოლუცია: 1) მეტყველების წარმოშობა, 2) დამწერლობის შექმნა, 3) წიგნის ბეჭდვა.

² ამ მიმართულების საეტაპო მოვლენად მოიხსენიება ე.წ. ოკინავას ქარტია [8]. 2002 წლის 22 ივნისს, ოკინავაზე გამართულ სამმიტზე ე. წ. 8 რვა წამყვანი ქვეყნის ლიდერებმა ევროკავშირის პრეზიდენტთან ერთად ხელი მოაწერეს ქარტიას, რომელიც აყალიბებს გლობალური საინფორმაციო საზოგადოების ჩამოყალიბების ძირითად პრინციპებს და ამ პროცესის ხელშეწყობის სამოქმედო გეგმას.

ინფორმატიზაციის გლობალური პროცესები, ბუნებრივია, შეეხო განათლების სისტემასაც. უკვე სადავო აღარაა თეზისი, რომლის მიხედვითაც განათლების ტრადიციულმა სისტემამ დღემდე არსებული ფორმით ამოწურა თავისი შესაძლებლობები და ევოლუციური, შინაგანი გარდაქმნების გზით უნდა განიცადოს ე. წ. ფაზური გადასვლა, ანუ გადავიდეს თვისებრივად ახალ მდგომარეობაში. ამას ადასტურებს დღეისთვის არსებული მრავალრიცხოვანი ლიტერატურა, რომელიც საინფორმაციო საზოგადოების ადეკვატური თანამედროვე საგანმანათლებლო პარადიგმის ჩამოყალიბებასა და განხილვას ეძღვნება [9-12]. განათლების გლობალური რეფორმის მიზანია სასწავლო პროცესის ადაპტაცია ახალ მსოფლიო სოციალურ გარემოსთან – მიმდინარეობს ერთიანი მსოფლიო საგანმანათლებლო სივრცის ფორმირება [13-16].

საქართველო დღეს ისე, როგორც არასდროს, მსოფლიო პოლიტიკური და ეკონომიკური მთლიანობის ნაწილს წარმოადგენს. იგი ჩართულია გლობალურ საინფორმაციო სივრცეში თანამედროვე საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების საშუალებით. ამდენად, ობიექტური მოვლენაა, რომ საქართველოც, რომელიც აქტიურად ინტეგრირდება ევროკავშირსა და მსოფლიო სისტემაში, ჩართული აღმოჩნდა საინფორმაციო საზოგადოების გლობალურ პროცესებში. სწორედ ამის ერთ-ერთი შედეგია ის, რომ ამჟამად ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარეობს განათლების სისტემის რეფორმა, რომელიც ევროპულ საგანმანათლებლო სისტემასთან მიერთებას გულისხმობს – 2005 წელს საქართველო ე. წ. ბოლონიის პროცესის წევრი გახდა [17-18]. უნდა აღინიშნოს, XIX–XX საუკუნეებში ჩვენი განათლების სისტემა ინტეგრირებული იყო ჯერ რუსეთის, ხოლო შემდეგ კი საბჭოთა კავშირის სისტემაში. ეროვნული განათლების სისტემის ჩამოყალიბება და დამკვიდრება ქართველ მოღვაწეთა გამუდმებული ფიქრის და ზრუნვის საგანი იყო. გავიხსენოთ XIX_XX სს. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების შექმნა, სახალხო სკოლები, “დედა ენა”... გარკვეულ შეჯამებად ჟღერს ცნობილი მოღვაწის – აკაკი ბაქრაძის აზრი, გამოთქმული 1992 წ., უკვე დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში [19]: “მე საკუთარი, ქართული განათლების სისტემის მომხრე

ვარ. მაგრამ ამას ძალიან დიდი დრო უნდა. ჩვენ დროის არ უნდა შეგვეშინდეს. ნელ-ნელა, თანდათანობით უნდა შევუდგეთ საქმეს. ბეჯითი შრომით შევქმნათ ჩონჩხი მომავალი ქართული საგანმანათლებლო სისტემისა”. ამრიგად, საქართველოს განათლების სისტემის რეფორმა ერთი მხრივ, გარედან, გლობალური პროცესებით არის ნაკარნახები, მეორე მხრივ კი, ის ეროვნული განათლების სისტემის შექმნის შინაგანი მოთხოვნილებითაა გამოწვეული.

საქართველოში მიმდინარე რეფორმა განათლების სისტემის ყველა რგოლს, შესაბამისად, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლასაც მოიცავს. პროექტის – "ილია ჭავჭავაძე" ფარგლებში ახალი სასწავლო გეგმა დაიწერა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის ყველა საგანში, მათ შორის, მუსიკაშიც [20-21]. ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის საგნის სწავლება ძირეულ ცვლილებას განიცდის [21-25]. უპირველეს ყოვლისა, საგნის სახელწოდება ერთმნიშვნელოვნად ყალიბდება “მუსიკად” (ადრე მიღებული სახელწოდებები – “სიმღერა”, “სიმღერა-მუსიკა”, “მუსიკა”). იცვლება ასევე მისი დეფინიცია, რომელიც თავის თავში მუსიკალური ხელოვნების მრავალმხრივ შესწავლას – შემოქმედებით, პრაქტიკულ, თეორიულ – და ასევე მასთან უშუალოდ დაკავშირებული სხვა დარგების გაცნობა-ათვისებასაც მოიცავს. რეფორმის ფარგლებში აღარ არსებობს მეორეხარისხოვანი საგნის ცნება, ამიტომ მუსიკაც, რომელსაც ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში ყოველთვის მეორეხარისხოვანი ადგილი ეკავა და ერთგვარად დაჩაგრულ პოზიციაზე იდგა, იცვლის თავის ფუნქციას და თანაბარუფლებიან სასწავლო დისციპლინად გვევლინება. სწორედ ამის ერთ-ერთი დამადასტურებელია ისიც, რომ მუსიკის სწავლება სავალდებულოა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის სამივე – დაწყებით (1-6), საბაზო (7-9) და საშუალო საფეხურზე (10). მე-11-12 კლასებში კი მუსიკის საგანი არჩევითი კურსების ნუსხაშია წარმოდგენილი, ისევე, როგორც სხვა საგანთა უმეტესი ნაწილი.³

---

³ ეს ფაქტი – მუსიკის საგნის გათანაბრება აკადემიურ დისციპლინებთან – თანამედროვე საგანმანათლებლო პარადიგმის ერთ-ერთი უმთავრესი პრინციპის – განათლების ჰუმანიტარიზაციის გამოვლენას წარმოადგენს.

მუსიკის საგნის ღრმა შესწავლა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში საზოგადოების მუსიკალური კულტურის ჩამოყალიბების ერთ-ერთი უმთავრესი საშუალება ხდება [25-29]. იმ თაობის სახით, რომელიც სკოლის მთელი ციკლის მანძილზე გაეცნობა და შეისწავლის მუსიკალური ხელოვნების სხვადასხვა ასპექტს – შემოქმედებით-პრაქტიკულს, თეორიულს, ანალიტიკურს, საზოგადოებას შეემატება მუსიკალურად განათლებული ფენა, კულტურული მსმენელი. თუმცა, ვფიქრობთ, რომ მუსიკალური განათლების, თუნდაც ზოგადის მნიშვნელობა გაცილებით ფართოა, რასაც დისერტაციაში წარმოდგენილი კვლევის შედეგებიც ადასტურებს.

საზოგადოების ასეთი მიდგომა მუსიკის სწავლებისადმი ქართველ მოღვაწეთა დიდი ხნის სურვილი იყო, დაწყებული იაკობ გოგებაშვილიდან, რომელმაც დიდი შრომა გასწია, რომ “დედა ენის” მეორე გამოცემისთვის ხალხური სიმღერების ნოტები დაერთო [30]: “მასში [“დედა ენაში”] მოვაქციე ბევრი ხალხის ნაწარმოები, რის შეთვისებაც შეეძლოთ ბავშვებს სრული შეგნებით და ხალისითა. აკლდა მხოლოდ სახალხო სიმღერები, ნოტებზე გადაღებული. მკითხველს მოეხსენება, რა დიდი მნიშვნელობა აქვს ხალხურს საყმაწვილო სიმღერას სკოლის მსვლელობასა და წარმატებაში”.

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სიმღერის სწავლებას ი. გოგებაშვილი ასე აფასებს: “სიმღერა სამართლიანად ითვლება ჩვენს დროში სკოლის სულად და გულად. იგი უვითარებს ბავშვს სმენასა, აჩვევს ჰარმონიასა, უსუსტებს და უსპობს ხეპრობასა და ზრდის მის გულში სინაზესა და სიფაქიზესა. ერთი სიტყვით, აკეთილშობილებს მის ბუნებასა...”. იქვე ასკვნის: “...ახლანდელი დროის სკოლა გამანათლებელ ქვეყნებში შეუძლებელია უსიმღეროდ” [31].

ამავე საკითხს ეხება 1980 წ. ო. თაქთაქიშვილი, მაშინდელი კულტურის მინისტრი ჟურნალ “საბჭოთა ხელოვნებაში” გამოქვეყნებულ სტატიაში “ეროვნული მუსიკა – მუსიკალური აღზრდის საფუძველი” [32]: “საფუძვლიან გარდაქმნასა და გადასინჯვას მოითხოვს საშუალო სკოლებში დანერგილი მუსიკალური აღზრდის სისტემა” და

თვლის, რომ ზოგადი მუსიკალური კულტურის გარეშე "სპეციალური მუსიკალური აღზრდის სფეროში მოპოვებული მიღწევები ჰაერშია გამოკიდებული".

ზოგადი მუსიკალური განათლების აქტუალობასთან დაკავშირებით საინტერესოა შემდეგი ფაქტიც: თანამედროვეობის ერთ-ერთმა წამყვანმა მევიოლინემ – ანა-სოფი მუტერმა დაამუშავა მუსიკის სასწავლო პროგრამა გერმანიის საბავშვო ბაღებისა და ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებისთვის, და ახლა დროის დიდ ნაწილს მის დანერგვას უთმობს, რის გამოც შეკვეცა საკუთარი საშემსრულებლო მოღვაწეობა. მისი აზრით, "მუსიკა უნდა იყოს არა მეორადი, არამედ საბაზისო საგანი ყველა სხვა დისციპლინისათვის" [33].

ამგვარი განათლების აუცილებლობას სოციოლოგიური კვლევების სტატისტიკური მონაცემებიც ადასტურებს [34]. მოსახლეობის საანკეტო გამოკითხვები ავლენს შემდეგ ზოგად ფაქტს: უმეტესობა გამოთქვამს სურვილს, რომ ჰქონდეს ელემენტარული მუსიკალური განათლება, იცნობდეს სანოტო სისტემას და შეეძლოს მუსიცირება; დიდი ნაწილი ნაწილს, რომ ბავშვობაში არ ჰქონია შესაძლებლობა, მიეღო მუსიკალური განათლება, ხოლო ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის მუსიკის გაკვეთილებს განათლებად არ თვლის. სოციოლოგიური კვლევები ადასტურებს ასევე იმას, რომ კომპიუტერსა და მუსიკას ახალგაზრდობის ცხოვრებაში წამყვანი ადგილი უჭირავს [34]. უფრო მეტიც, ტენდენცია ისეთია, რომ მუსიკისკენ სვლა კომპიუტერის მეშვეობით ხდება. ამდენად, სასკოლო მუსიკალურ განათლებაში ჩამოყალიბებული სიცარიელე ხელს უწყობს შემდეგს: ახალგაზრდობას არ გააჩნია ჩამოყალიბებული მუსიკალური გემოვნება და ადვილად ექცევა დაბალი ხარისხის მუსიკის გავლენის ქვეშ [35]. თანამედროვე ნეიროფიზიოლოგიური კვლევები ცხადყოფს, რომ ასეთი მუსიკა უარყოფით გავლენას ახდენს ახალგაზრდების ჯანმრთელობასა და ფსიქიკაზე. სამწუხაროდ, უკვე დამკვიდრდა ტერმინი "მუსიკალური ნარკომანია" [36-41]. ამავე დროს, არსებობს და ეფექტურად ვითარდება მუსიკალური თერაპიის დარგი, რომელიც, ძირითადად, სწორედ კლასიკური მუსიკის მოსმენას ეყრდნობა [42].

თანამედროვე სასწავლო პარადიგმის ვექტორი ცალსახადაა ორიენტირებული პიროვნებაზე. მიდგომების სხვადასხვაობის მიუხედავად, მის ძირითად პრინციპებად აღიარებულია განათლების ჰუმანიზაცია, ჰუმანიტარიზაცია და ინფორმატიზაცია [10]. ასეთი ტიპის განათლების რეალიზაციისათვის საჭიროა თანამედროვე ინოვაციური პედაგოგიური ტექნოლოგიების დანერგვა – განვითარებადი სწავლება, პრობლემური სწავლება, უწყვეტი სწავლება, ინტერაქტიური სწავლება, პროგრამირებული სწავლება, სწავლება თამაშით, ინტეგრირებული სწავლება და სხვა [43-48], რომელთაც მუსიკის საგანი შესანიშნავად იგუებს და ერგება.

ჰუმანიტარიზაციის პრინციპი არ გულისხმობს მხოლოდ ჰუმანიტარული საგნების ხვედრითი წილის გაზრდას. მის თანახმად, მოსწავლე არა მარტო აითვისებს გარკვეულ სასწავლო დისციპლინებს, არამედ კულტურის სამყაროს მთლიანობაში [10]. ფილოსოფიურ-დიდაქტიკურ დონეზე განათლების ჰუმანიტარიზაცია ნიშნავს ნებისმიერ სასწავლო მასალაში ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობების და პიროვნული ორიენტირების გამოვლენას. სწორედ ამ პრინციპის შედეგია მუსიკის საგნის ღრმა სწავლების ტენდენცია, რომელსაც თანამედროვე მსოფლიოში ვხვდებით [23, 24, 29].

რაც შეეხება სასწავლო პროცესის ჰუმანიზაციას, მუსიკას აქ უნიკალური როლის შესრულება შეუძლია. სწავლის პროცესი, ისევე როგორც ადამიანის ნებისმიერი ინტელექტუალური საქმიანობა, დაკავშირებულია თავის ტვინის ფუნქციურ მოქმედებასთან, რაც, თავის მხრივ, დაკავშირებულია ინფორმაციის აღქმასა და გადამუშავებასთან. ტრადიციული პედაგოგიკის ერთ-ერთ ნაკლად სამართლიანად ითვლება მისი ორიენტაცია თავის ტვინის მარცხენა ჰემისფეროს განვითარებაზე [10,48]

.⁴

ინტერესს წარმოადგენს ამ კუთხით ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის სწავლების განხილვა [25, 50]. აღსანიშნავია, რომ პედაგოგიურ ლიტერატურაში

---

⁴ დღეისათვის ტვინის ნეიროფიზიოლოგიაში მიღებულია, რომ ტვინის მარცხენა ნახევარსფეროსთან დაკავშირებულია კოგნიტური პროცესები, ხოლო მარჯვენა ნახევარსფეროსთან კი – ემოციური და მგრძნობელობითი [49].

პუბლიკაციები ამ საკითხზე მწირია. ამასთან, როგორც წესი, მათში უმთავრესად მუსიკის ესთეტიკური აღქმის საკითხებია განხილული. როგორც ჩანს, ეს ფაქტი შემთხვევითი არაა – იგი გამოხატავს ჩამოყალიბებულ ტენდენციას, რომლის მიხედვითაც მუსიკის კოგნიტური ფუნქცია ნაკლებადაა დაფასებული მისი ემოციური ფუნქციის ფონზე.

თავის ტვინზე მუსიკის ზემოქმედების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ბოლო ათწლეულში, ფაქტობრივად, ჩამოყალიბდა მეცნიერების ახალი დარგი – მუსიკალური ნეირობიოლოგია [51-53], რომლის განვითარება ამ დარგში დაგროვილი მასალის მყარ საფუძველზე განხილვის საშუალებას იძლევა. ნეირობიოლოგიური კვლევების მონაცემთა საფუძველზე აიხსნება ის მრავალრიცხოვანი ფაქტობრივი მასალა, რომელიც აფიქსირებს ძლიერ კორელაციას მუსიკის შესწავლასა და ინტელექტუალურ განვითარებას შორის: კითხვითი, სამეტყველო უნარების, სივრცული და დროსთან დაკავშირებული ამოცანების გადაჭრისათვის საჭირო უნარების, ვერბალური და მათემატიკური უნარების გაუმჯობესება; ყურადღების კონცენტრირების, მეხსიერების, მოტორული კოორდინაციის გაუმჯობესება⁵.

ნეიროვიზუალიზაციის თანამედროვე მეთოდებით ჩატარებული კვლევების შედეგად დადასტურებულია უმნიშვნელოვანესი ფაქტი: ადამიანის თავის ტვინში არ არსებობს მუსიკის გადამუმავებასთან დაკავშირებული რაიმე სპეციალიზებული ცენტრი. ამ პროცესში მონაწილეობს მთელი თავის ტვინი, მათ შორის მისი ისეთი უბნები, რომლებიც სხვა სახის შემეცნებითი აქტივობისთვისაა სპეციფიკური [55-56]. ანუ, მუსიკის აღქმასა და ანალიზში ჩართულია თავის ტვინის ორივე ჰემისფერო, რის

---

⁵ როგორც მეცნიერული ინტუიციის მაგალითს, მოვიყვანო ი. გოგებაშვილის სიტყვებს: “სიმღერას იმისთანა მდგომარეობაში მოყავს ნერვების ცენტრები, რომ ასწრაფებს სისხლის დენას ადამიანის ძარღვებსა და ტვინში. აჩქარებს ტვინის ნივთიერების განახლებასა, აშორებს გონებას ყოველ შემაწუხებელ აზრსა და ზრუნვასა, შეჰყავს ადამიანი რაღაც სასიამოვნო სფეროში, შლის მის გულსა, გონებას, ამხნევებს და ახალისებს. ამიტომ, ბავშვის გონება, დაღალული ვარჯიშობისაგან, ერთიორად უფრო ჩქარად მოდის ღონეზე სიმღერის ჟამსა, ვიდრე უბრალო დასვენების დროსა” [54].

გამოც მუსიკა, ფაქტობრივად, ააქტიურებს მთელ ტვინს და, მაშასადამე, მისი ფუნქციონირების ოპტიმიზაციას ახდენს. ეს კი დადებითად აისახება თავის ტვინის ზოგად მდგომარეობაზე.

ხაზი უნდა გავუსვათ იმას, რომ ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმა და, შესაბამისად, ჩვენს მიერ წარმოდგენილი კონცეფცია არ გულისხმობს მუსიკის საგნის პროფესიულ დონეზე სწავლებას [25, 57-58]. დისერტაციაში წარმოდგენილი კონცეფციის მთავარი მიზანია, რომ სწავლების პროცესში სერიოზულად ამოქმედდეს მუსიკის კოგნიტური ფუნქცია, რომელიც, საზოგადოდ, ნაკლებადაა დაფასებული მისი ემოციური ფუნქციის ფონზე. მუსიკალური ნეირობიოლოგიის თანამედროვე მიღწევების თანახმად, მუსიკის სერიოზული, ღრმა შესწავლა მოსწავლის კოგნიტური და ემოციური სფეროების განვითარებისა და მათი ინტეგრაციის უნიკალურ საშუალებას იძლევა. ეს ფაქტი, გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას, რომ რევოლუციური მნიშვნელობისა შეიძლება გახდეს განათლების ჰუმანიზაციის თვალსაზრისით.

რაც შეეხება თანამედროვე საგანმანათლებლო პარადიგმის ინფორმატიზაციის პრინციპს [10], აქ ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანას ის წარმოადგენს, რომ მოსწავლეებს ჩამოუყალიბდეთ საინფორმაციო საზოგადოებაში ცხოვრებისათვის საჭირო საინფორმაციო კულტურა – სისტემური ცოდნა ინფორმაციის შექმნის, დამუშავების, გადაცემის შესახებ და ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიებისა და საშუალებების გამოყენების უნარ-ჩვევები ჯერ სასწავლო, ხოლო შემდგომ კი პროფესიულ საქმიანობაში.

ჩვენი მიზანია, დავაფიქსიროთ მუსიკის როლი საინფორმაციო კულტურის ჩამოყალიბებაში [25, 59-61]. ინფორმატიკისა და მუსიკის ინტეგრაციის საფუძველზე, ფაქტობრივად, ბევრგან უკვე არსებობს და ჩვენ პირობებშიც შეიძლება ჩამოყალიბდეს ახალი სასწავლო საგანი – მუსიკალური ინფორმატიკა. ეს საშუალებას იძლევა ისეთი კუთხით შევასწავლოთ მოსწავლეებს ინფორმატიკა, რომ ისინი გახდნენ მომხმარებლები

ამ სიტყვის ღრმა მნიშვნელობით⁶, ანუ დამოუკიდებლად შეძლონ, მოიძიონ კომპიუტერული ცოდნის გამოყენების ახალი სფეროები. სხვადასხვა მუსიკალურ პროგრამებთან მუშაობის უნარი არა მარტო შესაბამისი საგნის უფრო შემოქმედებითი, ღრმა და დამოუკიდებელი შესწავლის საშუალებას იძლევა, არამედ თვით ინფორმატიკისაც, რადგან მოსწავლე ამ დროს თავისი კომპიუტერული ცოდნის პრაქტიკულ გამოყენებას ხედავს. მუსიკალური ინფორმატიკა სრულად პასუხობს ამ მოთხოვნებს, და, ამდენად, წარმოადგენს საინფორმაციო საზოგადოებაში ცხოვრებისათვის მოსამზადებელი კულტურის ერთ-ერთ კომპონენტს.

მუსიკის როლი პიროვნების განვითარებაში, მისი ზემოქმედების ძალა არავითარ ეჭვს არ იწვევს. ამავე დროს, საზოგადოების დიდი ნაწილი, ფაქტობრივად, არ იცნობს მუსიკალურ მემკვიდრეობას, იმ ღირებულს, რაც ამ სფეროშია შექმნილი. ეს, პირველ რიგში, იმას შეიძლება დაბრალდეს, რომ მათ შესაფერის ასაკში საჭირო სახით არ უსწავლიათ ეს საგანი. დისერტაციისში წარმოდგენილი კონცეფციის თანახმად, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის მოსწავლეთა მუსიკალური განათლების დონის ამაღლება, მუსიკალურად კულტურულ ადამიანებად ჩამოყალიბება მომავალი თაობის, ანუ მომავალი საზოგადოების საერთო კულტურის ამაღლებას ნიშნავს. ამით ქვეყანას შეემატება არა მარტო განათლებული, გემოვნებიანი მსმენელი, არამედ შემოქმედებითად დამუხტული, თავისუფალი ადამიანები, რაც მათ ნებისმიერ საქმიანობაში წარმატების სახით იჩენს თავს.

ზემოთ განხილული საკითხებიდან გამომდინარე, სადისერტაციო ნაშრომის თემა შემდეგი სახით გამოიკვეთა – “მუსიკის სწავლების კონცეფცია ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმის კონტექსტში”.

---

⁶ აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ინფორმატიკის საწყისების ერთ-ერთი კურსის სახელწოდება, რომელიც სწორედ ასეთი მიდგომითაა შექმნილი, თავიდანვე ყალიბდება როგორც “საინფორმაციო კულტურის” კურსი [61].

სადისერტაციო ნაშრომის აქტუალობას განსაზღვრავს ის, რომ მასში კვლევის ობიექტად შერჩეულია საქართველოში მიმდინარე ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმა, კვლევის საგანია მუსიკის სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში, კვლევის მიზანს კი წარმოადგენს მუსიკის სწავლების ახალი კონცეფციის შემუშავება, რომელიც ხელს შეუწყობს საზოგადოების მუსიკალური კულტურის ჩამოყალიბებას და თანამედროვე სასწავლო პარადიგმის მოთხოვნების შესატყვისი იქნება.

აქედან გამომდინარე, კვლევის ამოცანებად დასახულია შემდეგი:

- საქართველოს განათლების სისტემის რეფორმა გლობალური პროცესების ფონზე მუსიკის სწავლების კუთხით
- საქართველოში მუსიკის სწავლების რეტროსპექტული ანალიზი-მიმოხილვა განათლების სისტემის რეფორმამდე
- მუსიკის საგნის თანამედროვე სასწავლო გეგმების შედარებითი ანალიზი სხვადასხვა ქვეყნებსა და საქართველოში მიმდინარე რეფორმის ფარგლებში
- მუსიკალური ნეირობიოლოგიის შედეგების გათვალისწინება მუსიკის საგნის სწავლებისას
- მუსიკის როლი ჰუმანიზაციის პრინციპების დანერგვაში
- მუსიკის როლი საინფორმაციო კულტურის ჩამოყალიბებაში
- ინოვაციური პედაგოგიური ტექნოლოგიები მუსიკის სწავლებისას

საკითხის მეცნიერული სიახლე. დისერტაციაში წარმოდგენილი საკითხები ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ამ მიმართებით განხილული არ არის:

- წარმოდგენილ ნაშრომში მუსიკის საგანი პირველად მოიაზრება დამოუკიდებელი ქართული განათლების სისტემის ორგანულ ნაწილად
- მუსიკის საგანი პირველად განიხილება ზოგადსაგანმანათლებლო სისტემაში მიმდინარე სარეფორმო პროცესების ფონზე, როგორც თანაბარუფლებიანი დისციპლინა

- წარმოდგენილია ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის სწავლების ახალი, თანამედროვე მოთხოვნების შესატყვისი კონცეფცია

დისერტაციის დასაცავი დებულებები:

- მუსიკის როლის დასაბუთება ჰუმანიზაციის პრინციპის დანერგვაში
- მუსიკის როლის დასაბუთება საინფორმაციო კულტურის ჩამოყალიბებაში
- ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სანოტო სისტემის სწავლების დასაბუთება
- ინტეგრაციის კონცეფცია მუსიკის სწავლებისას
- მუსიკის ქართული ზოგადსაგანმანათლებლო ვებ-პორტალის კონცეფცია

ნაშრომის პრაქტიკულ ღირებულებას წარმოადგენს ის, რომ:

- მისი შედეგები შეიძლება აისახოს მუსიკის სხვადასხვა ტიპის თანამედროვე სასწავლო კურსის აგებისას
- მისი შინაარსი და შედეგები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მუსიკოსთა ფართო საზოგადოების _ პედაგოგების, შემსრულებლების, მკვლევარების მიერ
- სადისერტაციო ნაშრომი, ზოგადად, შეიძლება გაცნობილ და გათვალისწინებულ იქნეს განათლების სისტემაში მიმდინარე რეფორმით დაინტერესებულ პირთა _ პედაგოგების, მეცნიერების, მშობლების მიერ.

სამუშაოს აპრობაცია.

დისერტაციის შედეგები მოხსენებულ და განხილულ იქნა ი. გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიურ მეცნიერებათა ეროვნული ინსტიტუტის გაფართოებული საბჭოს სხდომაზე 2006 წლის 5 ივნისს და რეკომენდებულ იქნა დაცვისთვის.

ჩატარებულ იქნა სემინარი ნაშრომის თემაზე ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების მუსიკის მასწავლებლებისთვის (თბილისი, მასწავლებელთა დახელოვნების ინსტიტუტი, 01. 07. 2005).

ავტორი მოხსენებით გამოვიდა ლადო დონაძის დაბადებიდან 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ საიუბილეო კონფერენციაზე (თბილისი, ვ. სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორია, 18. 05. 2006).

პუბლიკაციები.

დისერტაციის ძირითადი შედეგები გამოქვეყნებულია 11 ნაშრომში.

სამუშაოს სტრუქტურა და მოცულობა.

დისერტაცია შეიცავს შესავალს, 3 თავს; დასკვნაში მოყვანილია ძირითადი შედეგები; ახლავს ციტირებული ლიტერატურის სია და დანართი. სამუშაოს მოცულობაა – კომპიუტერზე ნაბეჭდი 147 გვერდი, რომელთაგან 18 – ლიტერატურის სიაა (195 დასახელება).

სამუშაოს შინაარსი

შესავალი. მოკლედაა დახასიათებული სადისერტაციო ნაშრომში განხილული საკითხების აქტუალობა. ასახულია საკითხის მდგომარეობა, კვლევის მიზნები, მიღებული შედეგების სამეცნიერო და პრაქტიკული ღირებულება, ჩამოყალიბებულია დასაცავი დებულებები.

პირველი თავი

პირველი პარაგრაფი ეთმობა მუსიკალური განათლების ტრადიციებს საქართველოში. აღწერილი და სისტემაში მოყვანილია პროფესიული მუსიკალური განათლების დამადასტურებელი ფაქტები და სამეცნიერო კვლევის შედეგები ამ სფეროში ადრეული ქრისტიანობიდან დაწყებული XX ს-ის 20-იანი წლების ჩათვლით. განსაკუთრებით გამოყოფილია საქართველოში XIX_XX სს-ების მიჯნაზე მუსიკალური პედაგოგიკის ჩამოყალიბების საკითხი.

მეორე პარაგრაფში მიმოხილულია მუსიკის სწავლება საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში XX ს-ის მეორე ნახევარში. ამ საკითხის ანალიზი ჩატარებულია სასწავლო პროგრამების, დისერტაციების, სამეცნიერო და საგაზეთო პუბლიკაციების განხილვის საფუძველზე. ჩამოყალიბებულია დასკვნები, რომლებიც გათვალისწინებულია დისერტაციაში წარმოდგენილი მუსიკის სწავლების კონცეფციის შემუშავებისას.

მესამე პარაგრაფი ეთმობა მუსიკის საგნის თანამედროვე სასწავლო გეგმების შედარებით ანალიზს, რომლის მიზანია ამ გეგმებში ჩადებული იდეების შედარება რამდენიმე კონკრეტული ქვეყნის, მათ შორის, საქართველოს მაგალითზე. ქვეყნების შერჩევა მოხდა შემდეგი კრიტერიუმების მიხედვით: ამ ქვეყანაში რეფორმა ბოლო წლებში ჩატარდა/ ტარდება; ეყრდნობა სხვა ქვეყნების წინა წლების გამოცდილებას; წარმატებულად მიმდინარეობს.

განხილულია რეფორმის ფარგლებში შექმნილი მუსიკის საგნის ახალი სასწავლო გეგმის თავისებურებები; სიახლე მის სტრუქტურასა და აგების პრინციპებში _ სასწავლო გეგმის აგება მიმართულებების მიხედვით, საფეხურებად დაყოფა, შედეგებისა და ინდიკატორების სქემა.

მეორე თავი

განხილულია მუსიკის ადგილი თანამედროვე სასწავლო პარადიგმაში, რომლის ძირითად პრინციპებად ჰუმანიტარიზაცია, ჰუმანიზაცია და ინფორმატიზაცია მოიაზრება.

პირველ პარაგრაფში განხილულია მუსიკის როლი ჰუმანიზაციის პრინციპების დანერგვისას. მუსიკალური ნეირობიოლოგიის თანამედროვე მიღწევების საფუძველზე ნაჩვენებია, რომ მუსიკის სერიოზული, ღრმა შესწავლა მოსწავლის კოგნიტური და ემოციური სფეროების განვითარებისა და მათი ინტეგრაციის უნიკალურ საშუალებას იძლევა. სწორედ ამის შედეგს წარმოადგენს მრავალრიცხოვანი ფაქტობრივი მასალა, რომელიც აფიქსირებს ძლიერ კორელაციას მუსიკის შესწავლასა და ინტელექტუალურ

განვითარებას შორის, მუსიკის გასაოცარ ეფექტურობას სასკოლო აკადემიურ მოსწრებაში.

მეორე პარაგრაფში დასაბუთებულია მუსიკის როლი საინფორმაციო კულტურის ჩამოყალიბებაში. წამოყენებულია მუსიკისა და ინფორმატიკის საწყისების ინტეგრაციის საფუძველზე ექსპერიმენტული კურსის – მუსიკალური ინფორმატიკის ჩამოყალიბების იდეა. განხილულია ის კონკრეტული საკითხები, რომლებიც კურსს უნდა დაედოს საფუძვლად, მოყვანილია შესაბამისი მაგალითები, ჩატარებულია შედარებითი ანალიზი რიგ სხვა ქვეყნებთან. კურსის რეალიზაცია მოიაზრება საქართველოს სკოლების კომპიუტერიზაციის ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმის პროგრამის ფარგლებში.

მესამე თავი. განხილულია სიახლეები მუსიკის საგნის მეთოდოლოგიაში, რაც თანამედროვე ინოვაციური პედაგოგიური ტექნოლოგიების დანერგვას ეხება.

პირველი პარაგრაფი ეთმობა სანოტო სისტემის სწავლებას ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში. თანამედროვე ნეირომეცნიერების მიღწევებზე დაყრდნობით გაბათილებულია სანოტო სისტემის სწავლების საწინააღმდეგო ძირითად არგუმენტი, რომლის მიხედვითაც მუსიკის საგნის ამ სიღრმით შესწავლა მხოლოდ პროფესიულ სასწავლებელშია მიზანშეწონილი, სადაც უმთავრესად მუსიკალური ნიჭით დაჯილდოებული ბავშვები მეცადინეობენ. გაბათილებულია აგრეთვე სპეციფიკური არგუმენტიც, რომლის მიხედვითაც კომპიუტერულ-ელექტრონული მუსიკის განვითარების შედეგად კლასიკური მუსიკალური განათლების მოდელი საერთოდ არააქტუალური ხდება. ეს არგუმენტი არსით, შეიძლება ითქვას, რომ არაპროფესიულია, მაგრამ სოციალურ-აღმზრდელობითი ფაქტორებიდან გამომდინარე, არანაკლებ, თუ მეტად არა, მოითხოვს გაბათილებას ახალგაზრდობის ყოფის მზარდი კომპიუტერიზაციის ფონზე. განხილული და დასაბუთებულია კლასიკური და ელექტრონული მუსიკის კავშირი და მათი ერთიანი ამოსავალი პრინციპები. განხილულია ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის სწავლებისას მუსიკალურ-

კომპიუტერული ტექნოლოგიების გამოყენების დადებითი მხარეები, რომელთაგან ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ისიცაა, რომ კომპიუტერულ-მუსიკალური პროგრამები აადვილებს სანოტო სისტემის შესწავლას.

მეორე პარაგრაფში განხილულია თანამედროვე პედაგოგიკის ერთ-ერთი გავრცელებული ტექნოლოგიის – ინტეგრირებული სწავლების არსი, მისი გამოყენებისათვის აუცილებელი პირობები. გაანალიზებულია საგანთშორისი კავშირების გავლენა სწავლის საერთო დონის ამაღლებაზე. განხილული და დახასიათებულია მუსიკის საგნის ინტეგრაციის შესაძლო ფორმები სხვადასხვა დისციპლინებთან.

მესამე პარაგრაფი ეთმობა მუსიკის ქართული ზოგადსაგანმანათლებლო ვებ-პორტალის კონცეფციას. დასაბუთებულია ასეთი რესურსის შექმნის საჭიროება, მოყვანილია ანალოგები. დაწვრილებითაა გაწერილი პორტალის სტრუქტურა, მისი შემადგენელი კომპონენტები და ფუნქციონირების სხვადასხვა შესაძლო ფორმა.

დასკვნაში ჩამოყალიბებულია სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შედეგები.

ნაშრომს ახლავს დანართი – ეროვნული სასწავლო გეგმა მუსიკაში. შესავალთან ერთად წარმოდგენილია იმ კლასების – I, VII, X, სასწავლო გეგმა, რომელშიც 2006-2007 სასწავლო წელს რეფორმის დანერგვა საქართველოს მასშტაბით იწყება.

თ ა ვ ი I.

მუსიკის სწავლების ტრადიციები საქართველოში და უახლესი ტენდენციები ზოგად მუსიკალურ განათლებაში.

1.1. მუსიკალური განათლების ტრადიციები საქართველოში

საქართველოში ახალგაზრდა თაობის აღზრდას, განათლებას დიდი ხნის ტრადიცია გააჩნია. ამის დასტურია ძველად არსებული სამონასტრო სკოლები, უმაღლესი განათლების ქართული კერები საქართველოში და მის საზღვრებს გარეთ.

ცნობილი ფაქტია, რომ ჯერ კიდევ მრავალი საუკუნის წინ გამოჩენილი ქართველი მეცნიერების მიერ დაფუძნებულ იქნა კოლხეთის რიტორიკული სკოლა (IV ს.), სასულიერო კულტურის კერები პალესტინაში (V ს.), სირიაში, საბერძნეთში (X-XV სს.), ბულგარეთში (XI ს.), არსებობდა გელათის და იყალთოს აკადემიები (XI-XII სს.) [62]. საქართველოში, ფაქტობრივად, არ ყოფილა საზოგადო მოღვაწე, რომელიც არ შეხებია განათლების, აღზრდის პრობლემას. მე-19 საუკუნიდან პედაგოგიკას, როგორც მეცნიერებას, დიდი ყურადღება ექცევა ისეთი მოღვაწეების მხრიდან, როგორც არიან ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ნიკო ნიკოლაძე, ნიკო ცხვედაძე, ლუარსაბ ბოცვაძე და სხვები [62]. ქართული სამეცნიერო პედაგოგიკის ჩამოყალიბებისთვის უდიდესი როლი შეასრულა პედაგოგმა, განმანათლებელმა, საზოგადო მოღვაწემ იაკობ გოგებაშვილმა. უნდა ითქვას, რომ XX ს. დასაწყისი – ეს ქართული მეცნიერებისა და ხელოვნების აღმავლობის, აყვავების ხანაა [62-63, 116] და წარმატებებს ამ სფეროების წარმომადგენელთა დიდი პედაგოგიური ღვაწლიც სდევს თან. აქ, პირველ რიგში, უნდა ვახსენოთ უდიდესი მეცნიერი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დამაარსებელი – ივანე ჯავახიშვილი, რომელთან ერთად ქართულ სამეცნიერო და პედაგოგიურ სარბიელზე მრავალი ცნობილი მოღვაწე გამოვიდა. ამ პერიოდში ქართველ მეცნიერთა დიდი ნაწილი ტოვებს უცხოეთს და თბილისის ახლადგახსნილ უნივერსიტეტში ჩამოდის სამუშაოდ. ისინი ქართულ სამეცნიერო სკოლებს ქმნიან და, შესაბამისად, პედაგოგიკის სფეროშიც მოღვაწეობენ. არ შეიძლება, არ ვახსენოთ ქართული მათემატიკური სკოლის ფუძემდებელი: ა. რაზმაძე; ქართული ფსიქოლოგიური სკოლის მამამთავარი – დ. უზნაძე; ფილოსოფიური სკოლის დამაარსებელი – შ. ნუცუბიძე; ფიზიოლოგიური სკოლის ფუძემდებელი – ი. ბერიტაშვილი; საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა კათედრის დამაარსებელი – პ. მელიქიშვილი; ენათმეცნიერების სკოლის ფუძემდებლები: ა. ჩიქობავა, ა. შანიძე; ლიტერატურათმცოდნეობის წარმომადგენლები: კ. კეკელიძე, პ. ინგოროყვა; საქართველოს ხელოვნების ისტორიის სკოლის შემქმნელი გ. ჩუბინაშვილი; სამთო მეცნიერების წარმომადგენლები – კ. გაბუნია, გ. წულუკიძე და სხვები... მათი უდიდესი დამსახურებაა, რომ ახალგაზრდა თაობის აღზრდა ითავეს

პროფესიული და ზნეობრივი თვალსაზრისით. ამავე პერიოდში საქართველოში იხსნება სხვა უმაღლესი სასწავლებლები: კონსერვატორია, ტექნიკური უმაღლესი სასწავლებელი – დღევანდელი ტექნიკური უნივერსიტეტი. სამხატვრო აკადემია და ა. შ. ეს იმის მიმანიშნებელია, რომ ამ დროიდან საქართველოში უკვე საკუთარი ძალებით ხდებოდა სხვადასხვა დარგის სპეციალისტების, მათ შორის, მასწავლებელთა აღზრდაც [62-67].

დიდი ტრადიციები გააჩნია ქართულ მუსიკალურ პედაგოგიკასაც. საქართველოში, ისევე, როგორც სხვა ქვეყნებში, პროფესიული მუსიკალური განათლება თავიდან რელიგიას უკავშირდება. VIII-IX სს-დან საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ სამონასტრო ცხოვრება იშლება. მონასტრებთან დაარსებულ სკოლებში განათლების ერთ-ერთი აუცილებელი კომპონენტი გალობის სწავლება ხდება [68]. ერთ-ერთ უძველეს ცნობას შუა საუკუნეების საქართველოში გალობის სწავლებასთან დაკავშირებით გიორგი მცირე გვაწვდის [69]. როგორც თხზულებაში ვკითხულობთ, IX ს. ათონის მთაზე მიმავალმა გიორგი მთაწმინდელმა კონსტანტინოპოლში ბიზანტიის კეისარს თავისი მოწაფეები წარუდგინა. მათ ბერძნული საგალობლები შეასრულეს, რითაც კეისრის კეთილგანწყობა დაიმსახურეს: “კეთილად განგისწავლიან ბერძულსა გუარსა ზედა, კეთილო ბერო, შვილნი შენნი”. ამ ფაქტთან დაკავშირებით საგულისხმოა ი. ჯავახიშვილის აზრი, რომელიც ასკვნის, რომ განსხვავება ბერძნულსა და ქართულ გალობას შორის კეისარს კარგად სცოდნია, რაც ქართული მუსიკალური ხელოვნების მაღალ დონეზე და იმდროინდელ ქრისტიანულ სამყაროში მის სახელზე მეტყველებს [70].

სამეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ უკვე IX-X სს. საქართველოში პროფესიული სასულიერო მუსიკალური განათლება სრულყოფილ, ორგანიზებულ სისტემას წარმოადგენდა [70-71, 116]. მუსიკალური განათლების მაღალ დონეზე მეტყველებს ძველ ხელნაწერებში, კერძოდ, საგალობელთა კრებულებში გამოყენებული მუსიკალური ტერმინების სიმრავლე. ასე მაგალითად, საგალობო ხელოვნების სწავლებას “ხმითა სასწავლელი სწავლაი”, ან “სულიერი შესხმის მოძღვრება” ეწოდებოდა. გალობის მასწავლებელს “გალობის-მოდვარს” ან “მგალობელთ-უხუცესს”

უწოდებდნენ. ორიგინალური კილოების შემთხვევით “ხელოვანთ-მთავრები” ერქვათ. ქართულ საგალობო კერებში სასულიერო პოეტური ტექსტების თარგმნა და მათი გაწყობა რვა ხმის კილოებზე ცალკე სწავლებად ჩამოყალიბდა, რაც “დასდებლის მეცნიერების” სახელით იყო ცნობილი. ამის შესატყვისი პროფესია იყო “მეხელი”, რომელიც “არის გალობათა მთარგმნელი, მაგრამ ამასთანავე და პირველ რიგში პროფესიონალი მუსიკოსი, რომელსაც დასდებელთა მუსიკალური გაწყობა ევალებოდა” [72]. სწავლების ამგვარი დიფერენცირება ქართული საეკლესიო მუსიკალური კულტურის მაღალ პროფესიულ დონეზე მეტყველებს. ამასვე ადასტურებს ჩვენამდე მოღწეულ საგალობელთა კრებულებში, მაგალითად, X ს-ის ძეგლში – მიქაელ მოდრეკილის “იადგარში” დაფიქსირებული სრულყოფილი ნევმური სისტემა, რომელიც იმ დროს არსებული ნოტაციის სისტემებისგან სრულიად განსხვავებულია [70, 73-74, 116].

XII ს-ში საქართველოში გალობის “დედა-ბუდე” გელათის მონასტერი ხდება. აქედან იღებს სათავეს შემდგომ საუკუნეებში ჩამოყალიბებული სამგალობლო სკოლები. ცნობილია შემოქმედის, მარტვილის, რაჭა-ბარაკონის, დავით-გარეჯის, შიო-მღვიმის სამონასტრო სკოლები. ამავე ტრადიციას აგრძელებს XVIII ს-ში მცხეთაში, ერეკლე II-ის დროს სვეტიცხოველში დაარსებული “... დიდი საკათალიკოზო სკოლა, სადაც ყრმანი-მოსწავლენი სხვადასხვა საგნებთან სწავლობდნენ ქართულ გალობასაცა. ამ სკოლიდან მოეფინა სწავლა მეცნიერება ქართლ-კახეთსა” [75]. ამ უდიდესი საქმის მოთავე – ანტონ კათალიკოსი მგალობელ მასწავლებლებს აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოდან იწვევს [76].

ჩვენამდე არ მოუღწევია სახელმძღვანელოს ტიპის კრებულებს, რომლებიც ნათელ სურათს მოჰყვენდნენ მუსიკალური განათლების სისტემას შუა საუკუნეების საქართველოში. მკვლევართა ვარაუდით, გალობის სწავლების ზეპირი ფორმა ნევმური სისტემის არსებობის პირობებშიც განვითარებული იქნებოდა, ვინაიდან სამგალობლო ნიშნების დანიშნულება მგალობელთათვის უკვე ნაცნობი ჰანგის შეხსენება იყო. ამ მოსაზრებას კიდევ უფრო ამტკიცებს ჩვენამდე მოღწეული სასწავლო დანიშნულების

კრებულები, ე. წ. “ჭრელთა ნუსხები”, რომლებიც XVII-XVIII სს-დან ჩნდება. ამ სახის ხელნაწერებში სიტყვიერ ტექსტზე გაკეთებულია ვერბალური მინიშნებები, თუ რომელი საგალობლის, ან კილოს მსგავსად იგალობება ესა თუ ის საგალობელი. მკვლევარები “ჭრელის” ნუსხის ერთ-ერთ არსებით ფუნქციას მის სასწავლო დანიშნულებაში ხედავენ: “ვერბალური განმარტების სისტემა მეტად მოსახერხებელი ჩანს და, სავარაუდოა, მოწოდებული იყო, გაეიოლებინა სწავლისა და დამახსოვრების პროცესი მოსწავლემგალობლებისათვის” [77]. ამგვარად, “ჭრელი” ერთგვარ გზამკვლევს წარმოადგენს უკვე გათვითცნობიერებული მგალობლისთვის, რომელმაც გარკვეული განათლება მიიღო, ძირითად კილოებს დაეუფლა და თავად, დამოუკიდებლად უწევს მსახურებისას გალობა.

დღეისთვის ცნობილია, რომ საქართველოში გალობას სწავლობდნენ ჯერ სადა კილოზე, რასაც “ნამდვილ კილოს”, “კილო გალობას” უწოდებდნენ და მხოლოდ ამის შემდეგ ეუფლებოდნენ “გამშვენებულ გალობას”, სხვაგვარად, “ვარჯიშ-გალობას” [78]. “ქართული გალობის წესი და კანონი არის, რომ ქართული გალობა უნდა ისწავლონ: ჯერ ნამდვილ კილოზედ მის მოსწავლეებმა და მერე თუ დაისაჭიროვა მისი გამშვენება.” “მგალობელი ჯერ ნამდვილ კილოზე იტყვის საგალობელს, ის ადვილად იგალობებს, ადვილად და მარტივად გავა ბოლომდის, და ადვილადვე ისწავლება და ასწავლის, ხოლო შემდგომად სწავლისა ეცოდინება ყველა მუხლების ხმის მიმოხვრანი, თუ როგორი და რა ნაირია”. “ჩვენ ძველ დროს: სასწავლებლებში ყოველთვის კილოს გალობას ვასწავლიდით ზეპირ-მეტყველებით” [79]. მოყვანილ ციტატაში მეთოდური ხასიათის რჩევებია მოცემული: 1. მითითებულია გალობის ათვისების მეთოდი – ზეპირი; 2. დაგეგმილია სწავლის პროცესი – მარტივიდან რთულისკენ სვლა, რითაც გაიოლებულია გალობის შემსწავლელისთვის ეს პროცესი; 3. გათვალისწინებულია აგრეთვე მგალობლის შემდგომი სავარაუდო – გალობის მასწავლებლის როლი. ასეთი სწავლება ქართული საგალობო ხელოვნებისათვის XVIII-XIX სს-ის მიჯნაზეა დამახასიათებელი.

ზემოთ მოტანილი ცნობები – ჰიმნოგრაფიული ძეგლების მინაწერებში და ანდერძებში დაცული სხვადასხვა ტიპის განმარტებები და მითითებები, უაღრესად ზუსტ კონტექსტში გამოყენებული მუსიკალური ტერმინები, ვფიქრობთ, რომ საკმარისია შუა და გვიანი საუკუნეების საქართველოში მუსიკალურ-თეორიული აზრის განვითარების მაღალი დონისა და შესაბამისი სასწავლო-პედაგოგიური ტრადიციის დასადასტურებლად.

რაც შეეხება ქართულ ხალხურ საერო მუსიკას, იგი მთლიანად ზეპირი გადმოცემის ტრადიციას ეყრდნობოდა. სიმღერა ახლდა ადამიანის საქმიანობის ყველა ფორმას, ყოფის ყველა დეტალს: “კაცი მზეს რომ აასწრებდა,... “ჰადილაო”, შესძახებდა დილას, სტუმრები მოგადგებოდნენ და “სიყვარულმა მოგვიყვანაო”, ჭიშკართან იწყებდნენ სიმღერას. გამოაღებდა მასპინძელი ჭიშკარს და “მასპინძელსა მხიარულსა ჰყავს სტუმრები საყვარლებიო”, ეგებებოდა სიმღერით და იგინიც აყვებოდნენ ტკბილად. მარანში შევიდოდნენ და “ჩვენ მშვიდობაო” მღეროდნენ. ბაღანა გაჩნდებოდა და, უმღეროდნენ, კაცი დასტოვებდა წუთისოფელს და სიმღერით მიაცილებდნენ იმქვეყნად...” [80]. სწორედ ასე, ბუნებრივად, ყოფაშივე გადაეცემოდა მომავალ თაობას ხალხური სიმღერა. ამგვარად შენარჩუნდა საქართველოს კუთხეების სრულიად განსხვავებული ფოლკლორი⁷. ცნობილი იყო სიმღერის ტრადიციის მქონე ე. წ. “მომღერალი გვარები”, როგორცაა, ერქომაიშვილების, ჩავლეიშვილების, სიმონიშვილების და სხვა [82, 83, 84]. რუსეთთან შეერთების შემდეგ ხალხური სიმღერის ტრადიცია თანდათან ნელდება: “IV საუკუნიდან დაწყებული საერო და სასულიერო მუსიკის სტილურობის ერთიანობის იშვიათი ფენომენი შესუსტდა მე-19 ს-ში”, წერს ამასთან დაკავშირებით ო. თაქთაქიშვილი [32]. 1811 წ. საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებასთან დაკავშირებით სერიოზული საფრთხე შეექმნა ქართულ გალობასაც – ეკლესიებსა და სასულიერო სასწავლებლებში ქართული გალობის აკრძალვას სლავური გალობის დანერგვა მოჰყვა. ამ პროცესს XIX ს. II ნახევრიდან წინ აღუდგა საზოგადოების მოწინავე ნაწილი [85]. ქართული გალობის გადარჩენის მიზნით

⁷ ა. ერქომაიშვილი იხსენებს, როგორი იღწვოდა მისი ბაბუა – ცნობილი მომღერალი და ქართული სიმღერის მოამაგე – არტემ ერქომაიშვილი, რომ ქართული სიმღერები ნოტებზე ჩაწერით გადაერჩინა [81]

იქმნება “ქართული საეკლესიო გალობის აღმდგენელი კომიტეტი“ და ხდება ხალხური სიმღერების და საგალობლების ხუთხაზიან სანოტო სისტემაზე გადატანა. XIX საუკუნეში რომ არა ქართველ კომპოზიტორთა და მოღვაწეთა – დ. არაყიშვილის, ა. ბენაშვილის, ზ. ჩხიკვაძის, ი. კარგარეთელის, ზ. ფალიაშვილის, ე. კერესელიძის, გ., პ. და ვ. კარბელაშვილების, რ. ხუნდაძის, ფ. ქორიძის და სხვათა ღვაწლი და შრომა, შეიძლება ითქვას, რომ ქართული სიმღერებისა და საგალობლების უმეტეს ნაწილს დაკარგვა ემუქრებოდა. აქვე აღვნიშნავთ ამ საქმეში უცხოელების – მ. იპოლიტოვ-ივანოვის, ნ. კლენოვსკის (მუსიკალური სასწავლებლის დირექტორების), ქ. გროზდოვის ღვაწლს [86]. გარდა ამისა, ცხადი იყო, რომ სიმღერებს, საგალობლებს ჩაწერის გარდა, შესწავლა, აუღერება გადაარჩენდა. 1862 წ. ბოდბის მონასტერში საზეიმოდ იხსნება ქართული გალობის სასწავლებელი. 80-იან წლებში იხსნება “მართლმადიდებელთა მშობის კაბინეტი”, სადაც გალობის შემსწავლელთა წრე არსებობდა. “საგალობელი კაბინეტი” შეიქმნა ოზურგეთშიც [85]. დიდი ქართველი მოღვაწე, ი. გოგებაშვილი “დედა ენის” განმეორებით გამოცემას ქართულ ხალხურ სიმღერებს ურთავს. თანაც თავის მოქმედებას სიტყვიერადაც ამტკიცებს: “შენიშნულია, რომ სიმღერისმოყვარე და მცოდნე ბავშვები ცხადად ერკვევიან თავის ტოლებში სასიამოვნო, მიმზიდავი, სიმპატიური ხასიათითა და თვისებებითა. ამით კიდევ არ თავდება სიმღერის მნიშვნელობა. მას სკოლის შრომაში შეაქვს სიხარულის ელფერი, აღვიძებს და აცოცხლებს სკოლის ცხოვრებას” [87].

გარდა იმისა, რაზეც თავად ი. გოგებაშვილი მიაწინებს, ამ ფაქტის მნიშვნელობა, ცხადია, ბევრად უფრო ფართოა – ქართული სიმღერის სკოლის პროგრამაში შეტანით იგი პოპულარიზაციას უწევდა ხალხურ სიმღერას და ეროვნულ კულტურას აზიარებდა მოსწავლეებს.

XIX საუკუნიდან საქართველოში ძლიერდება ინტერესი ევროპული პროფესიული მუსიკის მიმართ, რის დასტურადაც 1851 წ. თბილისში იხსნება საოპერო თეატრი [88, 93]. აღსანიშნავია, რომ ევროპაში დადგმული ახალი საოპერო თხზულებების დიდი ნაწილი ერთი ან ორი წლის შემდეგ უკვე თბილისის ოპერის სცენაზე იდგმებოდა. ოპერა

ორგანულად ჩაეწერა თბილისის ყოფაში. ამასთან დაკავშირებით მუსიკისმცოდნე მ. ახმეტელი წერს, რომ ევროპული მუსიკალური კულტურის ასე ბუნებრივად, ადვილად მიღება იმდროინდელი ქართული საზოგადოების მუსიკალური ყოფის მაღალმა დონემ განაპირობა, რასაც, თავის მხრივ, ხალხის მუსიკალურმა კულტურამ, ხალხური სიმღერის ფართო გავრცელებამ მოუმზადა ნიადაგი [89].

საზოგადოების ინტერესს პროფესიული მუსიკისადმი იმითაც ვხვდებით, რომ, მიმდინარე კერძო გაკვეთილების გარდა, არსებობდა სპეციალური მუსიკალური სასწავლებლის გახსნის სურვილი, რასაც იმდროინდელ პრესაში გამოქვეყნებული მოთხოვნებიც ადასტურებს და ასეთი სასწავლებლის გახსნის ცალკეული მცდელობებიც [67]. ამავე დროს, მუსიკა საკმაოდ სერიოზულად ისწავლებოდა ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებშიც, როგორც იყო წმინდა ნინოს სასწავლებელი, ვაჟთა კლასიკური გიმნაზია... ვფიქრობთ, საკმარისია დავასახელოთ, რომ სხვადასხვა დროს ამ სასწავლებლებში პედაგოგებად ისეთი გამოჩენილი მუსიკოსები მუშაობდნენ, როგორც იყვნენ მ. ბალანჩივაძე, ზ. ფალიაშვილი, ზ. ჩხიკვაძე, ი. კარგარეთელი, ა. ყარაშვილი... [67, 90, 91].

1874 წ. კი მუსიკოსებისა და პედაგოგების – ხ. სავანელის, ა. მიზანდარის (თავისი დროის გამოჩენილი პიანისტის), კ. ალიხანოვის თაოსნობით დაარსდა მუსიკალური სკოლა, რომელმაც მთელ შემდგომ ქართულ პროფესიულ მუსიკალურ განათლებას ჩაუყარა საფუძველი. 1883 წ. სკოლა რუსეთის მუსიკალური საზოგადოების (PMO) “ტფილისის სამუსიკო კლასებად”, 1886 წ. კი ამავე საზოგადოების სასწავლებლად ყალიბდება. ეს კერა ერთგვარ მუსიკალურ-კულტურულ ცენტრად იქცევა, სადაც პროფესიული მუსიკის პოპულარიზაცია ხდება. იქმნება სტუდენტური ორკესტრი, გუნდი; ტარდება კონცერტები; იდგმება საოპერო სპექტაკლების ფრაგმენტები. სასწავლებელი იზიდავს ქართველ და უცხოელ მუსიკოსებს. ეს კერა უდიდეს როლს ასრულებს ქართული მუსიკალური პედაგოგიური სკოლის ჩამოყალიბებისათვის: იქმნება საფორტეპიანო, ვოკალური, შემდგომ სავიოლინო და თეორიული კლასები, სადაც ასწავლიან უცხოეთში განათლებული მუსიკოსები. სხვადასხვა დროს აქ

მოღვაწეობენ ცნობილი შემსრულებლები და პედაგოგები – კ. იგუმნოვი, ჰ. ნეიჰაუზი, ვ. ვილშაუ, ბ. ზარუნაია, ე. რიადნოვი, ზ. ფალიაშვილი... [67, 91].

როგორც ცნობილია, თბილისში გაიარა ვოკალური სკოლა ფ. შალიაპინმაცმ ცნობილ პედაგოგ ნ. უსატოვთან და სწორედ თბილისის საოპერო თეატრის სცენაზე შედგა მისი დებიუტი. 1915 წ., უკვე აღიარებული მომღერალი, თბილისის სამუსიკო სასწავლებლის მოწვევით, შალიაპინი დაესწრო მის პატივსაცემად მოწყობილ კონცერტს და ბრწყინვალე მომავალი უწინასწარმეტყველა ამ კერას. მისმა შექებამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა იმის გამოც, რომ სწორედ ამ პერიოდს უკავშირდება მცდელობა სასწავლებლის კონსერვატორიად გარდაქმნის თაობაზე [67].

1917 წ. თბილისის სამუსიკო სასწავლებელი კონსერვატორიად გარდაიქმნა⁹. ეს იყო პირველი კონსერვატორია ამიერკავკასიაში. თავიდან კონსერვატორიაში ოთხი ფაკულტეტი არსებობდა – საფორტეპიანო, ვოკალური, საორკესტრო და თეორიული. მნიშვნელოვანია, რომ დამატებით გაიხსნა პედაგოგიური ფაკულტეტიც. ყოველივე ეს იმის დამადასტურებელია, რომ ამ დროისათვის ჩამოყალიბებულია ქართული მუსიკალური პედაგოგიური სკოლა, ტრადიცია, რომელიც თანდათან განმტკიცდა, გაფართოვდა XX ს-ში [91-95].

თვალი გავადევნოთ პროფესიული მუსიკალური განათლების მეორე შტოს, რომელიც 1908 წლიდან პარალელურად არსებობს თბილისში. 1905 წ. დაარსებული “ქართული ფილარმონიულ საზოგადოება” (1918 წლიდან ქართული სამუსიკო საზოგადოება) სამი წლის შემდეგ (1908 წ.) ხსნის სამუსიკო სკოლას, რომელიც დაბალი ფენების მუსიკალურ განათლებას ისახავს მიზნად. 1919 წ. იგი უკვე ქართული სამუსიკო საზოგადოების სასწავლებლად და ბოლოს, 1921 წ. მეორე კონსერვატორიად ყალიბდება. მის მაღალ პროფესიულ დონეზე მეტყველებს პედაგოგიური კოლექტივის შემადგენლობა დ. არაყიშვილის მეთაურობით. ამრიგად, ერთხანს (1921-1924 წწ.) თბილისში ორი კონსერვატორიაც კი არსებობს. მათი რეორგანიზაციისათვის

⁸ “მეორჯერა ვარ დაბადებული: “ცხოვრებისათვის - ყაზანში, სიმღერისთვის – თბილისში” [92].

⁹ ჯერ კიდევ 1912 წ. PMO-ს სასწავლებელთა დირექტორების ყრილობაზე ტფილისის სასწავლებელმა უმაღლესი ატესტაცია მიიღო და წარდგენილ იქნა კონსერვატორიის სახელის მისანიჭებლად.

სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭო საგანგებო კომისიას ქმნის. ქართული საზოგადოებისთვის ამ ფაქტის მნიშვნელობას ისეთი მოღვაწეების მონაწილეობაც ამტკიცებს, როგორცაა ა. შანიძე, მ. ზანდუკელი, შ. ნუცუბიძე, ი. ჯავახიშვილი. 1924 წელს ორი უმაღლესი მუსიკალური სასწავლებელი ერთიანდება და სახელმწიფო კონსერვატორიის სტატუსს იღებს [67, 94, 95]¹⁰.

სხვადასხვა დროს საქართველოში არსებობდა მუსიკალური განათლების შემდეგი კერები [91] –

თბილისში:

- კავკასიის სამუსიკო საზოგადოების სკოლა (1871-1875)
- ქართული გიმნაზიის სამუსიკო კლასები (1892-1906)
- შვეიგერისა და პიშნოვის კერძო მუსიკალური სკოლა (1913-1918)
- მუსიკალურ მოღვაწეთა საზოგადოების სკოლა (1911), 1918 წ-დან პერცოვის სახელობის სამუსიკო ინსტიტუტი, რომლის ბაზაზე თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახელობის II სასწავლებელი შეიქმნა
- თბილისის სომხური სამუსიკო საზოგადოების სკოლა – “აკადემია” (1918-1919)

ქუთაისში:

- ტ. ვიხოვსკის მუსიკალური სასწავლებელი დაწყებითი, საშუალო და უმაღლესი კურსებით (1916-1918);
- ქუთაისის მ. ბალანჩივაძის სახ. სამუსიკო სასწავლებელი (1918).

გასაბჭოების შემდეგ ქართული მუსიკალური პედაგოგიკა საბჭოთა სისტემის ფარგლებში მოიაზრება. ეს საკითხი ზოგადსაგანმანათლებლო კონტექსტში შემდეგ პარაგრაფში იქნება განხილული.

---

¹⁰ მუსიკისმცოდნე ლ. დონაძე თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ჩამოყალიბების თარიღად 1923 წ. მიიჩნევს [90].

1.2. საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში მუსიკის სწავლების რეტროსპექტული მიმოხილვა-ანალიზი

საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის / სიმღერის საგანი XX საუკუნის ოციანი წლებიდან მოყოლებული ყოველთვის ისწავლებოდა და შესაბამისად, მუსიკის სწავლებამ, სხვადასხვა სოციალურ-პოლიტიკური მოვლენების ფონზე, მრავალი ეტაპი გაიარა. ჩვენს მიზანს, უპირველეს ყოვლისა, წარმოადგენს, ვაჩვენოთ, თუ როგორ აისახა ყოველივე ეს მუსიკის საგნის სასწავლო პროგრამებსა და გეგმებში. სწორედ ამ მიდგომით შეიძლება ჩვენთვის საინტერესო დასკვნების გაკეთება. დისერტაციაში ამ საკითხის ანალიზი ჩატარებულია 1968 წლის პერიოდიდან მოყოლებული სასწავლო პროგრამების, დისერტაციების, საგაზეთო და სამეცნიერო პუბლიკაციების განხილვის საფუძველზე. მუსიკის სწავლების საკითხი საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში 1910-1970-იან წლებში განხილულია ჯ. ბუსურაშვილის სამეცნიერო ნაშრომებში [96, 97].

უპირველეს ყოვლისა, განვიხილოთ, თუ როგორ ხდებოდა დაწყებითი განათლების პედაგოგიკისა და მეთოდოლოგიის სპეციალობის შესაბამისი პროფესიული კადრების მომზადება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებისთვის. ამისთვის განვიხილოთ 1968 და 1975 წწ. საქართველოს სსრ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროს უმაღლესი განათლების სამეცნიერო-მეთოდური კაბინეტის მიერ შემუშავებული პროგრამები [98, 99].

სიმღერა-მუსიკის პროგრამის [98] განმარტებით ბარათში აღნიშნულია, რომ, დაწყებითი განათლების და სიმღერა-მუსიკის პედაგოგთათვის სიმღერა-მუსიკის სწავლება მარტო სიმღერის სწავლებას კი არა, “მუსიკის სხვა დისციპლინების ელემენტების კომპლექსურ შესწავლასაც გულისხმობს”, რაშიც შედის საკუთრივ სიმღერა (გუნდური მღერა, რაც სასიმღერო და საგუნდო ჩვევებს, მუსიკალურ სმენასა და მეხსიერებას ავითარებს), მუსიკის თეორია (მუსიკანობა) და მუსიკალური ლიტერატურა (ქართველ და უცხოელ კომპოზიტორთა ნაწარმოებების მოსმენა, გაგება და შეფასება და

გარკვეული ინფორმაცია მათ შესახებ). პროგრამის მიხედვით, სტუდენტმა უნდა აითვისოს გარკვეული სადირიჟორო ჩვევებიც, რასაც ინდივიდუალური გაკვეთილები სჭირდება და საათების მცირე რაოდენობის გამო უკვე შესწავლილ სიმღერებს დაეყრდნობა. გათვლილია, რომ ლექციებს მოსდევს მათზე რაოდენობრივად ბევრად მეტი პრაქტიკული სამუშაო.

მიგვაჩნია, რომ განხილული პროგრამა, მისი განხორციელების შემთხვევაში, დადებითი შედეგის მომტანი იქნებოდა. მასში მთელი რიგი ნოვატორული მომენტები აღინიშნება:

- მკაფიოდ გამოხატული ინტეგრაცია მუსიკის საგნის ფარგლებში
- პრაქტიკული მეცადინეობის პრევალირება სალექციო კურსის მოცულობაზე

პროგრამას დადებითად ახასიათებს აგრეთვე ისიც, რომ იგი ძირითადად ქართველ კომპოზიტორთა ნაწარმოებებს ეყრდნობა, რაც ეპოქის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვან სიახლედ შეიძლება ჩაითვალოს.

მეორე, 1975 წ. გამოცემული პროგრამა [99], სწავლების მეთოდის საკითხებში, ჩვენი აზრით, ზემოთ განხილულ დოკუმენტს ეყრდნობა, მაგალითად, აქაც მეორდება ის მიდგომა, რომ პედაგოგიკის ფაკულტეტზე “მუსიკის სწავლება კომპლექსურ ხასიათს ატარებს” (გვ. 3); მუსიკის ლიტერატურის ცოდნა ამ პროგრამაშიც ისევეა განხილული, როგორც სტუდენტის უნარი “მოისმინოს, გაიგოს და შეაფასოს მუსიკალური ნაწარმოები” (გვ. 3). თუმცა მასში რამდენადმე სხვაგვარად არის დაჯგუფებული, გამოყოფილი ის ძირითადი მიმართულებები, რომელთა მიხედვითაც მიმდინარეობს სწავლება. ეს მიმართულებებია:

1. ელემენტარული თეორია (რისი შეგნებული ცოდნა სტუდენტს სჭირდება სიმღერის ნოტებით შესწავლისას) "სპეცინსტრუმენტთან" ერთად (საშემსრულებლო პიანისტური ცოდნა-ჩვევები, რომლებიც მას სჭირდება საფორტეპიანო პიესების შესრულების, მარტივი აკომპანემენტის გაკეთებისათვის)

2. დასავლეთ ევროპის, რუსეთის, ქართული და საბჭოთა მუსიკის ლიტერატურის სწავლება
  3. ხალხური და პროფესიული საბავშვო სიმღერების შესწავლა სიმღერის სწავლების მეთოდის ძირითადი საკითხების შესწავლასთან ერთად
  4. სხვადასხვა ჟანრის კლასიკური მუსიკალური ნაწარმოებების მოსმენა და ჰორიზონტის გაფართოება, რაც ხელს შეუწყობს მომავალ პედაგოგებს, სწორად გაიგონ და შეაფასონ მუსიკალური ნაწარმოებები
- ავტორი თვლის, რომ ყოველ პრაქტიკულ საათს წინ უნდა უსწრებდეს ლექცია.

მუსლიტერატურის პროგრამით სტუდენტები შეისწავლიან სხვადასხვა ქვეყნების მუსიკალურ კულტურას; მუსიკის ჟანრებს. წარმოდგენილია ცნობილ ევროპელ და რუს კომპოზიტორთა ჩამონათვალი მოკლე მინიშნებებით, თუ რას უნდა გაეცვას ხაზი მათ ბიოგრაფიის შესწავლისას. მეტი დრო (ოცი საათი) ეთმობა სავარაუდო მასალის მოსმენას. მოსაწონია, რომ ცალკეა გამოყოფილი ქართული მუსიკის ისტორიის კურსი.

მიუხედავად ამისა, პროგრამაში მნიშვნელოვანი ხარვეზები გვხვდება:

- არასწორადაა წარმოდგენილი მიმართულებები: დაყოფილია მუსიკის ლიტერატურის სწავლება და კლასიკური მუსიკის მოსმენა, რაც სწორედ "არაკომპლექსურ მიდგომაზე" მიანიშნებს. ხოლო ელემენტარული თეორიის შესწავლა კი "სპეცინსტრუმენტთან" ერთად მოიაზრება
- მუსიკის ლიტერატურის პროგრამა ზედმეტად ვრცელია, ფაქტობრივად, მოიცავს მუსლიტერატურის სრულ კურსს, თუმცა მას მხოლოდ თექვსმეტი საათი ეთმობა, რაც საგნისადმი ფორმალურ დამოკიდებულებაზე მეტყველებს
- მრავლად გვხვდება პროფესიული ლაფსუსები: 1) სიმფონიური მუსიკის ჟანრებადაა მოხსენიებული ოპერა, ბალეტი, სიმფონია, ორატორია, კანტატა, სონატა, პრელუდია; 2) ტაქტის გამეორების ნიშნებად დასახელებულია რეპრიზა, მელიზმები, აკოლადა, არპეჟო, კამერტონი, რეგისტრი და ა.შ.

ჩვენი აზრით, აღწერილი პროგრამა [99] ბევრად ჩამოუვარდება რვა წლით ადრე შექმნილ ამავე საგნის პროგრამას [98], რაც ერთგვარ რეგრესად შეიძლება ჩაითვალოს

პედაგოგთა მომზადების და, შესაბამისად, ზოგადასაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის სწავლებაში.

მუსიკოს-პედაგოგთა აღზრდის პრობლემებთან დაკავშირებით გამოვეყოფთ მ. ავაზაშვილის წერილს [100], რომელშიც ყურადღება იმაზეა გამახვილებული, რომ მომავალ პედაგოგთა აღსაზრდელად პროფესიულ დაოსტატებასთან ერთად აუცილებლად გასათვალისწინებელია მათი ასაკობრივი და ფსიქოლოგიური თავისებურებები.

განვიხილოთ საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს მიერ შემუშავებული რვაწლიანი სკოლის დაწყებითი კლასების (I, II, III) პროგრამები, რომელიც 1971-72, 1972-73, 1973-74, 1974-75, 1975-76 სასწავლო წლებისთვისაა განკუთვნილი [101-105]. ამ კრებულებში სხვადასხვა საგნის პროგრამებია წარმოდგენილი – ქართული ენა, რუსული ენა, მათემატიკა, ბუნებისმცოდნეობა, სახვითი ხელოვნება, სიმღერა-მუსიკა, ფიზიკური კულტურა, შრომითი სწავლება. სხვადასხვა წლებში გამოცემული I, II და III კლასების მუსიკის პროგრამები აბსოლუტურად იდენტურია. 1973 წლის გამოცემას [103] წინ უსწრებს მოსამზადებელი კლასის პროგრამა.

I, II, III კლასების პროგრამები შედგება განმარტებითი ბარათის, კლასების მიხედვით შედგენილი სასწავლო მასალის და მითითებებისაგან. განმარტებითი ბარათის თანახმად, გაკვეთილზე სწავლების პრიორიტეტულ ფორმად საგუნდო სიმღერაა მიჩნეული. აღნიშნულია სიმღერის სასიკეთო გავლენა მოსწავლეებზე მხატვრული გემოვნების, ვოკალური ხმის, ერთიან კოლექტივად ჩამოყალიბების, ფიზიკური განვითარების საქმეში. პროგრამაში ზოგადაა აღწერილი გაკვეთილების მიმდინარეობა, რასაც ახლავს მეთოდური ხასიათის რჩევები. კლასების მიხედვითაა დახასიათებული ვოკალურ-საგუნდო ჩვევები: დიაპაზონი, სხეულის პოზიცია, სუნთქვა, ბგერა, დინამიკა, სადირიჟორო ჟესტები, აღწერილია სიმღერის შესრულების თავისებურებები. პროგრამის მიხედვით, ისწავლება ასევე მუსიკალური ლიტერატურა; მუსიკალური ანბანი, რასაც თან ერთვის სიმღერებისა და მოსასმენი მასალის ჩამონათვალი. სასიმღერო რეპერტუარი საკმაოდ ვრცელია, მასწავლებელს საშუალება

ემლევა, თავად შეარჩიოს სასურველი ნაწარმოებები. პროგრამის თანახმად, მოსწავლეებმა სწავლების პერიოდში უნდა მიიღონ გარკვეული წარმოდგენები: შინაარსზე, ჟანრზე, ფორმაზე და ა. შ. ამასთან, “ყველა წარმოდგენა კლასიდან კლასში ფართოვდება და ღრმავდება”.

მისასაღმებელია პროგრამის განმარტებით ბარათში გამოთქმული პოზიცია: “გაკვეთილზე უნდა დამყარდეს კავშირი სიმღერას, მოსმენას და მუსიკალური თეორიული მასალის მიწოდებას შორის. გაკვეთილი უნდა იყოს მთლიანი და არა დანაწევრებული”. აქვე აღინიშნება, რომ დაწყებით კლასებში ძირითადი მნიშვნელობა ენიჭება მუსიკალური მონაცემების განვითარებას, ყურადღება უნდა მიექცეს სმენის, ვოკალური მონაცემების სწორ განვითარებას, თეორიული ცოდნის მოცულობა ამ ასაკში მცირეა. თუმცა განხილული მასალის საფუძველზე ჩანს, რომ ეს პრინციპი დარღვეულია – თეორიული საკითხები სჭარბობს და სირთულით გამოირჩევა. მაგალითად, I კლასიდან სანოტო ანბანის შემოტანა; II კლასში 2- და 3- წილადი ზომის დირიჟორობა, სოლფეჯირება, კარნახის ჩაწერა, ერთ ჟანრში სხვადასხვა სახეების განსაზღვრა, წარმოდგენები ფორმის შესახებ... III კლასში კანონების სიმღერა, 4/4 სადირიჟოროო შესტიკულაცია, მეთექვსმეტედის გრძლიობის, სიმებიანი კვარტეტის, კილოს ცნებების გაცნობა...

შეიძლება გადაჭრით ითქვას, რომ მოცემული პროგრამა არ ითვალისწინებს მოსწავლეთა ასაკობრივ თავისებურებებს.

რაც შეეხება მოსამზადებელი კლასის პროგრამას, რომელიც 1973-74 სასწავლო წლისთვისაა წარმოდგენილი [102], იგი შემდეგი ჩამონათვალისგან შედგება: სიმღერები, მოსასმენი მასალა, მუსიკა თამაშობებისთვის, მუსიკალური ანბანი, რომელშიც ნოტების დასახელება და დინამიკური ნიშნების პრაქტიკული გაცნობა შედის. ჩვენი აზრით, მოსამზადებელი კლასის პროგრამა მოსამზადებელი კლასის მოსწავლის ასაკობრივი თავისებურებების შესაბამისადაა შექმნილი.

1971-72 სასწავლო წლისათვის გამოცემულ IV, V, VI კლასების პროგრამა [101] დაწყებითი კლასების მომდევნო საფეხურს წარმოადგენს, და ბევრადაა გართულებული.

ვოკალური ხმის დიაპაზონი მოცემულია I და II ხმების შესაბამისად, ხოლო VI კლასში ჩნდება მესამე ხმის დიაპაზონიც. სასიმლერო ჩვევები ამ ეტაპზე ფართოვდება. რთულდება ორხმიანობის ნიმუშები, სამხმიანობა მარტივი ნიმუშების მაგალითზე იმღერება, ვითარდება ანსამბლის გრძნობა.

მუსლიტერატურაში შეისწავლება ჟანრები – ოპერა, ბალეტი, სიმფონიური სურათი; ორ-, სამნაწილიანი, კუპლეტური ფორმები. ასევე ქართული ხალხური და პროფესიული მუსიკა, საბჭოთა კომპოზიტორთა ნაწარმოებები. მუსიკალური ანბანი 6/8 ზომას, VII და II საფეხურების ტონიკაში გადაწყვეტას, ხალხურ კილოებს, ინტერვალებს, ნოტებით სიმღერას, 6-8 ტაქტიანი კარნახების ჩაწერას მოიცავს. მოსასმენი მასალა ქართველ და ევროპელ კლასიკოსთა ნაწარმოებებს ეყრდნობა. სასიმლერო რეპერტუარი ძირითადად ქართული ნაწარმოებებისგან შედგება. ამ ჩამონათვალით მკაფიოდაა გამოხატული პროგრამის სრული შეუსაბამობა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლასთან.

ერთგვარ ძვრას წარმოადგენს საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს პროგრამა თერთმეტწლიანი სკოლის I კლასისათვის საგანში მუსიკა [106]. შემდგენელი – ქ. ცაგარელი მიუთითებს, რომ პროგრამას საფუძვლად დაედო დ. კაბალევსკის მიერ შემუშავებული მუსიკის სწავლების პრინციპები, საკავშირო და ი. გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის პროგრამული მოთხოვნები.

განმარტებით ბარათში ავტორი აღნიშნავს, რომ ზოგადსაგანმანათლებლო და პროფესიული სკოლის რეფორმის გათვალისწინებით სკოლას მრავალმხრივი ესთეტიკური განათლების მისია აკისრია. საგნების მიმართ ახლებური მიდგომა ჩნდება – სიმღერის გაკვეთილი მუსიკის გაკვეთილით შეიცვალა, რაც საგანს კომპლექსურ ხასიათს სძენს და აერთიანებს მუსიკის მოსმენას, ვოკალურ აღზრდას, მუსიკალურ-რიტმულ მოძრაობებს, მუსიკის ანბანს, ელემენტარულ მუზიცირებას და იმპროვიზაციას; ჩართულია მუსიკალური თამაშობები. მუსიკისა და ცხოვრების ურთიერთკავშირების წინ წამოწევით ავტორი დ. კაბალევსკის მეთოდის მიმდევრად

გვევლინება. თითოეული გაკვეთილისათვის იგი გვთავაზობს გარკვეულ თემას – ღერძს, რომელზეც მთელი გაკვეთილი აიგება.

უთუოდ მისასაღმებელია მუსიკის გაკვეთილის ასეთი მრავალმხრივი სახით ჩამოყალიბება, მაგრამ, ვფიქრობთ, პროგრამას გარკვეული ხარვეზები გააჩნია:

1. გაკვეთილის მსვლელობაში ძირითადი აქცენტი გადატანილია მოსწავლეებისათვის სხვადასხვა ინფორმაციის მიწოდებაზე საუბრის საშუალებით, მაგალითად, მასწავლებელი ესაუბრება მათ მუსიკის ზემოქმედების ძალაზე, მუსიკის კავშირზე ხელოვნების სხვა დარგებთან, როგორაა განსახიერებელი ცეკვებში ხალხური მელოდიები და რიტმები
2. პროგრამა ზედმეტად რთულია I კლასის მოსწავლეებისათვის. მაგალითად, რამდენადმე არაბუნებრივად გვეჩვენება, რომ მოსწავლემ შეძლოს:
  - ნაწარმოების იდეის განსაზღვრა
  - მუსიკალურ ფორმაში შესავლის, დასკვნის, ნაწარმოების ნაწილების, მისამღერის, ფრაზის გამოკვეთა
  - ცნებების დასწავლა (დუეტი, ტრიო, ანსამბლი, აკომპანემენტი...)
  - ჟანრების გამოცნობა (დ. კაბალევსკის სისტემის მიხედვით მუსიკის დაყოფა სამ სახეობად: სიმღერა, ცეკვა, მარში).

1997 წ. შეიქმნა “პროგრამა და მეთოდოლოგიური სახელმძღვანელო ელემენტარული სკოლებისათვის” (სწავლების I-IV წლები) – ავტორები კ. ჭოხონელიძე, ქ. ცაგარელი, ლ. სამსონიძე [107], რომელიც საეტაპო მნიშვნელობისა გახდა. ამას ისიც ადასტურებს, რომ წლების განმავლობაში ქართველი მასწავლებლები მუსიკის სწავლებისას სწორედ მას ეყრდნობოდნენ.

მასალა წიგნში თემებადაა დაჯგუფებული შესასწავლი სიმღერების მიხედვით. გაკვეთილები მოიცავს სიმღერის შესწავლას, მოსასმენ მასალას (რამდენიმე ნაწარმოები), თემაზე ორიენტირებულ მუსიკალურ-რიტმულ მოძრაობებს თეატრალური ელემენტით და მუზიციერება-იმპროვიზაციებს.

წიგნის სპეციფიკა შეესაბამება თავის სათაურს. პროგრამა წარმოდგენილია გაკვეთილებზე შესასწავლი და ასევე სარეკომენდაციო სიმღერების სანოტო მასალით; მოსასმენი რეპერტუარის, მასთან თემატურად დაკავშირებული ქართული ლიტერატურის ნიმუშების სარეკომენდაციო ჩამონათვალთ. მეთოდოლოგიურ სახელმძღვანელოს კი მიეკუთვნება წიგნის განმარტებითი ბარათი; თითოეულ თემასთან დაკავშირებით განწყობის შემქმნელი საუბარი; საათების განაწილება; მუსიკის სწავლების ძირითადი მიზნებისა და ფორმების: ა) გუნდური სიმღერა; ბ) მუსიკის მოსმენა; გ) მუსიკალურ-რიტმული მოძრაობა, თამაშობანი; დ) მუზიცირება-იმპროვიზაცია; ე) მუსიკის ანბანი, დეტალური დახასიათება; მეთოდოლოგიური რეკომენდაციები; ფსიქოლოგიური შენიშვნები. ცალკეა გამოყოფილი თავი – მუსიკის გაკვეთილი, რომელიც მასწავლებელს მთლიანობაში დაანახებს პროცესს, აცნობს გაკვეთილის სხვადასხვა ტიპებს – თემის გაცნობის; თემის შესწავლა-განმტკიცების; თემის სრულყოფისა და განზოგადების; შემაჯამებელ; დასკვნით გაკვეთილებს.

წიგნში წარმოდგენილი სასიმღერო რეპერტუარი მხოლოდ ქართული ხალხური და, ნაწილობრივ, სასულიერო ჟანრის სიმღერებით შემოიფარგლება, რაც შემთხვევითი არაა და ავტორთა პოზიციის გამომხატველია: “ვიზიარებთ მსოფლიო პედაგოგიკაში დამკვიდრებულ აზრს იმის თაობაზე, რომ ბავშვმა პირველი მუსიკალური შთაბეჭდილებები მშობლიურ მუსიკალურ ენაზე უნდა მიიღოს, ამიტომ ... ეროვნულ მუსიკალურ ინტონაციებზე უნდა “ამეტყველდეს”.

წიგნში რეკომენდებული მოსასმენი რეპერტუარი მრავალფეროვანია და ქართულ და მსოფლიო საბავშვო მუსიკალურ ლიტერატურას ეყრდნობა.

განხილული წიგნი, ცალკეული ხარვეზების მიუხედავად, როგორცაა გარკვეული ერთფეროვნება ოთხწლიან კურსსა და რეპერტუარში, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლისათვის შეუსაბამოდ რთული ცალკეული ელემენტების შემოტანა, მნიშვნელოვან მიღწევად შეიძლება ჩაითვალოს. სამწუხაროა, რომ მუსიკის სწავლების შემდგომი პროცესი ამ მიმართულებით არ წარიმართა და ამ პროგრამის საფუძველზე არ შეიქმნა სახელმძღვანელოები.

1999 წ. საქართველოს განათლების სამინისტროს სამეცნიერო-მეთოდური ცენტრის მიერ შემუშავებული რეკომენდაციები DI-IV კლასებისთვისაა განკუთვნილი [108]. დოკუმენტში ნათქვამია, რომ სექციაზე ყურადღება უნდა გამახვილდეს, რომ ბავშვებს გაუჩნდეთ სიყვარული და ინტერესი მუსიკისადმი, გამოუმუშავდეთ მუსიკის სმენითი აღქმისა და შესრულების ჩვევები. მოსწავლეებმა უნდა შეძლონ მუსიკის ხასიათის განსაზღვრა, მუსიკალური ფორმის ანალიზი, შესრულების სხვადასხვა სახის განსაზღვრა და ა.შ. სავსებით მოსაწონია რეკომენდაციების საწყისი ნაწილი, სამწუხაროდ, არარეალურად ჟღერს ფორმის ანალიზის და შესრულების სახის განსაზღვრა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის სპეციფიკის, არსებული პროგრამებისა და საათების გათვალისწინებით.

ამ პროგრამების გაცნობამ დაგვარწმუნა, რომ მუსიკის სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში პროფესიული მუსიკალური განათლების გეზით მიდიოდა. ანუ, ერთი მხრივ, ძნელია ამ მოთხოვნების მიღწევა სხვადასხვა ბუნებრივი მონაცემებისა და ინტერესების მქონე მოსწავლეებისათვის, მეორე მხრივ, საკითხავია, რამდენად საჭირო, გამოსადეგი იქნება ასეთი ცოდნა მოსწავლისთვის, რომელიც არ აპირებს, მუსიკოსი გახდეს. პირიქით, ზედმეტად ღრმა, პროფესიულმა მოთხოვნებმა შეიძლება უარყოფითი დამოკიდებულება გამოიწვიოს მოზარდ თაობაში მუსიკის საგნის მიმართ.

როგორც ირკვევა, გარკვეული პრობლემები შეინიშნება 1970-იან წწ. სასიმღერო რეპერტუარის მხრივაც. მაგალითად, საგაზეთო სტატიაში "ოცნება და სინამდვილე" [109] კომპოზიტორი ჯ. ადამაშვილი გამოთქვამს წუხილს, რომ მოსწავლეები უმთავრესად უფროსების რეპერტუარს მღერიან – ნ. ბრეგვაძის, ბ. კვიციანიძის და ა.შ, ანუ იმას, რაც ესმით და შესაბამისად, ადვილად ითვისებენ; არ არსებობს საბავშვო მუსიკის ფირფიტები. ავტორი იმედოვნებს, რომ "საბავშვო გადაცემათა რედაქცია შექმნის საბავშვო მუსიკის საბჭოს ან კლუბს", რომელიც გამოეხმაურება საყმაწვილო მუსიკის პრობლემებს – შეირჩევა, ჩაიწერება, გადაიცემა საყმაწვილო სიმღერები, და აუდიტორია მათ ამ სახით შეისწავლის.

პრობლემად რჩება მუსიკალური გემოვნების აღზრდის საკითხი, რასაც იმ დროის საქართველოს სსრ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების მინისტრის თანაშემწე – გ. ლეკვეიშვილი ეხმაურება. მისი წერილის თემაა "მოსწავლეთა მხატვრული გემოვნების განვითარება ქართული ხალხური მუსიკის მეშვეობით" [110]. თუმცა საკამათოა, რამდენად სწორ გზას გვთავაზობს ამისთვის ავტორი.

მოცემულ სტატიაში ავტორი განმარტავს ხალხური მრავალხმიანობის შესწავლის მნიშვნელობას მხატვრული გემოვნების განვითარებისთვის. მისასაღებელია მისი მოსაზრება, რომ მოსწავლემ პირველი მუსიკალური შთაბეჭდილებები მშობლიურ ენაზე უნდა მიიღოს. მაგრამ ამ აზრს არასწორი მიმართულება ეძლევა: ავტორი აცხადებს, რომ უმცროსკლასელებმა თავიდანვე უნდა დაიწყონ მრავალხმიანობის შესწავლა, რაც პირველ ეტაპზე მრავალხმიანობის მარტივი ნიმუშებით მოხდება, როგორცაა "მზე შინა", "მახსოვს პირველად", "ციცინათელა". აქედან ორი უკანასკნელი ვერაფრით ვერ ჩაითვლება მრავალხმიანობის ნიმუშებად, ალბათ, ავტორი გულისხმობს, რომ შეიძლება მათი ორ-, ან სამხმიანი სახით წარმოდგენა. უმცროსკლასელების მიერ მრავალხმიანობის შესწავლის დასრულებას ავტორი ისეთი რთული სიმღერებით გვთავაზობს, როგორცაა "საბოდიშო", "მუმლი მუხასა", ასევე "შენ ხარ ვენახი". მისი აზრით, მასწავლებლებს მრავალხმიანობის სწავლებისას სიმღერებისა ემინიათ და მცდარი დასკვნა გამოაქვთ, თითქოს მრავალხმიანობის შესწავლა უმცროსკლასელთათვის ძნელია. სრულიად მიუღებლად მიგვაჩნია ავტორის პოზიცია, როდესაც იგი ურჩევს მასწავლებლებს, რომ ქართული მრავალხმიანობის ნიმუშების პარალელურად უმცროსკლასელ მოსწავლეებს ევროპული პოლიფონიის განვითარება აჩვენონ და ასწავლონ ცნებები – ოსტინატო, იმიტაცია, ინვენცია, პრელუდია, კანონი, ფუგა. ეს საკითხები, ისევე როგორც ის პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და ანალიზის უნარი, რომელსაც ავტორი უმცროსკლასელთაგან მოითხოვს ("...ინტონაციების, სამხმოვანების, მელოდიური და ჰარმონიული ჟღერადობის, ხმების შერწყმის და დაცალკევებული მოძრაობის, აკომპანემენტის მუსიკალური ქარგის შესწავლა"; შემდეგ ეტაპზე "ხმების პოლიფონიური გადაცემის ურთიერთკოორდინაციის შეგრძნობა,

ურთიერთშეწყობილში განშტოებების გამოყოფა") მათი ასაკის, ასევე ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში გამოყოფილი საათების გათვალისწინებით სრულიად შეუძლებელია და ზრდასრული არაპროფესიონალისთვისაც კი რთულად გვეჩვენება. ვერაფრით დავეთანხმებით ავტორის დასკვნას, რომ ხალხური პოლიფონიის შესწავლა "უღვიძებს მათ (მოსწავლეებს) ინტერესს ინსტრუმენტული პოლიფონიის რთული ენისადმი, ეს კი პოლიფონიური მუსიკის შესწავლის საბოლოო მიზანს შეადგენს".

ვეფქრობთ, ავტორი მიზნად ისახავს არა "მხატვრული გემოვნების განვითარება"-ს, როგორც ამას სათაური მიგვანიშნებს, არამედ მრავალხმიანობის სწავლებას სკოლაში რუსი ავტორის – ა. გამულინის მიხედვით [111], რომელსაც ზემოთ აღწერილი ამოცანები რუსული ხალხური სიმღერის მაგალითზე აქვს წარმოდგენილი. წაკითხვის შემდეგ გვრჩება შთაბეჭდილება, რომ ავტორი არ ითვალისწინებს ეროვნული მრავალხმიანობის სირთულეს და არ იცნობს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის სპეციფიკას.

მ. ავაზაშვილის სტატია – "ქართული საბავშვო მუსიკის პრობლემები", პროფესიულ მუსიკას ეხება [112]. ამავე თემისადმი მიძღვნილი წერილით – "მეტი ყურადღება დავუთმოთ საბავშვო მუსიკას" [113] – მ. ავაზაშვილმა წამოჭრა ქართული სასწავლო საფორტეპიანო ლიტერატურის უქონლობის პრობლემა. მოცემულ სტატიაში იგი მიმოიხილავს შვიდი წლის განმავლობაში "რაოდენობრივი მატებითა და ხარისხობრივი ძვრებით" აღნიშნულ საბავშვო საფორტეპიანო ლიტერატურას: ს. ცინცაძის ციკლი "ტყის ბინადარნი", ალ. შავერზაშვილის "ოცი ქართული ხალხური სიმღერა", "საბავშვო პიესები ფორტეპიანოსთვის", მ. დავითაშვილის საბავშვო საფორტეპიანო პიესების კრებული, ნ. გაბუნიას "მოსწავლის დღიურიდან", ნ. კენჭოშვილის "პირველი ჰანგები", ე. ექსანიშვილის "აისი" – დაწყებითი საფორტეპიანო სკოლა, ლ. ნიქაბაძის "მშობლიური ჰანგები", მ. ავაზაშვილის "ფორტეპიანოზე დაკვრის სწავლების სკოლა". ავტორი მოწონებით ხვდება ამ ლიტერატურის შექმნის და კომპოზიტორების მიერ პედაგოგიური ამოცანების დასახვის ფაქტს. ავტორის აზრით,

კარგი იქნებოდა "ქართული საფორტეპიანო სკოლის" – ეროვნული აღმზრდელობითი სისტემის შექმნა ბ. ბარტოკის "მიკროკოსმოსის" მსგავსად.

განსაკუთრებით უნდა გამოვყოთ კომპოზიტორ ო. თაქთაქიშვილის – იმ წლებში საქართველოს კულტურის მინისტრის მიერ ჟურნალ "საბჭოთა ხელოვნებაში" გამოხატული პოზიცია წერილში "ეროვნული მუსიკა – მუსიკალური აღზრდის საფუძველი" [32]. "IV საუკუნიდან დაწყებული საერო და სასულიერო მუსიკის სტილურობის ერთიანობის იშვიათი ფენომენი შესუსტდა მე-19 ს-ში", "ამ დროიდან გიმნაზიებში რუსული სასწავლო გეგმები შემოდიოდა, რაც მუსიკასაც შეეხო", წერს ავტორი. ო. თაქთაქიშვილი მუსიკოსებს პასუხისმგებლობას აკისრებს ეროვნული კულტურის წინაშე: "ზოგადი განათლების საშუალო სკოლებში ვერ შევქმენით მუსიკალური აღზრდის ჰარმონიული და მკვეთრად ჩამოყალიბებული სისტემა". იგი აცხადებს, რომ უმდიდრესი ხალხური ტრადიციებისა და მოწინავე მუსიკოსების მიუხედავად, "სპეციალური მუსიკალური აღზრდის სფეროში მოპოვებული მიღწევები ჰაერშია გამოკიდებული". ო. თაქთაქიშვილი წინააღმდეგია ყველა – როგორც ISMEE-ს (მუსიკალური აღზრდის საერთაშორისო საზოგადოების) საბჭოთა განყოფილების ექსპერიმენტული პროგრამის (რომელიც რუსულ, კერძოდ კი აკად. ასაფიევის მოძღვრებას ეყრდნობა და მის დამუშავებაში დიდი წვლილი მიუძღვის დ. კაბალევსკის), ასევე კ. ორფისა და ზ. კოდაის სისტემების დოგმატური მიმდევრობისა საკუთარი, ეროვნული სპეციფიკის გაუთვალისწინებლად. მაგალითად მოყავს ესტონელი კომპოზიტორი ვ. ტორმისი, რომელიც "ხალხურ სიმღერებზე დაყრდნობით ავიდა თანამედროვე პრობლემების დონეზე და ორგანულად დაუკავშირდა თავისი ხალხის ცხოვრებას" და მისი თანამემამულე – ლოტბარი ხ. კალიუსტე, რომელიც თანამედროვე ესტონელ კომპოზიტორთა შემოქმედებას ეყრდნობა პიონერთა სასახლის გუნდთან მუშაობისას.

"საფუძვლიან გარდაქმნასა და გადასინჯვას მოითხოვს საშუალო სკოლებში დანერგილი მუსიკალური აღზრდის სისტემა – ვგულისხმობ სიმღერის გაკვეთილებს, რომელთა გაუმჯობესების, სისტემატიზაციის, მეთოდოლოგიური გააზრების მიზნით

საჭიროა კვალიფიციური კადრების მოზიდვა, კომპოზიტორებთან შემოქმედებითი კონტაქტების დამყარება. საშუალო სკოლებმა უნდა გამოიყენონ პროფესიული მუსიკალური განათლების სფეროში მიღწეული წარმატებები", აღნიშნავს ო. თაქთაქიშვილი. ასეთი რანგის მოღვაწეს, შემოქმედს აინტერესებს და აწუხებს ზოგადასაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის საგნის სწავლების საკითხი და საჯარო განხილვის თემად აქცევს მას.

ცნობილი ქართველი მუსიკისმცოდნე გ. ორჯონიკიძე წიგნში – “აღმავლობის გზის პრობლემები” პირველი რიგის საკითხებად სახავს შემდეგს: მსმენელი და მუსიკა; გასართობი ინდუსტრიის სახიფათო მომძლავრება; იმ ახალგაზრდობის მუსიკალური აღზრდა, რომელიც მუსიკასთან სპეციალობით კი არაა დაკავშირებული, არამედ წმინდა ესთეტიკური ინტერესით; მუსიკის გავრცელების უფრო მოქნილი ფორმების ძიება [114]. მისგანვე გაისმის ერთგვარი მოწოდება მუსიკალური საზოგადოებისადმი: “მუსიკალური ყოფა – მუსიკალური კულტურის საყრდენი, მისი სივრცე და თავისებური განზომილებაა. საჭიროა ამ სივრცეზე ზეგავლენა მოვახდინოთ”.

მუსიკალური ყოფის მოწესრიგების, გასუფთავების, დახვეწის თემას აგრძელებს მუსიკისმცოდნე მ. ახმეტელი წერილით “მუსიკალური განმანათლებლობა და მისი საყრდენები” [89]. მუსიკალური ყოფის გაუცხოების ერთ-ერთ მიზეზად იგი მუსიკალური აღზრდის არაეროვნული სისტემის დამკვიდრებას მიიჩნევს – “ეს ეხება არამუსიკალურ აღმზრდელობით კერებსაც, კერძოდ, ზოგადასაგანმანათლებლო სკოლებს, სადაც უნდა ინერგებოდეს ინტერესი და სიყვარული მშობლიური ხალხური მუსიკისა”. ავტორი მუსიკალურ განმანათლებლობას და მუსიკალური ყოფის პროფესიონალიზაციას ურთიერთდამოკიდებულ ცნებებად მიიჩნევს და თვლის, რომ მუსიკალური განმანათლებლობა ფართო მოძრაობად უნდა გადაიქცეს, შეიარაღდეს მეცნიერული მეთოდოლოგიით და მოიშველიოს სოციოლოგიის, ესთეტიკის, პედაგოგიკის, ფსიქოლოგიის გამოცდილება.

ამავე ჟურნალში ამ თემისადმი მიძღვნილ კიდევ ერთ სტატიას ვხვდებით. კომპოზიტორი რ. ქარუხნიშვილი ერთგვარად აჯამებს მოსწავლეთა ოლიმპიადის

შედეგებს, თავის დაუკმაყოფილებლობას გამოთქვამს და თვლის, რომ მოსწავლეები ქართულ სასიმღერო საგანძურზე უნდა აღიზარდონ. მისი სიტყვებით: “სწორედ სკოლაში უნდა ეყრებოდეს საფუძველი ესთეტიკურ აღზრდას” [115].

მუსიკისმცოდნე რ. წურწუმია ზოგად სამუსიკო განათლებას ასახელებს ქართული მუსიკალური კულტურის მოსაგვარებელ ისეთ მტკივნეულ საკითხებს შორის, როგორცაა “ტრადიციული საერო და სასულიერო მუსიკის ფუნქციონირების, ... პროფესიული სამუსიკო განათლების, კომპოზიტორის, შემსრულებლისა და მსმენელის ურთიერთობის” და სხვა პრობლემები [116].

ზემოთ მოყვანილი მასალის მიხედვით, პროფესიონალი მუსიკოსებისთვის მეტად აქტუალური და პრობლემური საკითხია, თუ რა გზით მიმდინარეობს ქვეყანაში ზოგადი მუსიკალური განათლება.

ზოგადი მუსიკალური განათლების სფეროში არსებული სამეცნიერო გამოკვლევებიდან ცალკე აღნიშვნის ღირსია ამ პარაგრაფის დასაწყისში მოხსენიებული ჯ. ბუსურაშვილის საკანდიდატო დისერტაცია და მონოგრაფია “მუსიკალური გემოვნების აღზრდა სკოლაში” [96, 97]. ავტორის აზრით, სკოლაში მუსიკის სწავლებისას ყურადღება უნდა მიექცეს:

- მუსიკალური ნაწარმოებების მოსმენისა და შესწავლის სისტემატურობას, რაც თავიდან ინტერესის, შემდეგ მოთხოვნილების გამომწვევი იქნება და საბოლოოდ მოსმენის ჩვევად ჩამოყალიბდება;
- მოსწავლეების მიერ ინსტრუმენტული მუსიკის მოსმენას ისეთი ფორმით, რომ მათი ყურადღების მიპყრობა მოხდეს მუსიკალურ-ბგერწერითი ეფექტებით და არა ლიტერატურული ტექსტით, როგორც ვოკალური მუსიკის მოსმენის შემთხვევაში ხდება;
- ნაწარმოებების განხილვაში მოსწავლეთა აქტიურ მონაწილეობას;
- მუსიკალური ნაწარმოების აღქმისას გამოწვეული ესთეტიკური ემოციების წამყვან როლს გემოვნების ჩამოყალიბებაში.

მუსიკალური გემოვნების საკითხს ეხება ასევე მ. გიგინეიშვილი წერილში "მუსიკალური გემოვნების განვითარება მოზარდობის ხანაში" [117], რის საფუძველსაც ავტორი მუსიკალური ხელოვნების მიმართ ემოციურ-შემფასებლური დამოკიდებულების აღზრდაში ხედავს, ვინაიდან "გემოვნების ცნება მჭიდროდ უკავშირდება შეფასების კატეგორიას". ასეთი დამოკიდებულების მიღწევას კი ავტორი მხოლოდ კომპლექსურ მიდგომაში ხედავს, ანუ გაკვეთილი უნდა მოიცავდეს მოსმენას, საუბარს / ანალიზს, ასევე პრაქტიკულ-შემოქმედებით საქმიანობას.

ქ. მგელაძის წერილში "მუსიკის მოსმენა ადრეულ სასკოლო ასაკში" [118] და მის საკანდიდატო დისერტაციაში [119] განხილულია მუსიკის გაკვეთილის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაწილი – მუსიკის მოსმენა. ავტორის აზრით, მუსიკის გაკვეთილზე ყურადღება უნდა გამახვილდეს არა თეორიულ მასალაზე, არამედ მუსიკის მოსმენაზე, რაც მუსიკის საგნისადმი და, შესაბამისად, მუსიკის მიმართ ინტერესის საწინდარი გახდება.

სადოქტორო დისერტაციაში "მუსიკალური აზროვნების საწყისთა განვითარება სწავლების საწყის ეტაპზე" ლ. სამსონიძის, როგორც მუსიკოსი-პედაგოგის და ფსიქოლოგის მიერ ჩატარებული კვლევების შედეგებს ვეცნობით. მისი მეთოდის სიახლე მდგომარეობს მუსიკის მოსმენის დროს პოეზიის ნიმუშებისა და მხატვრული ხერხების ახლებურ გამოყენებაში. ყურადღება მახვილდება "მუსიკისა და მხატვრული სიტყვის ემოციური ტონის მსგავსება-განსხვავების წვდომაზე, მუსიკის დასახასიათებლად საჭირო მხატვრული გამოთქმების, ლექსიკური მარაგის გაფართოებაზე" [120]. მუსიკის სწავლების პროცესში აზროვნების მონაწილეობას იკვლევს იგივე ავტორი წერილში "აზროვნების სპეციფიკის განსაზღვრისათვის მუსიკის სწავლის პროცესში" [121]

ქ. გოგოლაძის საკანდიდატო დისერტაციის თემის "მუსიკის ძირითად კანონზომიერებათა გრაფიკული საშუალებებით ასახვის პრობლემა" [122] – ერთ-ერთ ასპექტს ეხება მისივე წერილი "მუსიკალური ნაწარმოების სტრუქტურის გრაფიკაში

ასახვა” [123], სადაც ავტორი მრავალრიცხოვანი ცდების შედეგებს იმოწმებს, რომ მოსწავლეებს კომპლექსური მიდგომა აღქმას უადვილებს.

ზემოთ მოყვანილი ანალიზი სრულ საფუძველს იძლევა, რათა დავასკვნათ, რომ არსებობს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლისთვის მუსიკის ახალი, თანამედროვე სასწავლო კურსის შექმნის აუცილებლობა, რომელიც მომავალი თაობის, და შესაბამისად, საზოგადოების მუსიკალური კულტურის ჩამოყალიბების საწინდარი გახდება.

1.3. მუსიკის საგნის თანამედროვე სასწავლო გეგმების შედარებითი ანალიზი

ახალი სასწავლო პარადიგმა ახლებური სასწავლო გეგმის შექმნას მოითხოვს. ტრადიციული სკოლის საფუძველს წარმოადგენდა ტექნოლოგიები, რომლებიც ცოდნის გადაცემაზე იყო ორიენტირებული. თანამედროვე მიდგომით უპირატესობა ენიჭება ცოდნის მოპოვების ტექნოლოგიების ათვისებას [10-14, 43-48]. თანამედროვე მიდგომის რეალიზების ერთ-ერთ საშუალებად ითვლება არა ცოდნაზე (ინფორმაციის გადაცემაზე) ორიენტირებული პროგრამების შემუშავება, არამედ საგნობრივი და ზოგადი უნარების აღზრდაზე ორიენტირებული სასწავლო გეგმების შექმნა და სასწავლო პროცესის მათ მიხედვით წარმართვა.

ამ პარაგრაფის მიზანია სასწავლო გეგმაში ჩადებული იდეების შედარება რამდენიმე კონკრეტული ქვეყნის მაგალითზე. ქვეყნების შერჩევა შემდეგი კრიტერიუმების მიხედვით მოხდა: ამ ქვეყანაში რეფორმა ბოლო წლებში ჩატარდა/ ტარდება; ეყრდნობა სხვა ქვეყნების წინა წლების გამოცდილებას; წარმატებულად მიმდინარეობს. ეს ქვეყნებია: ახალი ზელანდია, ავსტრალია, ონტარიო (კანადა), რუსეთი, საქართველო.

ახალი ზელანდია. მუსიკის საგანი წარმოდგენილია განათლების სამინისტროს დოკუმენტში, რომლის სახელწოდებაცაა – “ხელოვნება (ხელოვნების დარგები) ახალი

ზელანდიის კურიკულუმში” [124]. ეს არის ხელოვნების დარგების სასწავლო კურსი, რომელიც ოთხ საგანს მოიცავს – ცეკვა, დრამა, მუსიკა, სახვითი ხელოვნება.

კურიკულუმი წარმოდგენილია საფეხურების, და არა კლასების მიხედვით, რაც სრულად შეესაბამება "ბავშვზე ორიენტირებული სწავლების" სპეციფიკას. იგი მიბმულია არა კლასებზე, არამედ საფეხურებზე, ანუ ითვალისწინებს მოსწავლის ინდივიდუალობას, რომელმაც შეიძლება გაუსწროს, ან ჩამორჩეს მოცემული კლასისთვის განსაზღვრულ დონეს.

კურიკულუმის პრინციპი – ეს არის სწავლების გეზის, მიმართულების დასახვა. ამიტომაც საგნები წარმოდგენილია შემდეგი ფორმით: მისაღწევი შედეგების / მიზნების სახით და მათ თან ახლავს სასწავლო, საგაკვეთილო მაგალითები. ეს მაგალითები – აქტივობები ხშირად რამდენიმე მისაღწევ მიზანს შეესაბამება. კურიკულუმის მიხედვით მასწავლებელი თავად წარმართავს სწავლის პროცესს, რაც, თავის მხრივ, მის მაღალ კვალიფიკაციას გულისხმობს.

კურიკულუმის თანახმად, დასახელებული საგნები სავალდებულოა ყველა მოსწავლისათვის: 1-8 წლის განმავლობაში ისწავლება ოთხივე საგანი, მე-9-10 წელს სავალდებულოა ორი მათგანი, თუმცა შესაძლებელია ყველა საგნის არჩევა სურვილის მიხედვით. მე-11-13 წელს კი სკოლა მოსწავლეებს სთავაზობს არჩევით სპეციალურ კურსს, როგორც სპეციალობის ბაზისს.

შესავალში ჩამოყალიბებულია ხელოვნების კურიკულუმის საერთო მიმართულებები. ესენია:

1. პრაქტიკული ცოდნის შექმნა ხელოვნებაში
2. იდეების განვითარება ხელოვნებაში
3. კომუნიკაცია და ინტერპრეტაცია ხელოვნებაში
4. ხელოვნების აღქმა/წარმოდგენა კონტექსტში

ხელოვნების საგნების ერთიანი კურსის სახით წარმოდგენა შემთხვევითი არ არის. ეს მიღებული ფორმაა და იგი სხვადასხვაგვარად გვხვდება – მაგალითად, მუსიკა, სახვითი ხელოვნება და დრამა; ცეკვა, მუსიკა და სახვითი ხელოვნება და ა.შ. ამ

შემთხვევაში ოთხი დისციპლინის ინტეგრაცია მათი მიზნებისა და მიმართულებების ერთიანობის საფუძველზე ხდება. ეს მიმართულებები გამჭოლია. რაც შეეხება მისალწევ შედეგებს, ისინი თითოეულ საფეხურზე სხვადასხვა სირთულით გვხვდება. თუმცა შეიძლება განმეორდეს კიდევ სხვადასხვა საფეხურზე, მაგრამ ამ შემთხვევაში რთულდება და ღრმავდება მისი თანმხლები მაგალითები.

დავახასიათოთ, როგორ მიმდინარეობს მუსიკის სწავლება თითოეული მიმართულების მიხედვით:

1. პრაქტიკული ცოდნის შექმნა ხელოვნებაში.

მოსწავლეები ეცნობიან მუსიკას და მუსიკის ელემენტებს ისეთი აქტივობების მეშვეობით, როგორცაა მოსმენა, სიმღერა, მოძრაობა და დაკვრა. ისინი ითვისებენ მუსიკასთან დაკავშირებულ ლექსიკას და სიმბოლოებს, რომლებიც ასახავენ ხმებს. მოსწავლეები შეისწავლიან იმ ხერხებს, რითაც იქმნება ეს ბგერები. იკვლევენ ტრადიციული და არატრადიციული წყაროების გამოყენებით ბგერის შექმნის გზებს. ატარებენ ექსპერიმენტებს მუსიკის ელემენტებით. ისინი უსმენენ მუსიკას კონცენტრირებულად, გარკვეული მიზნით, რაც უვითარებთ მათ მოსმენის ჩვევას და მგრძობელობას.

2. იდეების განვითარება ხელოვნებაში

მოსწავლეები ვარჯიშობენ მუსიკალური იდეების შეთხზვასა და დახვეწაში. იყენებენ მოსმენის უნარებს; მუსიკალური ელემენტების, ინსტრუმენტების, ტექნოლოგიების ცოდნას იმპროვიზაციის, კომპოზიციის, სანოტო ტექსტის ჩაწერის დროს.

3. კომუნიკაცია და ინტერპრეტაცია ხელოვნებაში

ამ მიმართულებით მოსწავლეები წარსდგებიან აუდიტორიის წინაშე ინდივიდუალურად ან ჯგუფურად. მღერიან ან უკრავენ ინდივიდუალურად, ან ჯგუფში. მოსწავლეები ამზადებენ, ხვეწენ, საკუთარი ინტერპრეტაციით წარმოადგენენ მუსიკალურ ნაწარმოებებს. ისინი შეაფასებენ საკუთარ გამოსვლას. აფასებენ ასევე კომპოზიტორის და შემსრულებლის შემოქმედებას.

4. ხელოვნების აღქმა / წარმოდგენა კონტექსტში

მოსწავლეს უვითარდება ცოდნა და წარმოდგენა მუსიკაზე წარსულსა და თანამედროვეობაში. ისინი აღიქვამენ მუსიკალური ნაწარმოების გარკვეულ სოციალურ კონტექსტს, ეპოქას და მისი მეშვეობით ამდიდრებენ თავიანთ ცოდნას ხალხსა და გარემოზე.

კურიკულუმს ახლავს გამჭოლი პრიორიტეტების, ანუ იმ გამჭოლი უნარების ჩამონათვალი, რომლის აღზრდას ყველა დისციპლინა უნდა ემსახურებოდეს. ეს უნარებია: საკომუნიკაციო, სოციალური, პრობლემის გადაჭრის, თვითმართვის, ფიზიკური, საინფორმაციო, მუშაობის და სწავლის უნარები. ხაზგასმულია, რომ ხელოვნების შესწავლა წარმოადგენს უწყვეტი სწავლის ხელშემწყობ ფაქტორს.

ავსტრალია. კურიკულუმი, რომლის მიხედვითაც მიმდინარეობს მუსიკის სწავლება, გათვლილია 6 საფეხურზე და 12 წლის განმავლობაში ისწავლება [125]. კურიკულუმი მოცემულია სასწავლო შედეგებისა და ინდიკატორების სახით. სარჩევში ხაზგასმითაა წარმოდგენილი, რაზე უნდა იქნეს გამახვილებული ყურადღება სწავლის დროს. მუსიკის საგანი წარმოდგენილია როგორც ერთ-ერთი მიმართულება ხელოვნების დარგებს შორის – დრამა, ცეკვა, მედია, მუსიკა და ვიზუალური ხელოვნება. მათ საერთო ქვემიმართულებები აქვთ: 1. პრაქტიკა ხელოვნებაში; 2. კრიტიკული ანალიზი.

სწავლების საწყის ეტაპზე – პირველი 4 წლის განმავლობაში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა პრაქტიკას, კეთებას – მოსწავლემ უნდა გამოხატოს საკუთარი აზრი, განუვითარდეს წარმოსახვა, დაკვირვების უნარი, ჩაატაროს ექსპერიმენტი, წარმოადგინოს ნამუშევრები. ამ პერიოდში ხდება ხელოვნების დისციპლინების ინტეგრირება. მაგალითად, შესაძლებელია, დადგმულ იქნეს დრამა და მუსიკალურად გაფორმდეს.

რაც შეეხება "კრიტიკულ ანალიზს", მოსწავლემ უნდა შეძლოს მუსიკის ძირითადი ელემენტების ამოცნობა, მისი შესატყვისი ენის გამოყენება. შეიძლება ხელოვნების ერთი დარგის ნაწარმოებზე საკუთარი შთაბეჭდილების გადმოსაცემად ხელოვნების მეორე

დარგს მიმართოს. მაგალითად, შეიძლება დახატოს, აღწეროს (ზეპირად/ წერით), ცეკვის, ქანდაკების ხილვით, მუსიკალური ნაწარმოების მოსმენით მიღებული შთაბეჭდილება, გადაიღოს ფოტო და შექმნას სურათების სერია.

მე-5-8 კლასებში – საშუალო ეტაპზე მოსწავლე გარკვეული ნამუშევრის შესაქმნელად დაკვირვებას, კვლევას ეყრდნობა. ქმნის დამოუკიდებლად, ან მუშაობს ჯგუფში. შეუძლია ხელოვნების ელემენტების, ტექნიკის გამოყენება. მაგალითად, აწყობს გამოფენას, კონცერტს, შეარჩევს ამისთვის ადგილს.

ამავე პერიოდში მოსწავლეს შეუძლია ხელოვნების ნაწარმოების არა მარტო აღწერა, არამედ ანალიზი, შეფასება, ორი ნაწარმოების შედარება შესაბამისი ლექსიკის გამოყენებით. მასწავლებელი უნდა დაეხმაროს მოსწავლეს, გაიგოს, რა გავლენას ახდენს ხელოვანის შემოქმედებაზე სოციალური ან კულტურული კონტექსტი, როგორ გამოხატება ხელოვნებაში კულტურული ფასეულობები.

მე-9-10 კლასებში მოსწავლეები სპეციალურ კურსებს ირჩევენ. პროგრამები ითვალისწინებს მოსწავლეთა მომზადებას მომავალი სპეციალობისთვის. სკოლებში არსებობს ე. წ. გავრცობილი, ანუ გაღრმავებული სწავლის საშუალებაც.

ამ ეტაპზე, მიმართულებით "პრაქტიკა" მოსწავლემ უნდა შეძლოს სხვადასხვა რესურსის გამოყენება ნაწარმოებების შესაქმნელად. მას შეუძლია სხვადასხვა ფორმების, ტექნიკის გამოყენება; მუშაობს ინდივიდუალურად და საკუთარი წვლილი შეაქვს ჯგუფის მუშაობაში; საკუთარ ნამუშევარს წარუდგენს სხვადასხვა აუდიტორიას, ეფექტურად იყენებს ადგილს და არსებულ აღჭურვილობას; შეუძლია კრიტიკული ანალიზი და საკუთარი, პერსონალური შეფასების ჩამოყალიბება ცოდნის, ანალიზის საფუძველზე, შესაბამისი ლექსიკის გამოყენებით; მონაწილეობს დისკუსიაში. მოსწავლე სწავლობს ცალკეულ შემოქმედთა ნამუშევრებს სოციალური, კულტურული და ისტორიული ტრადიციის გათვალისწინებით.

I, II, III ეტაპზე – პირველ-მეექვსე კლასებში მოსწავლეები ხელოვნების საგნებიდან რეალურად ორ ინტეგრირებულ კურსს – სახვით ხელოვნებას და

პერფორმანსულ ხელოვნებას სწავლობენ. IV დონიდან ცალ-ცალკე გამოიყოფა ცეკვა, დრამა, მედია, მუსიკა, ვიზუალური ხელოვნება.

ონტარიო (კანადა). მუსიკის კურიკულუმი განათლების სამინისტროს ხელოვნების დარგების საერთო დოკუმენტშია წარმოდგენილი [126]. ამ დოკუმენტის მიმართულებებია: ცეკვა, დრამა, მუსიკა, ვიზუალური ხელოვნება. მათ ზოგადი მიზნები და ქვემიმართულებები აერთიანებთ. ეს ქვემიმართულებებია: იდეების გაგება; კრიტიკული ანალიზი; წარდგენა და შემოქმედებითი სამუშაო; კომუნიკაცია. სწავლება ორიენტირებულია ბავშვზე, მოსწავლეზე, რასაც მისი საფეხურებად და არა კლასებად წარმოდგენის ფორმა ადასტურებს.

1-8 კლასის გეგმა წარმოდგენილია 4 საფეხურად, ანუ გამოყოფილია ოთხი მისაღწევი დონე. მუსიკის საგანი სავალდებულოა პირველი 8 წლის განმავლობაში.

მე-9-10 კლასების მოსწავლეები ხელოვნების საგნებიდან აირჩევენ არანაკლებ ორისა.

მე-11-12 კლასის არჩევით კურსებში ცეკვის განხრით წარმოდგენილია 3 კურსი, დრამაში – 4, მუსიკაში – 3. ეს არის ე. წ. სპეციალური კურსები. მუსიკის 3 ასარჩევი კურსიდან ერთი ღიაა, თავისუფალი, რომელიც მუსიკალური შემოქმედების მოყვარულ მოსწავლეებზეა გათვლილი. ორი მათგანი კი მუსიკალური უმაღლესი სასწავლებლისთვის მოსამზადებელ კურსებს წარმოადგენს და იგულისხმება, რომ ისინი პროფესიულად დაინტერესებული მოსწავლეების მიერ იქნება არჩეული.

რაც შეეხება მუსიკის სწავლების შეფასებას, მოსწავლეთა მიღწევები 4 დონით იზომება. შეფასების დონეებია: ვერ აღწევს; უახლოვდება; ასრულებს სტანდარტს, სცილდება სტანდარტს. ამავე დროს, სტანდარტი შესრულებულად ითვლება, როდესაც მოსწავლე ასრულებს მისი შედეგების უმრავლესობას, ხოლო მისი ყველა შედეგის მიღწევა კი სტანდარტის მოთხოვნების გადაჭარბებად მიიჩნევა.

მოვიყვანოთ ზემოთ განხილული კურიკულუმების (სასწავლო გეგმების) ზოგად გამაერთიანებელ ნიშნებს:

1. მუსიკა მთელი სასწავლო ციკლის მანძილზე ისწავლება

2. კურიკულუმი შედგენილია საფეხურების და არა კლასების მიხედვით
3. უფროს კლასებში მუსიკის საგანი არჩევითი კურსების ნუსხაშია წამოდგენილი
4. სწავლება, ამ ტიპის დოკუმენტის სპეციფიკიდან გამომდინარე, თითოეულ საგანში რამდენიმე ძირითადი მიმართულების მიხედვით მიმდინარეობს
5. მუსიკა ხელოვნების ერთიან კურსში სხვა საგნებთან ინტეგრირებულადაა წარმოდგენილი, რაც საერთო მიმართულებებით ფიქსირდება
6. მუსიკის სწავლება, ზემოთ ჩამოთვლილი ყველა სასწავლო გეგმის მიხედვით, სიღრმისეულად მიმდინარეობს, მოსწავლეები საგნის ყველა შესაძლო ასპექტს ეცნობიან და ეუფლებიან
7. დოკუმენტი შედგენილია მისაღწევი მიზნებისა და მისი თანმხლები საგაკვეთილო მაგალითების სახით

რუსეთი. განათლების სამინისტროს ძირითად დოკუმენტს წარმოადგენს სტანდარტი [127], რომელიც კურიკულუმისგან განსხვავებული ტიპის დოკუმენტია. სწორედ მასზე დაყრდნობით შეიძლება შეიქმნას კურიკულუმი.

რუსეთის ზოგადი განათლების საგნობრივ სტანდარტებს შორის რამდენიმე ინტეგრირებული კურსი გვხვდება: დაწყებითი კლასების, საზოგადოებათმცოდნეობის (ეკონომიკისა და სამართლის ჩათვლით). მათ შორისაა “ძირითადი ზოგადი განათლების საგანმანათლებლო სტანდარტი ხელოვნებაში”, სადაც მუსიკა სახვით ხელოვნებასთან ერთადაა წარმოდგენილი. სტანდარტის დასაწყისში ჩამოყალიბებულია ის საერთო მიზნები, რომლებსაც ემსახურება სწავლება. ესენია:

- ემოციურ-შემფასებლური დამოკიდებულების განვითარება სამყაროს, ცხოვრებისეული მოვლენების მიმართ
- მოსწავლის მხატვრული გემოვნების, ინტელექტუალურ-ემოციური სფეროს, შემოქმედებითი პოტენციალის აღზრდა და განვითარება
- ხელოვნების სფეროში ცოდნის ათვისება – ეროვნული და მსოფლიო ხელოვნების კლასიკური და თანამედროვე ნიმუშების გაცნობა
- მხატვრულ-შემოქმედებითი მოღვაწეობის პრაქტიკული უნარ-ჩვევების ათვისება

- ხელოვნების, საკუთარი ეროვნული და მსოფლიო მხატვრული ტრადიციების მიმართ მყარი ინტერესის ჩამოყალიბება
- იგივე მიზნები მუსიკის სტანდარტში საგნის სპეციფიკაზეა მორგებული:
- ემოციურ-შემფასებლური დამოკიდებულების განვითარება მუსიკის მიმართ
- მოსმენის კულტურის აღზრდა და განვითარება, მუსიკის შინაარსის აღქმის უნარის განვითარება
- მუსიკის სფეროში ცოდნის ათვისება
- მუსიკის მიმართ მყარი ინტერესის ჩამოყალიბება
- დამოუკიდებელი შემოქმედებითი მოღვაწეობის ჩვევების განვითარება

სტანდარტის მომდევნო ნაწილი ეთმობა “პირითადი საგანმანათლებლო პროგრამების შინაარსის აუცილებელ მინიმუმს”, რომელიც რამდენიმე განაყოფისგან შედგება: ესთეტიკური აღქმის და მუსიკალური განათლების საფუძვლები; მუსიკალურ-შემოქმედებითი მოღვაწეობის გამოცდილება. ამ ჩამონათვალში გვხვდება: მუსიკა, როგორც ხელოვნების სახე (მუსიკის ენა, სანოტო დამწერლობა, ორკესტრი, გუნდი, ხმათა ტემბრები, მუსიკის ჟანრები, მუსიკალური ფორმა); მუსიკალური სტილები, შემოქმედებითი მიმართულებები (კომპოზიტორების მითითებით); ხალხური მუსიკალური შემოქმედება, სასულიერო მუსიკა, რუსული მუსიკა, საზღვარგარეთული მუსიკა, თანამედროვე მუსიკალური კულტურა, მუსიკა ხელოვნებათა ოჯახში.

ზემოთ განხილულ კურიკულუმებში არსებულ მისაღწევ შედეგებს ამ დოკუმენტში, გარკვეულად, შეესაბამება კურსდამთავრებულთა მომზადების დონის შესამოწმებელი მოთხოვნები. აქ პირითადი ნაწილი ცოდნას და მის შესამოწმებლად მოყვანილ უნარებს ეთმობა – რა უნდა იცოდეს/ შეძლოს მოსწავლემ. ჩამოყალიბებულია, როგორ უნდა გამოიყენოს მოსწავლემ მუსიკალური ხელოვნების შესწავლის შედეგად შეძენილი ცოდნა და ჩვევები პრაქტიკულ მოღვაწეობასა და ყოველდღიურ ცხოვრებაში: მუსიკალური ნაწარმოებების შესახებ საკუთარი აზრის გამოთქმა; შესწავლილი ნაწარმოებებიდან ნაცნობი მელოდიების სიმღერა და ამოცნობა; ნაწარმოებების

მოსმენით მიღებული შთაბეჭდილებების სიმღერით, პლასტიკითა და საცეკვაო მოძრაობით, ნახატით გადმოცემა; სკოლის შემოქმედებით ცხოვრებაში მონაწილეობა.

ვფიქრობთ, რომ კურსდამთავრებულთა ცოდნის შესამოწმებელი მოთხოვნების ჩამონათვალი არაერთგვაროვანია: მსხვილი შედეგების ფონზე, როგორცაა, მაგალითად, “სკოლის შემოქმედებით ცხოვრებაში მონაწილეობა”, გვხვდება უფრო მცირე მასშტაბის შედეგი: “შესწავლილი ნაწარმოებებიდან ნაცნობი მელოდიების სიმღერა და ამოცნობა”.

თავისი შინაარსით ეს სტანდარტი, ფაქტობრივად, მუსიკის საგნის პროგრამას ემსგავსება, სადაც ყურადღება, ძირითადად, გამახვილებულია შინაარსზე, იმ მასალაზე, რომელიც ცოდნის სახით უნდა მიიღოს მოსწავლემ. განხილული დოკუმენტი, ძირითადად, ცოდნის გადაცემაზეა ორიენტირებული. პრაქტიკული მუშაობის აღწერა მცირე მოცულობისაა და რეალურად მეორე ადგილზე დგას.

საქართველო. ამ ფონზე მიმოვიხილავთ ეროვნულ სასწავლო გეგმას მუსიკის საგანში [22-23], რომელიც ისევე, როგორც ყველა სხვა დისციპლინაში, საქართველოში მიმდინარე განათლების სისტემის რეფორმის, კერძოდ, პროექტ “ილია ჭავჭავაძის” ფარგლებში შეიქმნა [21].

როგორც ეროვნული სასწავლო გეგმის განმარტებაშია ნათქვამი: “სასწავლო სტანდარტებსა და პროგრამის შინაარსში აღწერილია ის ცოდნა და კომპეტენციები, რომელიც უნდა შეიძინოს მოსწავლემ სწავლების სხვადასხვა საფეხურზე თითოეულ საგანმანათლებლო სფეროში”, ამ შემთხვევაში, მუსიკის სფეროში [22].

სასწავლო გეგმის შესავალში საგნის ზოგადი ხედვაა მოცემული, ჩამოყალიბებულია მიზნები და ამოცანები, დახასიათებულია სწავლის ეტაპები – დაწყებითი, საბაზო და საშუალო საფეხურები და ის მიმართულებები, რომელთა მიხედვითაა აგებული სტანდარტი.

საქართველოში არსებული ტრადიციის და მოსალოდნელი სირთულეების გათვალისწინებით, სტანდარტი დაწერილია არა საფეხურების, არამედ კლასების მიხედვით. თუმცა შესავალში მოცემულია აგრეთვე შემაჯამებელი (კუმულატიური)

შედეგების ცხრილიც საფეხურების მიხედვით. თითოეული კლასის სასწავლო გეგმას ახლავს შედეგების ცხრილი და პროგრამის შინაარსი. დოკუმენტს დართული აქვს აგრეთვე სრული ცხრილი, რომელიც 11 კლასის შედეგებს ასახავს. კლასების მიხედვით მოცემული პროგრამის შინაარსი იმ თეორიულ თუ მუსიკალურ მასალას წარმოადგენს, რომლის შესრულების, მოსმენის, განმეორების, შესწავლის, გაცნობის, ანალიზის, შედარების საფუძველზეც უნდა მოხდეს გეგმაში დასახული შედეგების მიღწევა. ეს არის მოსწავლის მიერ მისაღები ცოდნის მარაგი. აღვნიშნავთ, რომ პროგრამა ზოგადი ხასიათისაა, ამავე დროს, აღვნიშნავთ, რომ მასში დიდი ადგილი უჭირავს ქართული ხალხური და პროფესიული მუსიკის ნიმუშების გაცნობას.

შესავალში მუსიკის სწავლების ამოცანებადაა მოხსენიებული

- მუსიკალური სმენის
- რიტმის გრძნობის
- მუსიკალური მეხსიერების
- მოსმენის ჩვევის განვითარება.

ეს ჩამონათვალი, შეიძლება ითქვას, სრულად მოიცავს მართლაც უშუალოდ მუსიკალურ განვითარებასთან დაკავშირებულ უნარ-ჩვევებს. სწორედ ამ უნარ-ჩვევებს მიაკუთვნებს მუსიკალობას ცნობილი რუსი ფსიქოლოგი და პედაგოგი ბ. ტეპლოვი [128]. მათი განვითარება კი შესაძლებელია სხვადასხვა დონეზე, მოსწავლეთა ინდივიდუალობის გათვალისწინებით და თანაც ხელმისაწვდომია ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის პირობებში. გარდა ამისა, ამ უნარების განვითარება სხვა რამესაც მოიცავს. იგულისხმება, რომ მოსმენის ჩვევის მქონე ბავშვს, რომელიც, სტანდარტის მიხედვით, "ხალხური და კლასიკური მუსიკის მაღალმხატვრულ ნიმუშებზე"-ა აღზრდილი, გემოვნება და შეფასების უნარიც გააჩნია. ამ ბავშვისათვის უკვე უინტერესო ხდება მდარე, დაბალი დონის მუსიკა. ეს კი სამომავლოდ საკუთარი შეხედულების ჩამოყალიბებას, ერთგვარი შემფასებლური დამოკიდებულების აღზრდას ემსახურება.

ზემოთ თქმული ასაბუთებს სასწავლო გეგმაში ჩამოყალიბებულ მუსიკის სწავლების მიზნებს:

- მოსწავლის ჩაბმა შემოქმედებით და საინტერპრეტაციო საქმიანობაში, და ამისთვის საჭირო უნარ-ჩვევების შექმნა და განვითარება
- მისი „მსმენელად“ აღზრდა ხალხური და კლასიკური მუსიკის მაღალმხატვრული ნიმუშების გაცნობის გზით
- ცოდნის მიღება მუსიკის სფეროში, რაც ხელს შეუწყობს მას განათლებულ, კულტურულ ადამიანად ჩამოყალიბებაში.

ჩამოთვლილი მუსიკალური უნარ-ჩვევების გარდა, მუსიკის ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმა ზოგადი უნარების აღზრდასაც ითავსებს. ეს უნარებია: სააზროვნო – ელემენტარული ოპერაციები, შედარება, შეფასება, პრობლემის გადაჭრა; სასიცოცხლო – მოტორული უნარ-ჩვევები, დროში და სივრცეში ორიენტაცია, ზოგადი ქცევის წესები, თანამშრომლობა, პასუხისმგებლობა, თვითშეფასება, სწავლის სწავლა; საკომუნიკაციო – მოსმენა, აუდიტორიის გათვალისწინება, შესაბამისი ენის ფლობა, არგუმენტაცია; შემოქმედებითი უნარები; კვლევითი უნარები. ზოგიერთი მათგანი უშუალოდ შედეგის სახითაა ასახული სასწავლო გეგმაში. მაგალითად, ჯგუფური მუშაობა, რომელიც მთელი სასწავლო კურსის მანძილზე მიმდინარეობს, დამოუკიდებელი სახით, როგორც შედეგი, ჩნდება III-დან VIII კლასის ჩათვლით.

სასწავლო გეგმის მიხედვით, მოსწავლეთა დაინტერესების ერთ-ერთ საშუალებად მუსიკის საგნის სხვა დისციპლინებთან ინტეგრირებაა მიჩნეული¹¹. ამ ნიშნით, პირველ რიგში, გამოვყოფთ ცეკვას და დრამას, რომლებთან ინტეგრაციაც უშუალოდაა ასახული სტანდარტში. იგულისხმება, რომ ეს დისციპლინები დიდად შეუწყობს ხელს მოსწავლეთა შემოქმედებით განვითარებას, წარმოსახვის გამდიდრებას, თანაც ცეკვა უშუალოდაა მიმართული მუსიკალური უნარ-ჩვევების – სმენისა და განსაკუთრებით კი რიტმის განვითარებაზე. სტანდარტში მათი სწავლება თავიდანვეა მოაზრებული. ზედა კლასებში ჩნდება აგრეთვე ინფორმატიკა კომპიუტერულ მუსიკალურ პროგრამებზე

¹¹ ეს საკითხი დაწვრილებითაა განხილული დისერტაციის მე-3 თავის 3.2 პარაგრაფში.

მუშაობის სახით. გარდა ამისა, მოსწავლეებს უწევთ შთაბეჭდილების დახატვა, კომპოზიტორის, ნაწარმოების თანადროული ისტორიული მოვლენების შესწავლა, ლიტერატურული ტექსტის დამუშავება და მისი ავტორის შემოქმედების გაცნობა, ნოტის გრძლიობის მათემატიკური გამოთვლა და ა. შ. ანუ გაკვეთილებზე მუდმივად არიან შეხებაში სხვა დისციპლინებთან.

მუსიკის სასწავლო გეგმა აგებულია სამი მიმართულების მიხედვით:

1. პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და იდეების გამოხატვა – შემოქმედებითი საქმიანობა, ანუ „სწავლა კეთებით“.
2. კომუნიკაცია, ინტერპრეტაცია – მოსმენილის, ნანახის (მუსიკალური წარმოდგენა) გაანალიზება.
3. მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტში – სასწავლო ნაწარმოებებთან დაკავშირებული ინფორმაციის შესწავლა.

სწავლა ერთდროულად მიმდინარეობს სამივე მიმართულებით და მუშაობის დროს მათ მიხედვით არავითარი დაყოფა არ ხდება. პირიქით, ისინი ერწყმიან და ავსებენ ერთმანეთს. მაგალითად, სტანდარტში, მიმართულებაში „პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და იდეების გამოხატვა“ ასეთი შედეგი გვხვდება: „მოსწავლე გამოხატავს მუსიკალურ ელემენტებს რიტმულ-ინტონაციური სავარჯიშოების დროს“. მუსიკალური ელემენტების შესწავლა, თავისთავად, თეორიულ მასალას წარმოადგენს. მაგრამ მოსწავლეების მიერ მუსიკალური ელემენტების ათვისება ამ შემთხვევაში მათი გამოხატვის გზით მოხდება. ანუ, ამ შემთხვევაში შესწავლის პროცესი მაქსიმალურად ემყარება პრაქტიკას. ამ ელემენტების ამოცნობა და გაანალიზება კი მუსიკის მოსმენის დროს ხდება მიმართულებაში – „კომუნიკაცია, ინტერპრეტაცია“. ნათლად ჩანს, რომ შესასწავლი მასალა და აქტივობები ვერ განცალკევდება მიმართულებების მიხედვით. აქედან გამომდინარე, მუსიკის სწავლების ერთ-ერთი სიახლე იმაში მდგომარეობს, რომ სწავლება იძენს შემდეგ ფორმას: „სწავლა კეთებით“, კონტექსტუალური სწავლება, შემფასებლური დამოკიდებულება.

სასწავლო გეგმას განსაზღვრული, მკაცრად დადგენილი გადმოცემის ფორმა გააჩნია და “შედეგებისა” და “ინდიკატორების” ენითაა დაწერილი¹². შედეგები ამგვარად ფორმულირებული ის ცოდნა და უნარ-ჩვევებია, რომელსაც უნდა მიაღწიოს მოსწავლემ სასწავლო წლის ბოლოს. თითოეული კლასის ბოლოს მისაღწევი შედეგები კი მოწმდება მისი თანმხლები ინდიკატორებით, რომლებიც შედეგის შესატყვის აქტივობებს წარმოადგენს და მათი შესრულებისას გამოჩნდება, მიღწეულია თუ არა შედეგი. ინდიკატორების რაოდენობა არაა განსაზღვრული, მასწავლებელს თავისი სურვილისამებრ შეუძლია დაამატოს ისინი.

საქართველოს ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმა მუსიკაში ქვეყანაში არსებული პედაგოგიური ტრადიციების და ვითარების გათვალისწინებით არის შექმნილი, რაც შემდეგში ვლინდება:

- სასიმღერო მასალა ქართულ (ხალხურ, საბავშვო, ქალაქურ) რეპერტუარს ეყრდნობა; სასწავლო მასალად (მოსასმენი, გასაანალიზებელი) შემოთავაზებულია ქართული ხალხური და პროფესიული, მსოფლიო მუსიკალური ხელოვნების ცნობილი ნაწარმოებები
- წარმოდგენილი შედეგები და ინდიკატორები ითვალისწინებს ეროვნული მენტალიტეტის თავისებურებებს და საქართველოში არსებულ მუსიკალურ-აღმზრდელი ტრადიციებს
- სასწავლო გეგმაში მოცემული შედეგების მიღწევა არ მოითხოვს მდიდარი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის არსებობას. შემოთავაზებული აქტივობები გათვლილია ტექნიკურად სხვადასხვა დონეზე აღჭურვილი სკოლების შესაძლებლობებზე

როგორც განხილულიდან ჩანს, საქართველოს ეროვნული სასწავლო გეგმა მუსიკაში ითვალისწინებს ქვეყანაში არსებულ ტრადიციებსა და ვითარებას. ამავე დროს, იგი თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისადაა შექმნილი და ორგანულად ეწერება განათლების გლობალური რეფორმის კონტექსტში.

---

¹² თხრობითობას მოკლებული ენა, არა შინაარსზე, არამედ აქტივობების გადმოცემაზე დაფუძნებული ფორმა შემთხვევით არ არის მიღებული, როგორც საუკეთესო ასეთი სახის დოკუმენტისთვის.

თავი 2.

მუსიკა თანამედროვე სასწავლო პარადიგმაში

2.1. მუსიკის როლი ჰუმანიზაციის პრინციპების დანერგვისას

დისერტაციის პირველი თავის მე-3 პარაგრაფში (1.3.) მსოფლიოს რამდენიმე ქვეყნის/რეგიონის სასწავლო გეგმების განხილვის საფუძველზე ნაჩვენები იქნა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის ღრმა სწავლების გლობალური ტენდენცია. მიღებულია, რომ ეს ფაქტი წარმოადგენს თანამედროვე საგანმანათლებლო პარადიგმის ერთ-ერთი უმთავრესი პრინციპის – განათლების ჰუმანიტარიზაციის გამოვლენას [10].

მოცემული პარაგრაფის მიზანია დაასაბუთოს, რომ მუსიკას უნიკალური როლის შესრულება შეუძლია თანამედროვე სასწავლო პარადიგმის ერთ-ერთი ისეთი ძირითადი პრინციპის რეალიზაციაში, როგორცაა განათლების ჰუმანიზაცია [25, 50, 57-58].

როგორც ცნობილია, ტრადიციული პედაგოგიკის ერთ-ერთ ძირითად ნაკლს წარმოადგენდა ადამიანის ბუნების მთლიანობის დარღვევა, სწავლების გადაჭარბებული ინტელექტუალიზაცია, თავის ტვინის მარცხენა ჰემისფეროზე ორიენტირებული სწავლების აბსოლუტიზაცია¹³. სწორედ ამის შედეგია “მარჯვენა ჰემისფეროიანი” მოსწავლეების ჩამორჩენილობა, მათი სასკოლო ნევროზები [10]. თანამედროვე სასწავლო პარადიგმა ეყრდნობა სასწავლო პროცესის იმ სახით აგებას, რომელიც ადამიანის ბუნების მთლიანობის აღდგენას ითვალისწინებს, ანუ არა მარტო ანალიტიკური და ლოგიკური შესაძლებლობების განვითარებას, არამედ ხატოვანი აზროვნების, ინტუიციის, შემოქმედებითობის, წარმოსახვის, ემოციების, მგრძნობელობის და სხვათა, რომლებიც თავის ტვინის მარჯვენა ჰემისფეროს გამოვლინებას წარმოადგენს. დასახულია “მარჯვენა ჰემისფეროიანი” მოსწავლეების

---

¹³ მარცხენა ჰემისფეროსთან დაკავშირებულია კოგნიტური პროცესები, ხოლო მარჯვენა ჰემისფეროსთან კი – ემოციური და მგრძნობელობითი [49]

პიროვნული უფლებების აღდგენა, მათი ჯანმრთელობის დაცვა¹⁴, და, საზოგადოდ, სულიერი საწყისების გათვალისწინება.

დიდი ხანია, რაც ფსიქოლოგები აღნიშნავენ, რომ სწავლის პროცესის წარმართვისას აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს მოსწავლეთა ინდივიდუალური ტიპები – აუდიალური, ვიზუალური, კინესთეტიკური, რომლებიც სხვადასხვაგვარ მიდგომას საჭიროებენ [129-130]. ამ ტიპების ინდივიდუალობის თავისებურებები, თანამედროვე ნეიროფსიქოლოგიის მიხედვით, შეიძლება განპირობებული იყოს თავის ტვინის შესაბამისი უბნების პარციალური დომინირებით. დღეისთვის უკვე პედაგოგებიც აქცევენ ყურადღებას იმას, რომ სასწავლო პროცესში აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს მოსწავლეთა თავის ტვინის ფუნქციური ასიმეტრიის თავისებურებები, რომ მესამე ათასწლეულის საგანმანათლებლო ტექნოლოგიები აუცილებლად ამ მიდგომით უნდა ჩამოყალიბდეს [48]. ამასთან დაკავშირებით დაისვა კიდევ საკითხი დიფერენცირებული სწავლების შემოღების შესახებ, რომელიც მოსწავლის თავის ტვინის ფუნქციურ ასიმეტრიას გაითვალისწინებს და მოხდა მისი აპრობაციაც. დიფერენციალური ფსიქოფიზიოლოგიისა და ნეიროფსიქოლოგიის ამ შედეგებისა და პრაქტიკული პედაგოგიკის გადაკვეთაზე ჩამოყალიბდა მეცნიერების ახალი დარგი – ნეიროპედაგოგიკა [129-133].

სწავლის პროცესი დაკავშირებულია თავის ტვინის ფუნქციურ მოქმედებასთან – ინფორმაციის აღქმასა და გადამუშავებასთან. ინტერესს წარმოადგენს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის სწავლების განხილვა ამ კუთხით. აღსანიშნავია, რომ პედაგოგიურ ლიტერატურაში პუბლიკაციები ამ საკითხზე მწირია. ამასთან, როგორც წესი, მათში უმთავრესად განხილულია მუსიკის ესთეტიკური აღქმის საკითხები [134-140]. როგორც ჩანს, ეს ფაქტი შემთხვევითი არაა – იგი გამოხატავს ჩამოყალიბებულ მცდარ ტენდენციას, რომლის მიხედვითაც მუსიკის კოგნიტური ფუნქცია ნაკლებადაა დაფასებული მისი ემოციური ფუნქციის ფონზე. არადა, თავის

---

¹⁴ ზოგიერთი მონაცემებით, ტვინის მარჯვენა ნახევარსფერო დომინირებს სკოლამდელი და დაწყებითი სკოლის ასაკის ბავშვების უმეტესობაში (> 80%) [10].

ტვინის ფუნქციის ოპტიმიზაციისა და სასწავლო უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებისთვის აღქმის, ანუ მუსიკის მოსმენის გარდა დიდი მნიშვნელობა აქვს მუსიკალური საქმიანობის სხვა სახეებსაც: მუსიკალურ შემოქმედებას – კომპოზიციას, მუსიკის შესრულებას, ანალიზს, მუსიკის თეორიის შესწავლას.

უპირველეს ყოვლისა, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ მუსიკის აღქმა ადამიანის თანდაყოლილი უნარია და იგი დაბადებიდანვე ვლინდება. მეტყველებაზე ადრე ბავშვს მკაფიოდ გამოხატული რეაქციები უვითარდება მუსიკის მიმართ. ცდები აჩვენებს, რომ ჩვილი ბავშვები ასხვავებენ და ამჩნევენ ცვლილებებს ტემპში, რიტმსა და ტონალობაში. ისინი მიიწევენ სასიამოვნო, კეთილხმოვანი ბგერების წყაროსკენ (კონსონანსი) და ერიდებიან უსიამოვნო ბგერებს (დისონანსი). შეიძლება ითქვას, რომ ყველა ადამიანი გარკვეული მუსიკალური ნიჭით იბადება, რომლის განვითარება უკვე შემდგომ სწავლასთანაა დაკავშირებული [55, 141].

მუსიკის ზემოქმედების საკითხს ადამიანზე თავის ნაშრომებში განიხილავდნენ სხვადასხვა დარგის მეცნიერები: ფილოსოფოსები, ფსიქოლოგები, ნეიროფიზიოლოგები, მუსიკისმცოდნეები, პედაგოგები და სხვა. დაგროვილია დიდი მოცულობის, ძირითადად ემპირიული სახის მასალა. უდიდესი ძვრა ამ მიმართულებით მას შემდეგ მოხდა, რაც შეიქმნა თავის ტვინის მუშაობის შესწავლის არაინვაზიური *in vivo* მეთოდები: ფუნქციური მაგნიტურ-რეზონანსული ტომოგრაფია (fMRI), პოზიტრონულ-ემისიური ტომოგრაფია (PET) არა მარტო თავის ტვინის სხვადასხვა უბნის ვიზუალიზაციის საშუალებას იძლევა, არამედ ამ უბნებში წარმოქმნილი იმ აქტივობებისაც, რომლებიც სხვადასხვა სახის კოგნიტური ამოცანების გადაჭრისას წარმოიშობა. შეიძლება ითქვას, რომ ნეიროვიზუალიზაციის მეთოდების დანერგვით პირველად გახდა შესაძლებელი აზროვნების პროცესზე უშუალო დაკვირვება.

თავის ტვინზე მუსიკის ზემოქმედების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ბოლო ათწლეულში ჩამოყალიბდა ახალი დარგი – მუსიკალური ნეირობიოლოგია [51-53]. აღსანიშნავია, რომ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში შეიქმნა მუსიკალური ნეირობიოლოგიის ცენტრები (MIND - Music Intelligence Neural Development Institute at

the University of California in Irvine; Institute for Music Physiology and Musicians' Medicine University for Music and Drama, Hanover, Germany). მუსიკალური ნეირობიოლოგიის განვითარება ამ დარგში დაგროვილი ფაქტობრივი მასალის მყარ საფუძველზე განხილვის საშუალებას იძლევა.

მოვიყვანო ნეიროვიზუალიზაციის თანამედროვე მეთოდებით ჩატარებული კვლევების შედეგად დადასტურებულ უმნიშვნელოვანეს ფაქტს:

- ადამიანის თავის ტვინში არ არსებობს მუსიკის გადამუშავებასთან დაკავშირებული რაიმე სპეციალიზებული ცენტრი. ამ პროცესში მონაწილეობს მთელი თავის ტვინი, მათ შორის მისი ისეთი უბნები, რომლებიც სხვა სახის შემეცნებითი აქტივობისთვისაა სპეციფიკური [55, 56]

ამდენად, მუსიკის აღქმასა და ანალიზში ჩართულია თავის ტვინის ორივე ჰემისფერო, რის გამოც მუსიკა, ფაქტობრივად, ააქტიურებს მთელ ტვინს და, მაშასადამე, მისი ფუნქციონირების ოპტიმიზაციას ახდენს, რაც დადებითად აისახება ტვინის ზოგად მდგომარეობაზე.

თავის ტვინის მუშაობის ოპტიმიზაცია მუსიკის მეშვეობით შემდეგი სახით ხდება:

- მუსიკოსებს ნაკლებად აქვთ გამოხატული ჰემისფეროების ასიმეტრია. მათი ჰემისფეროები უფრო ადვილად ენაცვლებიან და გადასცემენ ერთმანეთს სხვადასხვა ფუნქციებს [142-143].

ეს კანონზომიერება ექსპერიმენტულად იქნა აღმოჩენილი [142]. ექსპერიმენტი ტარდებოდა ორ ჯგუფზე, რომელთაგან ერთი შედგებოდა მემარჯვენე¹⁵ მუსიკოსებისგან, ხოლო მეორე – მემარჯვენე არამუსიკოსებისგან. აღმოჩნდა, რომ

---

¹⁵ ადამიანი, რომელიც სოციალურად მნიშვნელოვან მოქმედებებში უპირატესად იყენებს მარჯვენა ხელს

მუსიკოსებს მარჯვენა ხელის უპირატესობა ნაკლებად აქვთ გამოხატული¹⁶. ცდების შედეგებმა დაადასტურა, რომ მუსიკოსებს ნაკლებად აქვთ სპეციალიზებული თავის ტვინის ჰემისფეროები. ისინი მათთან უფრო თანასწორუფლებიანია, ვიდრე არამუსიკოსებთან. თავის ტვინზე ზემოქმედებაში მუსიკის განსაკუთრებულ როლს ისიც ადასტურებს, რომ სხვა ტიპის საქმიანობები არ იწვევს ასეთ კორელაციას ჰემისფეროებს შორის. ამავე კვლევებმა აჩვენა, რომ

- მუსიკოსებს მნიშვნელოვნად, 30%-ით აქვთ გადიდებული თავის ტვინის ნაწილი corpus callosum (კორძიანი სხეული), რომელიც ორი ჰემისფეროს დამაკავშირებელია [144 - 146]
- კავშირი მხედველობას, სმენასა და მოძრაობას შორის მუსიკოსებთან უფრო აქტიურია, ვიდრე არამუსიკოსებთან [146 - 147].

ამრიგად, ნეირობიოლოგიური კვლევების მონაცემთა საფუძველზე აიხსნება ის მრავალრიცხოვანი ფაქტობრივი მასალა, რომელიც აფიქსირებს ძლიერ კორელაციას მუსიკის შესწავლასა და ინტელექტუალურ განვითარებას შორის, მუსიკის საოცარ ეფექტურობას სასკოლო აკადემიურ მოსწრებაში. მოვიყვანთ სასკოლო მუსიკალური განათლების თანმდევი ინტელექტუალური წარმატებების სიას, რომელიც ამ მასალის ანალიზის საფუძველზე იქნა შედგენილი: კითხვითი, სამეტყველო უნარების გაუმჯობესება; სივრცული და დროსთან დაკავშირებული ამოცანების გადაჭრისათვის საჭირო უნარების გაუმჯობესება; ვერბალური და მათემატიკური უნარების; ყურადღების კონცენტრირების გაუმჯობესება; მეხსიერების, მოტორული კოორდინაციის გაუმჯობესება.

დასკვნის სახით აღვნიშნავთ შემდეგს:

---

¹⁶ როგორც ცნობილია, მარჯვენა ხელი იმართება მარცხენა ნახევარსფეროთი, ხოლო მარცხენა კი – მარჯვენათი

მუსიკის ნეირობიოლოგიის თანამედროვე მიღწევების თანახმად, მუსიკის საგნის ღრმა სწავლება ხელს უწყობს სასწავლო პროცესის ისე წარმართვას, რომელიც ადამიანის ბუნების ერთიანობას ითვალისწინებს, რაც თავის ტვინის ორივე ჰემისფეროს ჰარმონიულ ურთიერთქმედებას ეყრდნობა. როგორც რიგი მკვლევარები აღნიშნავენ, XX-XXI სს-ის მიჯნაზე სდება ადამიანის თავის ტვინის ფუნქციური ასიმეტრიის წანაცვლება მარჯვენა ჰემისფეროს აქტივობისკენ, რასაც უკავშირებენ ადამიანის, როგორც სახეობის რეაქციას გარემო ფაქტორების ცვლილებებზე [10, 130]. ამდენად, მუსიკის ღრმა სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში, გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას, რომ რევოლუციურ მნიშვნელობას იძენს განათლების ჰუმანიზაციის თვალსაზრისით.

ამასთან ერთად, გვინდა ხაზი გავუსვათ, რომ ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმა არ გულისხმობს მუსიკის საგნის პროფესიულ დონეზე აყვანას. ძირითადი მიზანია, რომ მუსიკის სწავლების პროცესში სერიოზულად ამოქმედდეს მუსიკის კოგნიტური ფუნქცია, რომელიც, საზოგადოდ, ნაკლებადაა დაფასებული მისი ემოციური ფუნქციის ფონზე.

2.2. მუსიკის როლი საინფორმაციო კულტურის ჩამოყალიბებაში

საინფორმაციო ტექნოლოგიების სწრაფი ზრდის პროცესს, რომელიც საინფორმაციო ცივილიზაციაზე გადასვლის პერიოდისათვისაა დამახასიათებელი, ლოგიკურად მივყავართ იქამდე, რომ კომპიუტერის აქტიური გამოყენება თანდათან აუცილებელი ხდება თანამედროვე საზოგადოების ფართო ფენებისთვის. ბუნებრივია, რომ ამ პრობლემის გადაჭრა სასკოლო განათლების ხარჯზე უნდა მოხდეს. სასწავლო პროგრამები ორიენტირებული უნდა იყოს კომპიუტერის, როგორც ხელმისაწვდომი და ეფექტური ინსტრუმენტის ათვისებაზე, ისევე ბუნებრივზე, როგორცაა ფურცელი და კალამი [148].

ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარე განათლების სისტემის რეფორმის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა, რომ მოსწავლეებს ჩამოუყალიბდეთ საინფორმაციო საზოგადოებაში ცხოვრებისათვის საჭირო საინფორმაციო კულტურა – სისტემური ცოდნა ინფორმაციის შექმნის, დამუშავების, გადაცემის შესახებ და ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიებისა და საშუალებების გამოყენების უნარ-ჩვევები ჯერ სასწავლო, ხოლო შემდგომ კი პროფესიულ საქმიანობაში [10, 60, 148-149].

დღეისათვის ამ მხრივ ჩვენს ქვეყანაში მდგომარეობა არასახარბიელოა. დეტალური სოციოლოგიურ-სტატისტიკური გამოკითხვების გარეშეც კი ჩანს, რომ ძალზე სუსტადაა განვითარებული სკოლის ინფორმატიზაციის დონის დასახასიათებელი ისეთი ინდიკატორები, როგორცაა – პერსონალური კომპიუტერების (პკ) რაოდენობა; ინფორმატიკის საგნის სწავლება; პკ-ს გამოყენება სხვა საგნების სწავლებისას; შიდა სასკოლო ლოკალური ქსელის არსებობა; ინტერნეტთან მიერთების საშუალება და ხარისხი; ინტერნეტ-ტექნოლოგიების გამოყენების სიღრმე (საძიებო პროგრამები; ელექტრონული ფოსტა; საკუთარი ვებ-გვერდების შექმნა); პკ-ს გამოყენება საორგანიზაციო საკითხებში (აღრიცხვა, კადრები, ბუღალტერია); მასწავლებლების კომპიუტერული განათლების დონე.

ამ პრობლემის გადაჭრას საქართველოს საგანმანათლებლო რეფორმის ფარგლებში სერიოზული ყურადღება ექცევა – შემუშავებულია საქართველოს სკოლების კომპიუტერიზაციის პროგრამა – „ირმის ნახტომი“ [150]. ამ პროგრამის პირველი ეტაპის რეალიზაციის შედეგად 4 წლის მანძილზე საქართველოს ყველა სკოლა იქნება უზრუნველყოფილი კომპიუტერული ტექნიკითა და ინტერნეტ-კავშირით, მოხდება საინფორმაციო ტექნოლოგიების ინტეგრირება მთელ სასწავლო პროცესში, სხვადასხვა საგნების სწავლებაში. 4 წლის მანძილზე ქართველი მოსწავლეების 100% და პედაგოგების 70%-ზე მეტი დაეუფლება ძირითად კომპიუტერულ ჩვევებს, შეიქმნება ახალი სასწავლო კომპიუტერული პროგრამები, განხორციელდება ახალი სასკოლო პროექტები.

კომპიუტერულ ტექნოლოგიებს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სწავლება ახალ დონეზე აჰყავს. მასწავლებლისთვის ეს უნიკალური დამხმარე საშუალებაა, რომლის მეშვეობითაც შეიძლება დაინერგოს პედაგოგიკის ინოვაციური მეთოდები – ინტერაქტიური, პროგრამირებული, განვითარებადი, სწავლა თამაშით, პროექტების შექმნა და სხვა [43-48]. ამასთან, კომპიუტერთან ურთიერთობის ასაკობრივი ზღვარი სულ უფრო დაბლა იწევს და უმცროსი კლასებიდან იწყება¹⁷. ეს იმითაა განპირობებული, რომ უმცროსი სასკოლო ასაკი ყველაზე აღქმადია, ხოლო ცოდნა და უნარები, მიღებული დაწყებით კლასებში, მთელი შემდგომი შემეცნებითი საქმიანობის საფუძველს წარმოადგენს. ბავშვები, უფროსებისგან განსხვავებით, კომპიუტერს, პირველ რიგში, მიმართავენ ინტერესის დასაკმაყოფილებლად, და, ამდენად, იგი შემეცნებითი მოტივაციის შესაქმნელ ინსტრუმენტს წარმოადგენს, რის გარეშეც შეუძლებელია სკოლაში წარმატებით სწავლება¹⁸.

დღეისთვის კურსი “ინფორმატიკის საწყისები” ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სავალდებულო საგანია და მათემატიკის საგნის ფარგლებში ისწავლება. ამდენად, უმეტეს შემთხვევაში, ამ კურსის ძირითადი შინაარსი პროგრამირებაა. ხშირად ეს საკითხი კომპიუტერის გარეშეც კი ისწავლება. საინფორმაციო საზოგადოებაში ცხოვრებისათვის საჭირო კულტურის ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებით საჭირო ხდება თანამედროვე ინფორმატიკის შინაარსის ყურადღებით გადახედვა, ოპტიმალური სასწავლო კურსის შერჩევა და სკოლაში მის დასანერგად ახალი მიდგომების შემუშავება. საუბარია სავალდებულო კურსზე ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლისთვის, რის გამოც მასში თავიდანვე უარყოფილი უნდა იყოს ღრმა პროფესიული ორიენტაცია. ძირითად ამოცანად კი უნდა იქცეს მოსწავლეების აზროვნების ისეთი სტილის ფორმირება,

---

¹⁷ აშშ-ს მაგალითზე – **Associated Press** (<http://www.ap.org>) 29.10.2003 მონაცემებით, 5-დან 17 წლამდე ასაკის ამერიკელი ბავშვების 90% იყენებს კომპიუტერებს, ხოლო მათი 59% იყენებს ინტერნეტს. ამასთან, ხუთი წლის ასაკის ბავშვებში ინტერნეტს იყენებს ყოველი მეოთხე, ათწლიანებში – 60%, ხოლო 16 წელსა და ზემოთ – ეს ციფრი უკვე 80%-ს აღწევს.

¹⁸ განათლების სისტემის კომპიუტერიზაციასთან დაკავშირებით ცნობილი თანამედროვე მეცნიერი, გლობალური ინფორმატიზაციის პრობლემის მკვლევარი – დ. რობერტსონი აღნიშნავს : “განათლებაში უნდა დომინირებდეს პრინციპი, რომელსაც ბავშვები ბუნებრივად იყენებენ – თამაში” [1].

რომელიც თანამედროვე საინფორმაციო საზოგადოების მოთხოვნების ადეკვატური იქნება. ამდენად, დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს ისეთი სამომხმარებლო უნარ-ჩვევების განვითარებას, როგორცაა – მუშაობა მონაცემთა ბაზებთან, ელექტრონულ ცხრილებთან, ტექსტურ, გრაფიკულ, მუსიკალურ რედაქტორებთან, საინფორმაციო-საკომუნიკაციო სისტემებთან და ქსელებთან და სხვა, რომლებიც მათი შესრულებისა და დამუშავების სირთულის მიუხედავად არ მოითხოვს მომხმარებლისაგან პროგრამირების ცოდნას. ეს საშუალებას იძლევა ისეთი კუთხით შევასწავლოთ მოსწავლეებს ინფორმატიკა, რომ ისინი გახდნენ მომხმარებლები ამ სიტყვის ფართო გაგებით¹⁹, ანუ დამოუკიდებლად შეძლონ, მოიძიონ კომპიუტერული ცოდნის გამოყენების ახალი სფეროები. შექმნისა და დამუშავების დროს არსებული სირთულის მიუხედავად, გამოყენებისას ყველა სამომხმარებლო პროგრამა მარტივია და შესასწავლად დიდ დროს არ მოითხოვს. კომპიუტერზე სხვადასხვა პროგრამებთან მუშაობის უნარი არა მარტო შესაბამისი საგნების უფრო შემოქმედებითი, ღრმა და დამოუკიდებელი შესწავლის საშუალებას იძლევა, არამედ თვით ინფორმატიკისაც, რადგან მოსწავლე ამ დროს თავისი კომპიუტერული ცოდნის პრაქტიკულ გამოყენებას ხედავს. თუ საკითხს ამ კუთხით შევხედავთ, შეიძლება ითქვას, რომ ამოცანა ასე დგას – საჭიროა ინფორმატიკის ღრმა ინტეგრაცია ტრადიციულ სასკოლო საგნებთან.²⁰

განვიხილოთ მულტიმედიური (Multimedia)²¹ ტექნოლოგიები, რომლებსაც პედაგოგიურ საქმიანობაში დანერგილ თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიებს შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავიათ. თავიანთი თვალსაჩინოობიდან გამომდინარე, ისინი ხელს უწყობენ სასკოლო საგნების უფრო ღრმა შესწავლას, ავითარებენ მოსწავლეების წარმოსახვასა და შემოქმედებით უნარებს.

---

¹⁹ აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ინფორმატიკის საწყისების ერთ-ერთი კურსის სახელწოდება, რომელიც სწორედ ასეთი მიდგომითაა შექმნილი, თავიდანვე ყალიბდება როგორც “საინფორმაციო კულტურის” კურსი [61].

²⁰ ეს საკითხი დეტალურადაა განხილული დისერტაციის მე-3 თავში _ 3.2.

²¹ ვებ- და ინტერნეტ ქართულ ტერმინოლოგიასთან დაკავშირებით ვეყრდნობით [153-154]

ინფორმატიკის კურსიდან მოსწავლე იძენს ცოდნას, თუ როგორ და რა პრინციპებით ხდება ციფრული ტექნოლოგიების საშუალებით ციფრულ ფორმატში ტექსტური, აუდიო და ვიდეო ინფორმაციის ერთიანი წარმოდგენა. იგი ეცნობა კომპიუტერულ ტექნიკას, რომელსაც ასეთ რეჟიმში მუშაობა შეუძლია და რომელიც ერთიანდება ინტეგრალური ტერმინით მულტიმედია.

მუსიკის გაკვეთილებზე, ისეთი საკითხების შესწავლის პროცესში, როგორცაა:

- მუსიკალური ნაწარმოებების მოსმენა და ანალიზი
- მუსიკის ისტორიისა და თეორიის შესწავლა
- მეთოდური სავარჯიშოები
- მუსიკის შექმნა

მოსწავლე უკვე აქტიურად იყენებს მულტიმედიურ ტექნოლოგიებს ისეთ მულტიმედიურ საგანმანათლებლო რესურსებთან მუშაობისას, როგორცაა:

- ენციკლოპედიები;
- სანოტო არქივები;
- მუსიკალური ანთოლოგიები;
- ელექტრონული ბიბლიოთეკები;
- ვირტუალური მუსიკალური მუზეუმები;
- ელექტრონული სახელმძღვანელოები;
- კომპიუტერულ-მუსიკალური პროგრამები.

უმთავრესი უპირატესობა, რითაც, საზოგადოდ, მულტიმედიური კურსები განსხვავდება ჩვეულებრივი ნაბეჭდი ტრადიციული სახელმძღვანელოებისაგან, იმაში მდგომარეობს, რომ ერთიან ციფრულ ფორმატში წარმოდგენილი ტექსტური, გრაფიკული და აუდიო მასალა ე. წ. ჰიპერბმულების (hyperlink) საშუალებით ეფექტურად აღიქმება ერთიან სისტემად. ამდენად, მასწავლებელს საშუალება ეძლევა ერთი თემის ფარგლებში მოასმენინოს მოსწავლეებს მუსიკალური ნაწარმოები, მოაწყოს სლაიდების პრეზენტაცია (მაგ. Microsoft Office-ში შემავალი ისეთი ძირითადი საშუალებით, როგორცაა Power Point), ამასთან, ჰიპერბმულების მეშვეობით დროის

მინიმალური დანაკარგებით იმოდროს მასალაში. მსგავსი პრეზენტაციის მომზადება რაიმე კონკრეტულ თემაზე შემდეგში მოსწავლეს მიეცემა დავალებად. ამისთვის მას უწევს მნიშვნელოვანი კვლევითი სამუშაოს ჩატარება, სხვადასხვა საინფორმაციო წყაროების დამუშავება (მათ შორის, ინტერნეტის მეშვეობითაც), რის შედეგადაც ხდება ტრაფარეტის გვერდის ავლა და დავალება ინდივიდუალური შემოქმედებითი მუშაობის პროდუქტი ხდება. პრეზენტაციის დამუშავებისას მოსწავლეს უხდება კომპიუტერული გრაფიკის გამოყენებაც – სლაიდების სტანდარტული ფორმის (Template) ნაცვლად შესაძლებელია საკუთარი სტილის შემუშავება, ფოტომასალის სკანირება ციფრულ ფორმატში გადასაყვანად, შემდგომი დამუშავება PhotoShop გრაფიკული რედაქტორით და სხვა. ასეთი პრეზენტაცია უკვე სხვა თვისებრიობაში გადადის – არა უდიდამო, არამედ ურთიერთობის შემოქმედებითი, დამუხტული, ინტელექტუალური მეთოდი, რის შედეგადაც მოსწავლეებს უვითარდებათ კვლევის, ლოგიკური აზროვნების, საჯარო გამოსვლის, პოლემიკის კულტურა და უნარები.

შემოქმედებითი უნარების განვითარებას და დამოუკიდებელი აზროვნების ჩამოყალიბებას ხელს უწყობს ისიც, რომ მულტიმედიური საგანმანათლებლო კურსებში განხორციელებულია უკუკავშირი. მულტიმედიურ კურსებში ინტერაქტიური ტესტური სისტემები ინტეგრირებულია ამოცანების ბაზებთან, ასე რომ, სავარჯიშოებზე მუშაობისას მოსწავლე სწორ პასუხს შეცდომების მითითებით ეცნობა, ანუ მიმდინარეობს პარალელური კონტროლი სწორი ამონახსნის ძიების პროცესზე. ასეთ მულტიმედია კურსებში, საზოგადოდ, გათვალისწინებულია საძიებო ბლოკები საგნობრივი და პერსონალური სარჩევით, განმარტებითი ლექსიკონი (Glossary) და ძირითად ტექსტზე გარკვეული ინფორმაციის დამატების, ან არსებულის რედაქტირების შესაძლებლობაც კი.

მოსწავლეები ინფორმატიკის კურსის ფარგლებში ეცნობიან WWW საინფორმაციო სივრცისა და ინტერნეტის ქსელური საკომუნიკაციო ტექნოლოგიის ძირითად პრინციპებსა და საწყისებს. ითვისებენ ინტერნეტის საბაზისო მულტიმედიური ტექნოლოგიებს, რომლებიც WWW სივრცეში მოძრაობისთვის საჭირო.

ასეთი პროგრამებია – ბროუზერი (Browser) და ელექტრონული ფოსტა (E-mail) (მაგ. MInternet Explorer და Outlook Express, რომლებიც Microsoft Windows-ში არიან ინტეგრირებული). ამის შედეგად მასწავლებელს მოსწავლეთა მუსიკალური კულტურის განვითარების პრინციპულად ახალი შესაძლებლობები უჩნდება – სხვადასხვა მუსიკალური ინფორმაციის მოპოვება და დამუშავება ინტერნეტის მეშვეობით. ეს სიახლე მოსწავლეს განუვითარებს შემეცნებით ინტერესს მუსიკის მიმართ, და ამასთან ერთად, მსოფლიო მუსიკალური ხელოვნების შესწავლის ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენს. იგი მოიცავს ტექსტების, სტატიების, მხატვრული ნაწარმოებების წაკითხვას, რადიოპროგრამებისა და მუსიკალური ფრაგმენტების მოსმენას, მუსიკალური ხელოვნების საკითხების მოძიებასა და ანალიზს მთელი მსოფლიოს მასშტაბით.

მოვიყვანო მუსიკის მასწავლებლის მიერ ინტერნეტის საინფორმაციო რესურსების გამოყენების მაგალითს.

ვთქვათ, გაკვეთილის თემაა ჩასაბერი მუსიკალური საკრავები, კერძოდ, ხის ჩასაბერი საკრავი – ფლეიტა. გაკვეთილის მსვლელობისას მოსწავლეები ირჩევენ შესაბამისი ინფორმაციის მქონე რომელიმე ვებ-გვერდს და შედიან მასზე. მასწავლებელი ან თვითონ მიუთითებს გვერდის მისამართს (მაგ. <http://www.flutehistory.com>; <http://www.fluteworld.com>), ან ავალებს მის მოძიებას რომელიმე საძიებო პროგრამის (Google, Yahoo ან სხვ.) მეშვეობით. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ბავშვებს დამატებით უწევთ საკვანძო სიტყვების შერჩევაც და ძებნის შედეგების ოპტიმიზაცია (ძებნა მოძიებულ შედეგებში, გაფართოებული ძებნა, ძებნა პირობებით). ამ გზით ბავშვები წაიკითხავენ²² მასალას ფლეიტის წარმოშობის შესახებ, განიხილავენ მის აგებულებას, მისი შექმნის ტექნოლოგიას, გაეცნობიან ფლეიტის ცნობილ ოსტატებს, სხვადასხვა კომპოზიტორების მიერ ამ საკრავისთვის შექმნილ მუსიკალურ ნაწარმოებებს. მასწავლებლის მითითებით შეიძლება ჩამოიტვირთოს და ჩაიწეროს საკუთარ მონაცემთა ბანკში საინტერესო ინფორმაცია, მათ შორის, მუსიკალური ნაწარმოებები აუდიო-

²² ენის ცოდნის საკითხი, რომელიც ინტერნეტით მუშაობისას წამოიჭრება, ცალკე განხილვის საგანია და სცილდება ჩვენი ნაშრომის ფარგლებს

ფაილების სახით. სამუშაო ამით არ მთავრდება, ჰიპერბმულების მეშვეობით არსებობს სხვა ანალოგიურ საიტებზე გადასვლის შესაძლებლობა. მაგალითად, მოსწავლეს შეუძლია გაერკვეს, როგორ მოქმედებს ფლეიტა, როგორია მისი აკუსტიკური თავისებურებები, როგორია კონსტრუქცია, გეომეტრიული ზომები, რა არის საჭირო დამოუკიდებლად მის დასამზადებლად (<http://www.phys.unsw.edu.au/music/flute>); კომპიუტერში საკუთარი მუსიკალური კოლექციის შენახვის მიზნით მოსწავლეები ეცნობიან (ასევე ინტერნეტის საშუალებით მოპოვებული ინფორმაციით, მაგ. www.webopedia.com) და ერკვევიან სხვადასხვა აუდიო ფორმატებში, მათ ნაირსახეობებში (PCM/WAV, MPEG, MP3, Xiph, WMA, WMV, MIDI და სხვა), კოდირებებში, თავსებადობაში სხვადასხვა პლეერებთან (Windows Media Player, WinAMP, DivX, RealPlayer და სხვა), და ა.შ. ანუ, სამუშაო პროცესი გრძელდება. ასეთი მიდგომით იხვეწება მოსწავლეების მიერ ინფორმაციის მოძიების უნარ-ჩვევები. მათ უფართოვდებათ თვალსაწიერი, იძენენ გამოცდილებას, შეიძლება ითქვას, მათ მეხსიერებაში ყალიბდება გარკვეული “საინფორმაციო ბანკი”. მაგალითად, ამის შემდეგ მსგავს შემთხვევაში მოსწავლე პირდაპირ დაიწყებს ძიებას ენციკლოპედიებში (მაგ. www.krugosvet.ru; <http://ru.wikipedia.org> და სხვ.), ან უფრო კონკრეტულად – მუსიკალურ ენციკლოპედიებში (მაგ. <http://baroque-music.com/wc/>).

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლასთან მიმართებაში, ინტერნეტი უნიკალურ საშუალებას იძლევა ქვეყნის მასშტაბით განფენილი ერთიანი საინფორმაციო სასწავლო გარემოს შესაქმნელად²³.

მუსიკის სწავლებისას, ინტერნეტის მეშვეობით შესაძლებელია ამოქმედდეს ისეთი თანამედროვე მძლავრი რესურსი, როგორცაა დისტანციური სწავლება. ასეთი სწავლება თანდათან უფრო იკიდებს ფეხს მთელ მსოფლიოში და საინფორმაციო საზოგადოების განათლების სფეროს ერთ-ერთ უმთავრეს ტექნოლოგიად მოიაზრება [155-158]. ამ ტექნოლოგიის განხილვა სცილდება ჩვენი სტატიის მასშტაბს, მაგრამ

---

²³ ეს საკითხი დაწვრილებითაა განხილული ნაშრომის 3-ე თავის 3.3 პარაგრაფში.

მაგალითის სახით მოვიყვანთ ერთ ფაქტს. დღეისათვის, რეალური დროის მასშტაბში, ონ-ლაინ რეჟიმში, უკვე შესაძლებელია შემდეგი მიმდევრობის რეალიზება:²⁴

- მოსწავლის მიერ შესრულებული ნაწარმოების ჩაწერა
- გადაყვანა ციფრულ ფორმატში
- გაგზავნა სასწავლო ცენტრში
- ექსპერტის მიერ განხილვა
- გამოგზავნა ექსპერტის შენიშვნებთან ერთად

დისტანციური სწავლება მუსიკის გაკვეთილებზე, ერთი მხრივ, კონკრეტულად მუსიკის სწავლების პროცესისათვის იქნება სასარგებლო, და, მეორე მხრივ კი, ზოგადი საინფორმაციო კულტურის ჩამოყალიბებას შეუწყობს ხელს.

ბოლოს, გვინდა შევხოთ ისეთ სპეციფიკურ მუსიკალურ მულტიმედიურ რესურსს, როგორცაა კომპიუტერულ-მუსიკალური პროგრამები. შეიძლება ითქვას, რომ ისინი სამომხმარებლო პროგრამების ერთ-ერთი ყველაზე უფრო პოპულარული ნაირსახეობაა [160]. მიუხედავად განსხვავებული შესაძლებლობებისა, ყოველი მათგანი შეიცავს შემოქმედებითი საქმიანობის გასახორციელებლად აუცილებელ მინიმუმს. საწყისი სწავლებისათვის ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში გამოდგება ორი ტიპის პროგრამები:

- მუსიკალური კონსტრუქტორები (Dance Machine, ACID, Music Generator);
- ავტოარანჟირების პროგრამები (Visual Aranger, The Gammer, Band-in-a-Box\$);

ინფორმატიკის გაკვეთილზე მოსწავლეები სწავლობენ, რომ კომპიუტერზე მუსიციერებისთვის საჭიროა მისი გარკვეული ტექნიკური აღჭურვა, ანუ ე. წ. MIDI – ინტერფეისის შექმნა:

- ბგერითი ბარათი (Sound card) და ბგერითი კოლონები
- MIDI – ადაპტერი და MIDI – კაბელი ელექტრონულ საკლავიშო ინსტრუმენტზე (სინთეზატორსა ან იგივე კომპიუტერის კლავიატურაზე) მისაერთებლად.

---

²⁴ ცნობილია, რომ ასეთი ფორმით მიმდინარეობს მუსიკოს-შემსრულებელთა პროფესიული კონკურსებიც კი [159].

ასეთი სახით კომპიუტერი უკვე წარმოგვიდგება მუსიკალურ ინსტრუმენტად, რომლის შესაძლებლობები ამა თუ იმ პროგრამული უზრუნველყოფით განისაზღვრება.

მუსიკალური კონსტრუქტორები ძალზე პოპულარულია ბავშვებსა და მოზარდებში, რადგან მუსიკის “შექმნის” პროცესი ასეთ პროგრამებში საკმაოდ მარტივია. მათში ჩადებულია ბგერითი მასალის დიდი რაოდენობა (ე. წ. სემპლები): რიტმული – დასარტყამები, ბას-გიტარა, გიტარა, მელოდიური – ჩასაბერი, სიმებიანი, კლავიშნიანი, ხმოვანი ეფექტები და სხვა. მოსწავლის ამოცანაა, რომ სემპლების თავისუფალი კომბინირების ხარჯზე პროგრამის სამუშაო ფანჯარაში – ვერტიკალზე (ერთდროული ხმოვანება) და ჰორიზონტალზე (დროში მიმდევრობით) შექმნას რაღაც მოზაიკა, გარკვეული ბგერითი ფიგურა (როგორც საბავშვო კონსტრუქტორის დეტალებიდან). სანოტო განათლება ამ დროს საჭიროებას არ წარმოადგენს – ე. წ. მუსიკალური ოპერაციები ხორციელდება სმენით, მომავალი კომპოზიციის შემადგენლები ხელთაა. საჭიროა მასწავლებლის გონივრული ხელმძღვანელობა (განათლება, მოთმინება, ტაქტი), მიმართული მოსწავლის მხატვრული გემოვნების აღზრდაზე. ეს პროცესი, როგორც წესი, მოსწავლეებისთვის სერიოზული მუსიკალური უნარ-ჩვევების ფორმირების ათვისების წერტილი ხდება [161].

მუსიკალური კონსტრუქტორები საშუალებას იძლევა, შეიქმნას სრულყოფილი მუსიკალური ნაწარმოები შაბლონების, ალგორითმების, ნიმუშების მიხედვით ისევე, როგორც ბავშვი აწყობს “ლეგო“-სა თუ რაიმე სხვა კონსტრუქტორის დეტალებისაგან სახლსა თუ მანქანას. სწორედ ამ ანალოგიის შედეგად შეიძინეს მათ თავისი სახელწოდება. მათი ძირითადი განსხვავება ავტოარანჟირების პროგრამებისაგან იმაში მდგომარეობს, რომ მათი გამოყენება არ მოითხოვს არავითარ მუსიკალურ ცოდნას – ორიენტაცია ხდება მხოლოდ საკუთარ მხატვრულ გემოვნებასა და ზომიერების გრძნობაზე...

თანდათანობით, პროგრამის ათვისებით მარტივიდან რთულისაკენ, მოსწავლეები საკუთარი საქმიანობის ფარგლებში (რაც ძალზე მნიშვნელოვანია მყარი ცოდნის შესაძენად) ბუნებრივად ეცნობიან ზოგად მუსიკალურ ცნებებს, რისი საჭიროება და

მოთხოვნილებაც მათ კომპიუტერული მუსიკალური შემოქმედების დროს უჩნდებათ. ასეთია მეტრი და რიტმი, კილო და ჰარმონია, ფაქტურა და მისი ძირითადი ელემენტები (მელოდია, ბანი, ჰარმონიული ფონი, ქვეწყობილი ხმები), მუსიკალური ფორმა და მისი ძირითადი ნაწილები (შესავალი, ექსპოზიცია, დამუშავება, რეპრიზა, კოდა და სხვა), ეცნობიან ფაქტურის განვითარების სხვადასხვა ვარიანტებს და სხვა, სწავლობენ საკუთარი და ასევე მეგობრების შემოქმედების შეფასებას. აღსანიშნავია, რომ ასეთი მუსიკალური პროგრამები ტემბრული მრავალფეროვნების შესწავლის უნიკალურ საშუალებას იძლევა: მათი მეშვეობით მასწავლებელს მოსწავლეებისათვის არა მარტო ფორტეპიანოს, არამედ ნებისმიერი სხვა ინსტრუმენტის, ასევე სხვადასხვაგვარი ანსამბლის, ორკესტრის ხმოვანების გაცნობის შესაძლებლობა აქვს.

შემეცნებით ინტერესს ააქტიურებს არანჟირების პროცესი. სანოტო ტექსტის ელექტრონულ-ბგერითი ხორცშესხმა ყოველთვის გულისხმობს ამა თუ იმ ტემბრების შერჩევას, ამასთან, შესაძლებელია მათი მონაცვლეობით, ერთდროული ხმოვანება და სხვა. ამ პროცესისათვის საჭირო არაა პარტიტურის შედგენა და პარტიების დეტალური გაწერა, არამედ საკმარისია პროგრამაში ჩადებული ხმოვანების ამა თუ იმ “ნახევარფაბრიკატის” ამორჩევა. ასეთი სამუშაო ტრადიციული ტიპის არანჟირებაზე ბევრად უფრო მარტივია და ასეთ – ელემენტარულ დონეზე ხელმისაწვდომია მოსწავლეებისათვის. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დადებითი ფაქტორი, ჩვენი აზრით, ისიცაა, რომ ასეთი მიდგომის ფარგლებში ადვილდება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სანოტო სისტემის სწავლებაც.

უფრო მაღალი რანგისა და შესაძლებლობების მუსიკალურ – კომპიუტერულ პროგრამებს წარმოადგენენ:

- მიდი-სეკვენსორები (Cakewalk Pro Audio, Cubase Audio VST)
- აუდიო-რედაქტორები (Sound Forge, WaveLab, Cool Edit Pro)
- სანოტო რედაქტორები (NoteWorthiComposer, Finale, Sibelius)

ეს პროგრამები შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის მაღალი კლასებისთვის და ისინი, შესაძლოა, XI-XII კლასის არჩევითი კურსის ფარგლებშიც მოხვდნენ.

თ ა ვ ი 3 .

სიახლეები მუსიკის საგნის სწავლებაში

3.1. სანოტო სისტემის სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სიახლე, რომელიც მუსიკის ახალი სასწავლო გეგმითაა გათვალისწინებული – ესაა სანოტო სისტემის სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში. აღსანიშნავია, რომ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში (მაგ. აშშ, ინგლისი, უნგრეთი, ახალი ზელანდია, რუსეთი და სხვ.) ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში ასწავლიან ნოტებს. სხვადასხვა ქვეყნების ახალი კურიკულუმების განხილვიდან ჩანს, რომ ეს საკითხი უკვე ტენდენციადაა ქცეული. მაგალითად, 1) აშშ: ნაციონალური სტანდარტი 5 – მოსწავლეები კითხულობენ და ნოტებით ჩაწერენ მუსიკას (National Standard 5 - Students read and notate music.); 2) რუსეთი: ფედერალური საბაზისო სასწავლო გეგმა საგანში “მუსიკა” 1-4, 5-7, 8-9 კლასებისთვის: “მუშაობა სანოტო ჩანაწერთან, როგორც მუსიკალური მეტყველების უმარტივეს გრაფიკულ გამოსახულებასთან”, “ნოტების წერა, როგორც მუსიკალური ნაწარმოების შეცნობის საშუალება. სანოტო ჩანაწერი და ნოტების ძირითადი აღნიშვნები”; 3) ინგლისი: ეროვნული კურიკულუმი მუსიკის საგანში – “ნოტების ჩაწერა, ტრადიციული ან სხვა სახის, შესაძლებელია და უნდა იქნეს კიდევ შემოტანილი სწავლების ნებისმიერ საფეხურზე”; 4) საქართველოს ეროვნული სასწავლო გეგმა მუსიკაში – “მოსწავლე ამოიცნობს ნოტებს და მათ გრძობებს სანოტო ჩანაწერში”, “მოსწავლე იყენებს სანოტო სისტემის ცოდნას ნაწარმოების დასწავლის, კომპიუტერულ პროგრამებზე მუშაობისას”...

აღნიშნული სიახლე დისკუსიის საგანი ხდება. სანოტო სისტემის სწავლების საწინააღმდეგო ძირითადი არგუმენტის მიხედვით მუსიკის საგნის ამ სიღრმით შესწავლა მხოლოდ პროფესიულ სასწავლებელშია მიზანშეწონილი, სადაც უმთავრესად მუსიკალური ნიჭით დაჯილდოებული ბავშვები მეცადინეობენ.

დისერტაციის ამ პარაგრაფის მიზანია ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სანოტო სისტემის სწავლების დასაბუთება [27-28, 57-59].

უპირველესი ანალოგია, რომელსაც ხშირად ეყრდნობოდნენ სანოტო სისტემის სწავლების აუცილებლობის დასაბუთებლად, ესაა სანოტო სისტემისა და დამწერლობის ერთი მიდგომით განხილვა. ცნობილია, რომ მეტყველებას და მუსიკას ბევრი საერთო მახასიათებელი აქვს. უფრო მეტიც, შეიძლება ვისაუბროთ მათ მსგავს სინტაქსურ წყობაზეც – წესების ერთობლიობაზე, რომელიც ცალკეული ელემენტების გარკვეული წესით შეერთებას განსაზღვრავს [162]. XX ს-ის 60-იანი წლების ბოლოს მუსიკისმცოდნე ე. ნაზაიკინსკი წერდა: "მუსიკისა და მეტყველების კავშირების განხილვა გვიჩვენებს, რომ არა კერძო შემთხვევები, არა კოპირება მუსიკაში ცალკეული სამეტყველო ფორმებისა, არამედ ზოგადი კანონზომიერებები აერთიანებენ მუსიკალურ და ენობრივ აღქმას. სწორედ აქ უნდა ვეძებოთ კავშირი მუსიკასა და მეტყველებას შორის, სწორედ აქ არის ის ბევრად უფრო მნიშვნელოვანი და ღრმა, ვიდრე შეიძლება ვივარაუდოთ" [163]. სანოტო სისტემის გარეშე მუსიკის სწავლას ადარებენ ანბანის (დამწერლობის) გარეშე ენის შესწავლას. თანამედროვეობის ერთ-ერთმა საუკეთესო შემსრულებელმა, ცნობილმა გერმანელმა მევიოლინემ – ანა-სოფი მუტერმა გერმანულ გაზეთ *Welt am Sonntag*-ისთვის მიცემულ ინტერვიუში განაცხადა: "ბავშვები, რომლებიც არ სწავლობენ ნოტების კითხვას, შეიძლება ჩაითვალოს მუსიკალურ დისლექსიკებად" [33]. აღსანიშნავია, რომ მან დაამუშავა მუსიკის სასწავლო პროგრამა გერმანიის საბავშვო ბაღებისა და ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებისთვის და ახლა თავისი დროის დიდ ნაწილს მის დანერგვას უთმობს.

აღნიშნულ ანალოგიასთან დაკავშირებით მოვიყვანთ მუსიკალური ნეირობიოლოგიის²⁵ ფარგლებში ნეიროვიზუალიზაციის მეთოდებით მიღებულ

ზოგიერთ მნიშვნელოვან ფაქტს:

- ნეირომეცნიერული კვლევები ადასტურებს, რომ მუსიკისა და მეტყველების მეშვეობით აქტიურდება თავის ტვინის ერთი და იგივე, ანდა ერთმანეთის მახლობლად განლაგებული უბნები [164-166]

შესწავლილ იქნა პროფესიონალი მუსიკოსების თავის ტვინის უბნები, რომლებიც ნოტების წაკითხვისა და ჩაწერის დროს აქტიურდება. აღმოჩნდა, რომ ისინი განლაგებულია თავის ტვინის იმ უბნების მეზობლად, რომლებიც ანალოგიურ ვერბალურ ოპერაციებზეა პასუხისმგებელი.

- ადრეული მუსიკალური განათლება ხელს უწყობს თავის ტვინის მარცხენა ჰემისფეროს განვითარებას, რომელიც ბგერითი ინფორმაციის ლოგიკურ დამუშავებაზეა პასუხისმგებელი [167 - 169]

PET-კვლევების საფუძველზე ნაჩვენები იქნა, რომ მუსიკის მოსმენისას პროფესიონალ მუსიკოსებთან უფრო აქტიურად მოქმედებს მარცხენა ჰემისფეროს საფეთქლის წილი, რომელიც ბგერითი ინფორმაციის ლოგიკურ დამუშავებაზეა პასუხისმგებელი, მაშინ, როცა არაპროფესიონალებთან უპირატესად მოქმედებს მარჯვენა. ეს იმაზე მიუთითებს, რომ მუსიკოსებს, სხვა ადამიანებისაგან განსხვავებით, უვითარდებათ ბგერის აღქმის განსაკუთრებული ანალიტიკური უნარი და ისინი ისე გადაამუშავებენ მუსიკას, როგორც სხვები მეტყველებას. ამასთან, ეს აქტივობა უფრო

---

²⁵ მუსიკალურ ნეირობიოლოგიასთან დაკავშირებით იხ. Dდისერტაციის 2.1 პარაგრაფი, სადაც ეს საკითხი დაწვრილებითაა განხილული.

მკვეთრად მათთან იყო გამოხატული, ვინც მუსიკის სწავლა ადრეულ ასაკში დაიწყო და აგრეთვე აბსოლუტური სმენის მქონე ადამიანებში [169]²⁶.

- ნეირომეცნიერული კვლევები აფიქსირებს თავის ტვინის უბანს, რომელიც ნოტების კითხვაზეა სპეციალიზებული [170] P

PET-მეთოდით გამოიკვლიეს პირები, რომლებსაც ნოტების კითხვა შეეძლოთ. შედარებულ იქნა მათი თავის ტვინის აქტივობა სანოტო და ლიტერატურული ტექსტის კითხვისას. ამის შედეგად აღმოაჩინეს თავის ტვინის არე (მარჯვენა ჰემისფეროში), რომელიც მხოლოდ სანოტო ტექსტის წაკითხვისას აქტიურდებოდა. ამასთან ერთად, აღმოჩნდა, რომ ფურცლიდან კითხვის დროს (უცნობი სანოტო ტექსტის წაკითხვა და მისი ინსტრუმენტზე შესრულება ერთდროულად) თავის ტვინის უფრო მეტი მასაა ჩართული, ვიდრე ნებისმიერი სხვა აქტივობისას. აქტივობის ხარისხით ერთადერთი ანალოგია, რომელიც შეიძლება მოვიყვანოთ, ესაა თავის ტვინის ანომალიური ელექტრული აქტივობა ეპილეფსიის შეტევის დროს [171].

ბოლო დროს სულ უფრო ხშირად გვხვდება ნოტების სწავლების საწინააღმდეგო კიდევ ერთი არგუმენტი, რომელიც არსით, შეიძლება, არაპროფესიულია, მაგრამ თავისი მნიშვნელობით არანაკლებ, თუ მეტად არა, მოითხოვს გაბათილებას კომპიუტერების ფართო გავრცელების ფონზე. თანამედროვე ელექტრონული მუსიკის განვითარების შედეგად მდგომარეობა ისეთია, რომ კომპიუტერული ტექნოლოგიები და ხელმისაწვდომი პროგრამული უზრუნველყოფა სხვადასხვა სახის მუსიკალურ-შემოქმედებით პროცესებს ფაქტობრივად მასობრივს ხდის. ამდენად, საზოგადოებაში ფართოდ მკვიდრდება აზრი, რომ უკვე ყველა მსურველს, განურჩევლად განათლებისა, შეუძლია ნებისმიერი სახის მუსიკალური საქმიანობა. ხოლო ისეთი ცნებები, როგორცაა მუსიკალური განათლება (მათ შორის, სანოტო სისტემის ცოდნა) და საშემსრულებლო

---

²⁶ მიჩნეულია, რომ აბსოლუტური სმენა (ეტალონთან შეფარდების გარეშე ბგერის სიმაღლის გასაზღვრის უნარი) – ეს გენეტიკურად განპირობებული უნარია. აღმოჩენილი ეფექტი კი ადასტურებს იმას, რომ ეს უნარი შეიძლება განვითარდეს.

ოსტატობა, წარსულს ბარდება და არააქტუალური ხდება. ამ შეხედულების თანახმად, კლასიკური მუსიკა თავისი ტრადიციული აზრით, ფაქტობრივად, წყვეტს არსებობას, ან გადადის “რეტრო“-ს რანგში.

სწორედ ამ არგუმენტის გაბათილებას ეხება მოცემული პარაგრაფის შემდგომი ნაწილი.

იმის თქმა, რომ ელექტრონული მუსიკის განვითარებასთან დაკავშირებით სანოტო სისტემის ცოდნა უკვე პროფესიონალებისთვისაც კი აღარ წარმოადგენს საჭიროებას, არაკომპეტენტურია და საკითხში ჩაუხედაობითაა განპირობებული. ნოტები ელექტრონული მუსიკის ტექნოლოგიების საფუძველშია ჩადებული: სეკვენსორი, ელექტრონული მუსიკის ძირითადი ინსტრუმენტი, ესაა ჩვეულებრივი სანოტო სისტემა, გადატანილი კომპიუტერში. ელექტრონული მუსიკის ძირითადი საკომუნიკაციო ინსტრუმენტი მიდი-ფაილი, ესაა ფაილი, რომელიც, ფაქტობრივად მხოლოდ ნოტებს შეიცავს [172]. ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა ელექტრონული მუსიკის ცნობილი წარმომადგენლის ა. არტემიევის პოზიცია [173]: “... ინტერნეტში ხშირად ჩნდება აზრი, რომ ელექტრონული მუსიკის დასაწერად სანოტო სისტემის ცოდნა აღარაა საჭირო. Eროგორ შეიძლება? ეს ხომ დილეტანტობაა! თუ თქვენ მუსიკალურ საქმიანობას ეწევით, უნდა იცნობდეთ მის ისტორიას, და თუნდაც ისეთ რამეს, როგორცაა ჰარმონია და პოლიფონია”.

ელექტრონული მუსიკის განვითარებასთან დაკავშირებით სანოტო სისტემის სწავლების აუცილებლობის წინააღმდეგ არგუმენტები უფრო დახვეწილი, პროფესიული ფორმითაც მოჰყავთ. ამ დონეზე აპელირება ხდება უკვე ელექტრონული მუსიკის სპეციფიკით, კერძოდ, ასეთი მუსიკის “ელექტრონული” წარმოშობით, რაც ნიშნავს, რომ აქ ამოსავალია თვით ბგერა, მისი ჟღერადობა და სანოტო სისტემა ვერ ახერხებს ასეთი სახის ბგერითი ინფორმაციის ჩაწერას.

ამასთან დაკავშირებით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ: ერთი და იგივე ნაწარმოებს, ანუ ერთი და იგივე სანოტო ჩანაწერს სხვადასხვა მუსიკოს-შემსრულებელი საზოგადოდ

სხვადასხვაგვარად ასრულებს (ე. წ. საავტორო ინტერპრეტაცია) ²⁷. კლასიკური სანოტო სისტემა, თავისთავად, შეიცავს მრავალ დამატებით სიმბოლოს, რომელიც ჟღერადობის ამა თუ იმ ცვლილებას აღნიშნავს. ზოგიერთი ინსტრუმენტს (მაგალითად, გიტარა, დასარტყამები) საკუთარი სანოტო სისტემა გააჩნია. მუსიკის პროფესიული შეთხზვა, პირველ რიგში, გულისხმობს ღრმა მუსიკალურ განათლებას – ჰარმონიის, პოლიფონიის, კომპოზიციის და სხვა საკითხების ცოდნას, რის საფუძველზეც მიმდინარეობს შემოქმედებითი პროცესი, და მისი ფიქსაცია ნოტების საშუალებით ხდება. სწორედ კომპოზიციური კანონზომიერებების ცალკეული ელემენტები და მათი ერთობლიობა სინერგეტიკულად ურთიერთმოქმედებს ნაწარმოების სრულყოფილი ფორმის მისაღწევად. მართალია, ელექტრონულ მუსიკაში ხშირად შეიძლება ცალკეულ ბგერას მიენიჭოს შინაარსობრივი დატვირთვა, მაგრამ ნებისმიერი კომპოზიციისათვის, თუნდაც ელექტრონულისათვის, მაინც უმთავრესია გარკვეული მხატვრული კონცეფცია, სადაც გააზრებულია ფორმა მისი შემადგენელი ყველა კომპონენტით (მათ შორის, ტემბრულ-ბგერითით). ელექტრონული მუსიკალური ნაწარმოები იქმნება კომპიუტერში შენახული ბგერითი ინფორმაციის სხვადასხვა სახით კონსტრუირების გზით, ანუ ისევ და ისევ კომპოზიციის პრინციპების საფუძველზე. ის ეფექტები, რაც ელექტრონულ ტექნოლოგიებს შემოაქვს მუსიკაში, არ ცვლის მუსიკის ბაზისს, რაც საბოლოოდ ყოველთვის ნოტების / ბგერების სისტემას ეყრდნობა. პიერ შეფერი – XX ს. პირველი ნახევარიდან მოყოლებული ავანგარდული, ე.წ. “კონკრეტული მუსიკის” აღიარებული ფუძემდებელი (მის სტუდიაში თანამშრომლოდნენ ისეთი ცნობილი ნოვატორები, როგორცაა პ. ბულეზი, ო. მესიანი, კ. შტოკკაუზენი, ი.ქსენაკისი და სხვები), საბოლოოდ მივიდა დასკვნამდე, რომ მუსიკა ეს არის მხოლოდ ის, რაც “დო-რე-მი”-თი შეიქმნება, ხოლო სხვა დანარჩენი კი ესაა “ბგერითი ხელოვნება”: “სამწუხაროდ, მე დამჭირდა

---

²⁷ P. Dahl “252 ways to say “I love you”: the manuscript, printed editions and recordings of Grieg’s op. 5 № 3”. მუსიკალური ბიბლიოთეკების საერთაშორისო კონფერენცია, IAML, ნორვეგია, ოსლო, 8 – 13 ივლისი, 2004წ.

რომანსის ხელნაწერის, მისი ბეჭდვითი გამოცემებისა და ბგერითი ჩანაწერების შესწავლის საფუძველზე მომხსენებელმა ნათლად აჩვენა, თუ როგორ ინტერპრეტაციას აძლევენ სხვადასხვა გამოცემლები და შემსრულებლები კომპოზიტორის ამ ნაწარმოებს.

ორმოცი წელი, რათა მივსულიყავი დასკვნამდე, რომ არაფერია შესაძლებელი დო-რემის ფარგლებს გარეთ.”[174].

ელექტრონული მუსიკა დღეისთვის უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს მუსიკალური საქმიანობის ისეთ გამოყენებით სფეროებში, როგორცაა ფილმების, სპექტაკლების, სანახაობების მუსიკალური გაფორმება – აღარაა აუცილებელი პარტიტურის, საორკესტრო რეპეტიციების, დირიჟორის, არც ხმის ჩამწერი სტუდიის არსებობა. მუსიკის ავტორი დამდგმელის სურვილის მიხედვით თხზავს მუსიკალურ ეპიზოდს მისი ხანგრძლივობის ზუსტი გათვლით, და თვითონვე აძლევს მას პოლიტემბრულ სტერეოფონულ ბგერით ფორმას (მაგალითად მოვიყვანოთ ე. არტემიევის ცნობილი საუნდ-ტრეკები ფილმებისათვის “სოლიარისი”, ”სარკე”, ”სტალკერი”, ”ურგა” და სხვ). ამასთან ერთად, ეს ჟანრი თავის თავში შეიცავს მუსიკალური ხელოვნების ყველა მახასიათებელს, რადგან მთლიანად სმენით აღქმას ემყარება. ნიჭიერი ხელოვანი-კომპოზიტორის მიერ შექმნილმა ელექტრონულმა მუსიკალურმა ნაწარმოებმა შეიძლება ისევე მიანიჭოს ესთეტიკური სიამოვნება განათლებულ მსმენელს, როგორც სრულყოფილმა საორკესტრო შესრულებამ. ბგერითი პროცესების მართვის თანამედროვე ტექნიკური მეთოდები საშუალებას აძლევს კომპოზიტორს თავისი ჩანაფიქრის შესაბამისად სრული კონტროლი გაუწიოს და დაამუშაოს ბგერითი მასალა, დაუქვემდებაროს ის გარკვეულ მოძრაობას, სიმაღლეს, დინამიკას, წყობას, კილოებრივ მიმართებას და სხვა, ანუ ყველა იმ კომპონენტს, რასაც, საზოგადოდ, ემყარება მუსიკა.

მუსიკის ისტორიიდან ცნობილია, რომ სხვადასხვა ბგერით ეფექტებს, მათ შორის არატრადიციულს, იყენებდნენ წარსული ეპოქების ცნობილი კომპოზიტორები:

- ჰენდელი – “საშობაო ქორალი” – გუნდი, ორკესტრი, საეკლესიო ზარები
- ჰაიდნი – “საბავშვო სიმფონია”, სადაც შემადგენლობაში საბავშვო მუსიკალური ინსტრუმენტებია გამოყენებული

- ბეთჰოვენი – საზეიმო უვერტიურა “ველინგტონის ბრძოლა ვიტორიაში”, სადაც შეყვანილია საარტილერიო კანონადის ხმები; “პასტორალური სიმფონია” – გრიგალი, ქარი, ქუხილის ხმები
- ო. მესიანი შეისწავლიდა, ჩაიწერდა ნოტებში და ფორტეპიანოზე დაკვრის ახალი საშემსრულებლო ხერხების საშუალებით გადმოსცემდა ფრინველთა მრავალფეროვანი სამყაროს ბგერით მასალას
- მუსიკოსი მარინისტები – ნ. რიმსკი-კორსაკოვი, კ. დებიუსი, მ. რაველი, ა. რუსელი – ტალღების ხმაური, ნაკადულის რაკრაკი, შადრევნის შხეფები, წყლის დინება
- ა. ონეგერი – სიმფონიური პოემა “პასიფიკ 231” – მექანიზმების მუშაობის, მატარებლის მოძრაობის ხმები.
- განსაკუთრებით კი საოპერო მუსიკა, სადაც ბგერით ეფექტებს მუდმივად იყენებენ და ქმნიან, მათ შორის, ორკესტრის მეშვეობითაც – მაგ. – დამბაჩის გასროლა პ. ჩაიკოვსკის ოპერაში “ევგენი ონეგინი”; საათის დარტყმა, ზარების რეკა მ. მუსორგსკის ოპერაში “ბორის გოდუნოვი” და მ. რაველის ოპერაში “ესპანური საათი” და სხვა.

XVI საუკუნის ნიდერლანდელი კომპოზიტორის, ორლანდო ლასოს პოლიფონიური საგუნდო ნაწარმოები “ექო” ბგერითი მასალის სივრცული ორგანიზაციის პირველ მცდელობად შეიძლება ჩაითვალოს. ნაწარმოების შესრულებისას გუნდის არატრადიციული, უჩვეულო განლაგებით ავტორი განსაკუთრებულ აკუსტიკურ ეფექტს აღწევდა.

ეს ჩამონათვალი შეიძლება უფრო გაფართოვდეს. ის, რომ ელექტრონული მუსიკა ასე მკვეთრად განსხვავდება იმისგან, რაც მანამდე იყო შექმნილი პროფესიულ მუსიკაში, ახალი მიმართულების ჩამოყალიბებისა და განვითარების ბუნებრივ-ლოგიკურ პროცესს წარმოადგენს, რაც მუსიკის ისტორიიდანაა ცნობილი. მუსიკის მკვლევარების ნაწილი ელექტრონულ მუსიკას ისე აფასებს, როგორც მესამე რევოლუციას მუსიკაში ი.ს. ბახისა და ა.შონბერგის შემდეგ [175]. პ. შეფერი მიუთითებს ანალოგიაზე ბახის ეპოქასთან, და

აღნიშნავს, რომ სწორედ კლასიკური და ელექტრონული მუსიკის შერწყმის შედეგად დაიწყო მუსიკაში რენესანსი – ახალი “ბაროკო”-ს პერიოდი [174].

ამდენად, დღის წესრიგში დგას ამოცანა – ელექტრონული მუსიკის არაპროფესიონალი მიმდევრების განათლება მუსიკის სფეროში. მუსიკის საგნის ახალი სტანდარტი ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმის ფარგლებში, სხვა მცდელობებთან ერთად, შეიძლება გახდეს ის საშუალება, რომელიც ამ მიზანს ემსახურება. დადებითად შევხედოთ იმ ფაქტს, რომ მუსიკალურ-კომპიუტერული ტექნოლოგიები იზიდავს მუსიკის უამრავ მოყვარულს, და, პირველ რიგში, ახალგაზრდობას, რომელსაც, სამწუხაროდ, არ გააჩნია ამ სფეროში საკმარისი განათლება, მაგრამ აქვს შემოქმედების სურვილი – მუსიკის შეთხზვა, ექსპერიმენტირება ბეგრებით, მუსიცირება თავისუფალ დროს. ყოველივე ეს ელექტრონულ-კომპიუტერული მუსიკის დადებითი კომპონენტია, რაც შემოქმედებით სიხარულს ანიჭებს ამ აუდიტორიას. არასწორი იქნება, რომ მუსიკის მოყვარულთა ეს სეგმენტი უყურადღებოდ დარჩეს და დაბალი მხატვრული ღირებულების შოუ-ბიზნესის გავლენა განიცადოს [114, 116]. ვფიქრობთ, ახალი სასწავლო გეგმის დანერგვის შედეგად, ელექტრონულ-კომპიუტერული მუსიკით მასობრივი გატაცების ფონზე, ამალდება მუსიკალური განათლების პრესტიჟი და ხარისხი.

მუსიკის საგანი ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მოსწავლეებს რეალურად მხოლოდ ზედაპირულ ცოდნას აძლევდა, რომელსაც მუსიკალურ განათლებას ვერც დავარქმევთ, რასაც სოციოლოგიური კვლევების სტატისტიკური მონაცემებიც ადასტურებს [34]. მოსახლეობის საანკეტო გამოკითხვები ავლენს შემდეგ ზოგად ფაქტს: უმეტესობა გამოთქვამს სურვილს, რომ ჰქონდეს ელემენტარული განათლება, იცნობდეს სანოტო სისტემას და შეეძლოს მუსიცირება; დიდი ნაწილი ნაწილს, რომ ბავშვობაში არ ჰქონდა შესაძლებლობა, მიეღო მუსიკალური განათლება, ხოლო ზოგასაგანმანათლებლო სკოლის მუსიკის გაკვეთილებს განათლებად არ თვლის. სოციოლოგიური კვლევები ადასტურებს ასევე იმას, რომ კომპიუტერსა და მუსიკას ახალგაზრდობის ცხოვრებაში წამყვანი ადგილი უკავია [34]. უფრო მეტიც, ტენდენცია

ისეთია, რომ მუსიკისაკენ სვლა კომპიუტერის მეშვეობით ხდება. ამდენად, სასკოლო მუსიკალურ განათლებაში ჩამოყალიბებული სიცარიელე ხელს უწყობს შემდეგ: ახალგაზრდობას არ გააჩნია ჩამოყალიბებული მუსიკალური გემოვნება და ადვილად ექცევა დაბალი ხარისხის მუსიკის გავლენის ქვეშ [35]. თანამედროვე ნეიროფიზიოლოგიური კვლევები ცხადყოფს, რომ ასეთი მუსიკა უარყოფით გავლენას ახდენს ახალგაზრდების ჯანმრთელობასა და ფსიქიკაზე. სამწუხაროდ, უკვე დამკვიდრდა ტერმინი “მუსიკალური ნარკომანია” [36-41]. ამავე დროს, არსებობს და ეფექტურად ვითარდება მუსიკალური თერაპიის დარგი, რომელიც ძირითადად სწორედ კლასიკური მუსიკის მოსმენას ეყრდნობა [42].

თავის მხრივ, მუსიკალურ-კომპიუტერულ ტექნოლოგიებს მუსიკის სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში ახალ დონეზე აჰყავს. მასწავლებლისთვის ეს უნიკალური დამხმარე საშუალებაა, რომლის მეშვეობითაც შეიძლება დაინერგოს პედაგოგიკის ინოვაციური მეთოდები – ინტერაქტიური, პროგრამირებული, განვითარებადი, სწავლა თამაშით, პროექტების შექმნა და სხვა [43-48]. ცალკე განხილვის საკითხია მულტიმედიური რესურსების გამოყენება მუსიკის სწავლებისას²⁸. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი, ჩვენი აზრით, ისიცაა, რომ კომპიუტერმა შეიძლება გააადვილოს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სანოტო სისტემის სწავლება. კომპიუტერულ-მუსიკალური პროგრამების მეშვეობით მასწავლებელს აქვს არა მარტო ფორტეპიანოს, არამედ ნებისმიერი სხვა ინსტრუმენტის ხმოვანების გადმოცემის შესაძლებლობა. რა თქმა უნდა, ეს მოითხოვს სერიოზულ ღონისძიებებს _ სკოლების კომპიუტერულ აღჭურვას, მათ კომპიუტერულ-პროგრამულ უზრუნველყოფას, მასწავლებლებისა და მოსწავლეების კომპიუტერული განათლების დონის ამაღლებას. მეორეს მხრივ, ყოველივე ამის რეალიზაცია გათვალისწინებულია განათლების სისტემის რეფორმის ფარგლებში.

---

²⁸ ეს საკითხი დაწვრილებითაა განხილული ნაშრომის მე-2 თავის 2.2. პარაგრაფში

პარაგრაფის დასასრულ, კიდევ ერთხელ გვინდა ხაზი გავუსვათ, რომ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში ნოტების სწავლება რეფორმის ფარგლებში არ გულისხმობს მუსიკის საგნის სწავლების პროფესიულ დონეზე აყვანას. ამ სიახლის შემოტანით მოსწავლეებს, უპირველეს ყოვლისა, კიდევ ერთი დამწერლობის გაცნობის (!) საშუალება ეძლევათ. მით უმეტეს, რომ ამ “ენას” (მუსიკას) ისინი სკოლის გარეშეც მიმართავენ ძალაუფლებურად თუ მიზანდასახულად.

3.2. ინტეგრაციის მეთოდი მუსიკის საგნის სწავლებისას

ტრადიციული სკოლის ერთ-ერთ სერიოზულ პრობლემას სუსტად განვითარებული საგანთშორისი ინტეგრაცია წარმოადგენდა. შედეგი პარადოქსული იყო – მოსწავლეს უჭირდა კონკრეტულ საგნებში მიღებული ცოდნის გაერთიანება რეალურ ცხოვრებაში წამოჭრილი კომპლექსური ამოცანების გადაჭრისას, გამოუყენებელი ცოდნა სწრაფად მიეცემოდა დავიწყებას.

თანამედროვე სასწავლო პარადიგმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზანი ისაა, რომ განათლების სისტემამ მოსწავლეს შეუქმნას მის გარშემო არსებული სამყაროს აღქმის ერთიანი მოდელი; დაანახოს სამყარო, როგორც სინერგეტიკული სისტემა, რომელშიც ყველაფერი – ცოცხალი და არაცოცხალი ბუნება, ადამიანის სიცოცხლე და შემოქმედება, საზოგადოება და კულტურა – ურთიერდაკავშირებულია და ერთიან კანონებს ემორჩილება.

დღეისათვის, ამ პრინციპის ერთ-ერთ ადეკვატურ სასწავლო ტექნოლოგიად ინტეგრირებული სწავლების ტექნოლოგია მოიზრება [43, 47, 176-177]. სწორედ ამ ტექნოლოგიაზე ორიენტაცია ითვლება ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინოვაციად. იგი გულისხმობს როგორც მონათესავე საგნების შეჯერებულ, ერთდროულ სწავლებას, ასევე განსხვავებულ დისციპლინებს შორის კავშირების მოძიებას და მათ ეფექტურ გამოყენებას სწავლის პროცესში, მათ შორის ინტეგრირებული კურსების შექმნას. ინტეგრირებული კურსის მიზანია შესაბამისი

საგნების მასალის გადამუშავება ისეთი ფორმით, რომ ისინი წარმოადგენდნენ ერთიან დისციპლინას, რომელშიც მეცნიერების სხვადასხვა დარგები ლოგიკურ საფუძველზე ერთიანდება.

ინტეგრირებული სწავლების ეფექტურობა ადრევე იყო აღიარებული. (ამას აღნიშნავდნენ წარსული დროის გამოჩენილი პედაგოგებიც – ი. ა. კომენსკი, ი. ჰ. პესტალოცი, დ. კ. უშინსკი და სხვა [43, 48]). ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური თვალსაზრისით ინტეგრირებული გაკვეთილი მოსწავლეთა გააქტიურებას, შემეცნებით პროცესებში მათ ჩართვას იწვევს და წარმატებულ სწავლას განაპირობებს. მოსწავლეს, საგანთშორისი კავშირების შემთხვევაში, მისთვის საინტერესო საგნიდან შეუძლია აღიქვას და დაინახოს სხვა დისციპლინა²⁹.

სასწავლო საგნების ინტეგრაცია არ გულისხმობს ცალკეული სასწავლო დისციპლინების მექანიკურ შეჯამებას. ეს პროცესი მოითხოვს სერიოზულ ცვლილებებს არსებული სასწავლო საგნების სტრუქტურასა და შინაარსში, მათი საერთო იდეებისა და თეორიული კონცეფციების გამოვლენას. ყველა სასკოლო დისციპლინას გააჩნია გარკვეული პოტენცია ინტეგრაციისთვის. საგნების შეფარდების ხარისხს, ინტეგრირებული კურსის ეფექტურობას ბევრი სხვადასხვა პარამეტრი განსაზღვრავს. ასე მაგალითად, საგანთშორისი კავშირების რაოდენობრივი დახასიათებისათვის შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას სტრუქტურულ-ფუნქციური ანალიზის მეთოდი [180]. ამ მეთოდის თანახმად თავდაპირველად ხდება სასწავლო საგნის დაშლა გარკვეულ სტრუქტურულ ელემენტებად, რომელთაგან თითოეულს გარკვეული ფუნქციური დანიშნულება გააჩნია (თემები, ფაქტები, ცნებები, კანონები, თეორიები და სხვ.). შემდეგ ეტაპზე, სტრუქტურულად ორიენტირებული გრაფების აგების საშუალებით, თვალნათლად ვლინდება საგანთშორისი კავშირები: საგნის თითოეული ელემენტი, მაგალითად, თემა, აღინიშნება წრით, ხოლო მისი კავშირი სხვა საგნის თემასთან გამოსახება მიმართული მონაკვეთით. მოცემული ელემენტის კავშირების რაოდენობა და მიმართულებები საშუალებას იძლევა Fშეფასდეს და დაიგეგმოს სასწავლო

²⁹ ზოგჯერ ამ ეფექტის დასაბუთებისას მოიხსენიებენ მრავალგვარი ინტელექტის კონცეფციას [178-179].

დისციპლინების კურსების თემატიკა: გრაფის ელემენტები, რომელთაც არ გააჩნიათ კავშირები, განიხილება როგორც არასაჭირო; ელემენტები კავშირების დაბალი რაოდენობით ისწავლება გაცნობის, დამახსოვრების, გაგების დონეზე; ელემენტები კავშირების მაღალი რაოდენობით ისწავლება გამოყენების დონეზე. ასე იქმნება ინტეგრირებული კურსი შერჩეული დისციპლინების ბაზაზე.

როგორც რეფორმის ფარგლებში ინტეგრაციის რეალიზების კარგ მაგალითს, მოვიყვანთ რუსეთის ფედერაციის შემთხვევას. განათლების სამინისტროს სასწავლო გეგმებში ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებისთვის შეტანილია ინტეგრირებული სასწავლო კურსები “ზუნებისმეტყველება” – ფიზიკა და ქიმია; გეოგრაფია, ბიოლოგია და ქიმია [181] და “მსოფლიო მხატვრული კულტურა” – ისტორია, ლიტერატურა, მუსიკა და სახვითი ხელოვნება [182]. არსებობს შემდეგი გაერთიანებული კურსების შექმნის ცდები: “მათემატიკა და კონსტრუირება”; “ზუნებათმცოდნეობა და სოფლის მეურნეობა”; “ფიზიკა და წარმოების საფუძვლები” და სხვ.

დისერტაციაში წარმოდგენილია ინტეგრაციის მოდელი, რომელშიც საბაზო საგნად მუსიკა მოიაზრება [60]. საუკეთესო შემთხვევაში, ასეთი ინტეგრირებული კურსი თანამედროვე სასწავლო პარადიგმის ძირითადი პრინციპების – ჰუმანიტარიზაციის, ჰუმანიზაციის, ინფორმატიზაციის რეალიზაციას მოახდენს.

ჩვენი აზრით, მუსიკას ინტეგრაციის უნიკალური შესაძლებლობები გააჩნია – მისი ინტეგრაცია, პრაქტიკულად, შესაძლებელია ყველა საგანთან: ცეკვა, თეატრალური ხელოვნება, სახვითი ხელოვნება, ლიტერატურა, ისტორია, გეოგრაფია, მათემატიკა, ფიზიკა, ქიმია, ბიოლოგია, საინფორმაციო ტექნოლოგიები და ა. შ. გზაზე უნდა გაესვას, რომ ამ ჩამონათვალში ჰუმანიტარულთან ერთად საზუნებისმეტყველო და ტექნიკური საგნებიცაა წარმოდგენილი. ეს, გარკვეულწილად, გამოხატავს მუსიკის მიერ ემოციური და კოგნიტური სფეროების გადაფარვის უნარს ³⁰. ჩვენი იდეა გრაფიკულადაა წარმოდგენილი ნახაზზე 3.2.1, სადაც ბლოკების სახითაა წარმოდგენილი ჰუმანიტარული და საზუნებისმეტყველო საგნები. ცალკე ბლოკებადაა გამოყოფილი

³⁰ ეს საკითხი დაწვრილებითაა განხილული დისერტაციის მე-2 თავის 2.1 პარაგრაფში.

მუსიკისა და ინფორმატიკის საგნები. ისრებით მოცემულია კავშირები ამ საგნებს შორის. რა თქმა უნდა ასეთი დაყოფა მდგენელებად მიახლოებითია, რადგან სისტემა მთლიანობაში არაწრფივია, ანუ არსებობს გარკვეული გადაფარვა ბლოკებს შორის. როგორც ნახაზიდან ჩანს, მუსიკას ძლიერი კავშირები გააჩნია ყველა ბლოკთან, ამიტომ ინტეგრირებული კურსი შეიძლება შეიქმნას როგორც თითოეულ ამ კავშირზე, ასევე მათ ერთობლიობაზე. იდეალური ინტეგრირებული კურსი უნდა შეიქმნას ყველა კავშირის გათვალისწინებით.

დღეისთვის მდგომარეობა ასეთია: მუსიკისა და ჰუმანიტარულ ბლოკის კავშირზე ამა თუ იმ სიღრმით ინტეგრირებული კურსები უკვე საკმაოდაა მომრავლებული³¹. მუსიკისა და საბუნებისმეტყველო ბლოკის კავშირზე აგებული კურსები სიახლეს წარმოადგენს და საკმაოდ იშვიათია [183]. ინფორმატიკასთან ინტეგრირებული ე. წ. მუსიკალური ინფორმატიკის კურსები უკვე საკმაოდ გავრცელდა, თუმცა ძირითადად სპეციალიზებული სასწავლებლების დონეზე [184-187]. მუსიკალური ინფორმატიკის კურსის ხედვას ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებისთვის ჩვენც წარმოვადგენთ ქვემოთ. ინტეგრირებული კურსი, რომელიც ორმაგ, და მითუმეტეს სამმაგ კავშირზეა აგებული, ჯერ არაა შექმნილი.

საკითხი რომ უფრო ნათელი იყოს, უფრო დაწვრილებით დავახასიათებთ მუსიკის კავშირებს გამოყოფილ ბლოკებთან [60].

ჰუმანიტარული საგნები

ცეკვის ინტეგრირება მუსიკის საგანთან ბუნებრივი და თავისთავადი მოვლენაა. ცეკვა უშუალოდ უკავშირდება მუსიკას – ის, ფაქტობრივად, არც არსებობს მუსიკის გარეშე. ცნობილია ისიც, რომ ცეკვა რიტმის გრძნობის განვითარების საუკეთესო საშუალებაა. გაკვეთილზე მოსწავლეები სხეულის მოძრაობით გადმოსცემენ მუსიკით გამოწვეულ ემოციას, ასევე გაეცნობიან სხვადასხვა ცეკვას, შეისწავლიან მათ ილეთებს.

---

³¹ მაგალითად, ზემოთ მითითებული რუსეთის კურსი “მსოფლიო მხატვრული კულტურა”. საქართველოს მუსიკის სასწავლო სტანდარტიც საკმაოდ ფართოდ იყენებს ამ სახის ინტეგრაციას.

ასევე უშუალოდაა დაკავშირებული მუსიკის საგანთან თეატრალური ხელოვნებაც. მუსიკალური თეატრი – ბალეტი, ოპერა მოსწავლეთა მუსიკით დაინტერესების ეფექტური საშუალებაა. ინტეგრირების პროცესი შეიძლება შემდეგი სცენარით განხორციელდეს: მოსწავლეები მუსიკალურად გააფორმებენ წარმოდგენას როგორც ჩანაწერის საშუალებით, ასევე საკუთარი შესრულებით, მუსიკალური ფრაგმენტით გამოწვეულ შთაბეჭდილებას წარმოადგენენ ეტიუდის სახით.

დროში განფენილი ხელოვნების დარგებს (მუსიკა და პოეზია) და ხელოვნების სივრცით დარგებს (ფერწერა, ხუროთმოძღვრება, ქანდაკება) შორის ბევრი პარალელი და ანალოგია არსებობს, მათ შორის, ტერმინოლოგიაშიც – ფერთა გამა, ფერის ჟღერადობა, მქრქალი ტონალობა...; მუსიკალური ფორმა, მელოდიური და რიტმული ნახაზი, ქრომატული წყობა... ხელოვნების საკომპოზიციო ხერხების შესწავლისას ჩანს, რომ მუსიკის, სახვითი ხელოვნების, პოეზიის კომპოზიციური თავისებურებები მჭიდრო კავშირში იმყოფება და ფორმაქმნადობის საერთო პრინციპებზეც შეიძლება საუბარი.

სახვითი ხელოვნების და მუსიკის განვითარება გარკვეული დროიდან პარალელურად მიმდინარეობს – ორივე დარგი, ერთი მხრივ, რელიგიას ემსახურებოდა, მეორე მხრივ კი მას საერო, გასართობი დანიშნულება ჰქონდა. ისეთი მიმდინარეობები, როგორიცაა ბაროკო, კლასიციზმი, რომანტიზმი, იმპრესიონიზმი, მოდერნიზმი, პარალელურად ვითარდებოდა სახვით ხელოვნებასა და მუსიკაში. ეს კავშირები, პარალელები ხელოვნების ორ დარგს შორის საუკეთესო საშუალებას იძლევა ინტეგრირებისათვის. ამით ბევრი მკვლევარი დაინტერესებულა და ამ ორი დარგის ინტეგრაციის არაერთი კურსია შექმნილი. ერთ-ერთი მიღებული და გავრცელებული ფორმაა მუსიკით მიღებული შთაბეჭდილების დახატვა.

ენისა და მუსიკის პედაგოგებს ბევრი საერთო ამოცანა აქვთ, რომლებიც ეფექტურად გადაიჭრება ამ საგნების გაერთიანების შემთხვევაში³². პოეზია,

---

³² მუსიკალური და ვერბალური სმენის კავშირები მუსიკალური ნეირობიოლოგიის პოზიციებიდან განხილულია დისერტაციის მე-2 თავის 2.1 პარაგრაფში.

ლიტერატურა მუსიკის საგანთან ინტეგრაციის დიდ შესაძლებლობებს იძლევა. ვოკალურ მუსიკასთან და მუსიკალურ თეატრთან, პროგრამულ ინსტრუმენტულ ნაწარმოებების შესწავლისას მოსწავლე ეცნობა ლიტერატურულ პირველწყაროს, ლიბრეტოს. მოსწავლეებს უნდა მიეცეთ აგრეთვე საშუალება, რომ მუსიკის მოსმენით გამოწვეული შთაბეჭდილებები ლიტერატურული ჩანაწერის სახით გადმოსცენ.

ისტორიის კავშირი მუსიკასთან ძალიან მჭიდროა, ვინაიდან მუსიკის ისტორია კაცობრიობის ისტორიის ერთ-ერთი დარგია. მუსიკის, ისევე როგორც ხელოვნების ნებისმიერი სხვა დარგის განვითარება გარკვეულ პერიოდიზაციას ექვემდებარება, რაც ხშირად სამყაროს განვითარების ეპოქალური დაყოფის პარალელურად მიმდინარეობს. ისტორიის, გეოგრაფიის ცოდნა დაეხმარება მოსწავლეს ჩაწვდეს და გაიგოს სხვადასხვა ქვეყნის ფოლკლორული მუსიკის განსაკუთრებულობა, ასევე მუსიკალური მიმდინარეობების და კომპოზიტორთა ხელწერის თავისებურებები.

საბუნებისმეტყველო საგნები:

ერთი მხრივ, მათემატიკასა და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებს და მეორე მხრივ, მუსიკას შორის ღრმა კავშირები არსებობს (მათემატიკური უნარ-ჩვევების გარეშე შეუძლებელია სანოტო ჩანაწერის წაკითხვა), რომელთა გამოკვეთა და გახსნა მუსიკის საგნის არსებულ სასწავლო კურსებში ზედაპირულად ხდება. მოვიყვანთ იმ საკითხების ჩამონათვალს, რომელიც მიგვაჩნია, რომ საგნის სწავლებისას უნდა გაშუქდეს: აკუსტიკა – მეცნიერება ბგერის შესახებ, ძირითადი აკუსტიკური ცნებები, ტერმინები და კანონები; მუსიკალური ბგერის ძირითადი მახასიათებლების (სიმაღლე, ხმოვანების სიძლიერე, ხანგრძლივობა და ტემბრი) შედარებითი დახასიათება მუსიკალური თეორიის და აკუსტიკის პრინციპებიდან გამომდინარე; მუსიკალური სისტემების (პითაგორადან დაწყებული XX საუკუნის სისტემებამდე – შონბერგი, ჰინდემიტი და სხვა) განხილვა და შედარებითი ანალიზი მათემატიკის საფუძველზე (ინტერვალების ცხრილები, ნატურალური ბგერათრიგი, ჰარმონიკები და ფურიე გამლა, ოქროს კვეთა, სიმეტრიის პრინციპები და სხვა).

აღსანიშნავია, რომ საბუნებისმეტყველო საგნებთან მუსიკის კავშირს მოსწავლეები კარგად აღიქვამენ ექსპერიმენტულად. მმაგალითად, მათ დაინტერესებთ ისეთი საკითხები, როგორცაა მუსიკალური საკრავის, როგორც რეზონატორის – ანუ რხევების მიმღების, ამრეკლავის თავისებურებები აკუსტიკის პრინციპებიდან გამომდინარე; ინსტრუმენტების შესაქმნელად მასალის შერჩევის პრინციპები, საკრავების დაფარვის და დამუშავების წესები; საკონცერტო დარბაზების მოწყობა და კედლების დასაფარი ნივთიერების შემადგენლობა; მისი ზეგავლენა მუსიკის ჟღერადობის ხარისხზე და სხვა.

ინფორმატიკა

კომპიუტერიზაციის თანამედროვე პირობებში ზოგადასაგანმანათლებლო სკოლის მაღალი კლასის მოსწავლეების მუსიკის საგნით დაინტერესების ერთ-ერთ წინაპირობად ინფორმატიკასთან ინტეგრაცია მიგვაჩნია, რომლის მეშვეობით მუსიკის საგანი მოსწავლისათვის თანამედროვე, მისი მოთხოვნების შესატყვისი ხდება. მოზარდი უახლოვდება მუსიკას, რომელიც თურმე შეიძლება არამარტო მოისმინოს, იმღეროს და დაუკრას (რისი სურვილი შეიძლება არცაა აქვს), არამედ შეთხზას და მაშინვე მოისმინოს კიდევ. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და ადვილად მოსაზიდი იქნება მუსიკის საგნის კომპიუტერიზაცია უფროსკლასელთათვის, რომლებმაც დაწყებით კლასებში გაიარეს მუსიკის ან ხელოვნების საგანი, წყვეტა ჰქონდათ ამ პროცესში და მხოლოდ რეფორმის დანერგვისას განაახლებენ მის შესწავლას. მუსიკალური განათლების სფეროში კომპიუტერების გამოყენება სხვადასხვა მიმართულებით შეიძლება წარიმართოს:

- მუსიკალური ნაწარმოებების მოსმენა და ანალიზი
- მუსიკის შექმნა
- მუსიკის ისტორიისა და თეორიის შესწავლა, რაც ტექსტის, აუდიო- და ვიდეო-გამოსახულების სახით შეიძლება იყოს მიწოდებული
- მეთოდური სავარჯიშოები
- მუსიკალური ინფორმაციის მიღება ინტერნეტის საშუალებით. ინტერნეტის გამოყენება შესაძლებელს ხდის მოსწავლის შემოქმედებითი საქმიანობის დისტანციურ მართვას.

როგორც ვნახეთ, მუსიკის საგანი სხვა დისციპლინებთან საკმაოდ ღრმა ინტეგრაციის შესაძლებლობებს იძლევა. განვიხილოთ ინფორმატიკისა და მუსიკის ინტეგრაცია [60], რის საფუძველზეც ყალიბდება პრაქტიკულად ახალი სასწავლო საგანი – მუსიკალური ინფორმატიკა. მოვიყვანთ იმ საკითხების ჩამონათვალს, რომლებიც, ჩვენი აზრით, მუსიკის საგანთან ინფორმატიკის ინტეგრაციის საფუძველს უნდა შეადგენდნენ:

- მუსიკა, როგორც არავერბალური ინფორმაციის მატარებელი;
- სხვადასხვა სახის ინფორმაციების (ტექსტური, აუდიო, გრაფიკული, ვიდეო) გაერთიანება ციფრული ტექნოლოგიების საფუძველზე;
- ციფრული მუსიკის ძირითადი ცნებები და ტერმინები; MIDI-ს ცნება;
- კომპიუტერის გამოყენება მუსიკის სასწავლო პროცესში: მუსიკალური პროგრამები – სანოტო რედაქტორები, აუდიო-რედაქტორები, მუსიკალური კონსტრუქტორები, არანჟირების პროგრამები და სხვა.
- ელექტრონული ბიბლიოთეკები და ენციკლოპედიები – დისკებზე;
- ინტერნეტის (როგორც ციფრული ინფორმაციის გადაცემის ქსელური ტექნოლოგიის) შესაძლებლობები მუსიკის სწავლების პროცესში;
- მუსიკალური ინფორმაციის მიღება და ანალიზი ინტერნეტის მეშვეობით.

განხილული მასალა წარმოადგენს მუსიკალური ინფორმატიკის კურსის ჩამოყალიბების საწყის /საბაზო ვარიანტს. მისი ხორცშესხმა დამატებითი ამოცანაა და მოითხოვს ინფორმატიკისა და მუსიკის სპეციალისტების კომპლექსურ მიდგომასა და ერთობლივ ღრმა მუშაობას.

3.3. მუსიკის ქართული ზოგადსაგანმანათლებლო ვებ-პორტალის კონცეფცია

ნაშრომის ამ ნაწილის მიზანია მუსიკის ზოგადსაგანმანათლებლო ვებ-პორტალის სტრუქტურის განხილვა და დასაბუთება. მუსიკის ზოგადსაგანმანათლებლო ვებ-პორტალი წარმოადგენს მუსიკისა და ინფორმატიკის საწყისების ინტეგრაციის შედეგად

მიღებულ ზოგადსაგანმანათლებლო რესურსს³³. მისი ფუნქციონირება ხელს შეუწყობს რეფორმისეულ ინოვაციებს ზოგადი მუსიკალური განათლების სფეროში ისეთი თანამედროვე საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების საშუალებით, როგორც ვებ-ტექნოლოგიები და ინტერნეტი. ასეთი ვებ-პორტალის ამოქმედება ხელს შეუწყობს აგრეთვე იმას, რომ მოსწავლეებს ჩამოუყალიბდეთ საინფორმაციო საზოგადოებაში ცხოვრებისთვის საჭირო საინფორმაციო კულტურა, რაც თანამედროვე სასწავლო პარადიგმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანაა.

საქართველოს საგანმანათლებლო რეფორმის ფარგლებში სერიოზული ყურადღება ეპყრობა განათლების სისტემის ინფორმატიზაციას – შემუშავებულია და მიმდინარეობს საქართველოს სკოლების კომპიუტერიზაციის პროგრამა – „ირმის ნახტომი“ [150]. ამ პროგრამის რეალიზების შედეგად სამომავლოდ შესაძლებელი ხდება ქვეყნის მასშტაბით განფენილი ერთიანი საინფორმაციო-სასწავლო გარემოს შექმნა, რომლის ბაზისიც ინტერნეტი გახდება. საკვანძო როლი ამ პროცესის განვითარებაში საგანმანათლებლო ვებ-პორტალებს ენიჭება [188]. თავიდანვე ცნობილია პორტალების შესაძლებლობები დიდი რაოდენობისა და არაერთგვაროვანი, არასტრუქტურირებული ინფორმაციის მართვაში, რაც მოიცავს შინაარსის (content) შექმნას, დაგროვებას, პერსონალიზაციას, ძებნასა და კატეგორიზაციას. პორტალების ერთ-ერთი უმთავრესი ფუნქცია მათი ინტეგრაციის შესაძლებლობაა – საგანმანათლებლო პორტალების სისტემას, რომელიც დაფუძნებულია ინფორმაციის გაცვლის, დამუშავებისა და გამოყენების ერთიან სტანდარტებზე, შეუძლია გახდეს ერთიანი საგანმანათლებლო საინფორმაციო გარემოს ბაზისი. ამ გარემოში მოსწავლემ თავი განათლების პროცესის სრულყოფილებიან მონაწილედ უნდა იგრძნოს³⁴.

---

³³ სხვადასხვა სასწავლო დისციპლინების ღრმა ინტეგრაცია ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სიახლეა. ეს საკითხი დაწვრილებითაა განხილული დისერტაციის 3.2 პარაგრაფში.

³⁴ ქვეყნის მასშტაბით განფენილი ერთიანი საინფორმაციო სასწავლო გარემოს შექმნა ხელს უწყობს ისეთ ინოვაციურ პრინციპებს, როგორცაა უწყვეტი სწავლა და ღია სწავლა [46].

ასეთი გარემოს ჩამოყალიბების პროცესის კარგ მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ რუსეთის ფედერაციის შემთხვევა [189-191], სადაც დღეისთვის შექმნილია ქსელი 16 საგანმანათლებლო ვებ-პორტალისაგან, რომელიც განათლების სისტემის ერთიანი საინფორმაციო გარემოს საფუძვლად განიხილება (რუსეთის განათლების სამინისტროს პროგრამის – “რუსეთის განათლების მოდერნიზაციის კონცეფცია 2010 წლამდე პერიოდში”, ფარგლებში). მათი ინტეგრაციის საბაზისო ელემენტს წარმოადგენს ფედერალური პორტალი "Российское образование" (<http://edu.ru>). შექმნილი პორტალები იყოფა 7 პროფილირებულ (თემატურ) ვერტიკალურ ვებ-პორტალად სხვადასვა საგნებისა და სპეციალობების მიხედვით (ჰუმანიტარული და საბუნებისმეტყველო) და 8 სპეციალიზებულ ვებ-პორტალად, რომლებიც ორიენტირებულია გარკვეულ პროგრამებზე. ამათგან უმნიშვნელოვანესია – ერთიანი სახელმწიფო მოცდების მხარდაჭერის პორტალი, განათლების განვითარების ფედერალური და რეგიონალური პროგრამების რეალიზაციის პორტალი, პორტალი “საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები განათლებაში”, ფედერალური პორტალი “ბავშვების დამატებითი განათლება”, სპეციალიზებული პორტალი “საერთაშორისო განათლება”. ამასთან ერთად, 2003 წ. წამყვანი ვერტიკალური პორტალებისა და საინფორმაციო ცენტრების ხელმძღვანელებთან გაფორმდა პარტნიორული ხელშეკრულებები საგანმანათლებლო პორტალებთან საინფორმაციო ურთიერთქმედებისა და სისტემური ინტეგრაციის თაობაზე.

მუსიკის საგანმანათლებლო ვებ-პორტალი – <http://music.edu.ru>, სხვა ქვეყნების მსგავს საგანმანათლებლო ინტერნეტ-რესურსებთან ერთად კარგი ანალოგია ასეთი ქართული საგანმანათლებლო რესურსის შესაქმნელად.

პრაქტიკაში მუსიკის საგანმანათლებლო პორტალის ხარისხისა და პედაგოგიური ეფექტურობის განმსაზღვრელი გახდება მისი შინაარსი (content). აღსანიშნავია, რომ ასეთი ვებ-რესურსის შინაარსი პრინციპულად განსხვავდება ტრადიციული ნაბეჭდი სახით შექმნილი შინაარსისაგან – ერთიან ციფრულ ფორმატში შესაძლებელია წარმოდგენილ იქნეს ბევრად მეტი “სიმკვრივის” ტექსტური, გრაფიკული და აუდიო

ინფორმაცია, რომელიც ე. წ. ჰიპერბმულების (hyperlink) საშუალებით ეფექტურად აღიქმება ერთიან “არაწრფივ” სისტემად, რაც უზრუნველყოფს განათლების ახალ ხარისხს [193-194]. საზოგადოდ, ელექტრონული საინფორმაციო რესურსები შეივსება ისეთი ინფორმაციით, რომელიც ყველაზე ეფექტურად შეიძლება შეთვისებულ იქნეს მხოლოდ თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენების მეშვეობით. აღსანიშნავია, რომ რუსეთის განათლების სამინისტროს პოზიციის მიხედვით [195], შინაარსის (სხვადასხვა საგნების სწავლებისათვის გამიზნული ელექტრონული ფორმის მასალის) შექმნა და განთავსება ელექტრონულ სახელმძღვანელოებში [193-194] და WWW მსოფლიო აბლაბუდის სივრცეში საგანმანათლებლო ვებ-პორტალების სახით [188], უფრო პროირიტეტულია სკოლების ინფორმატიზაციის პროგრამაში, ვიდრე სკოლის კომპიუტერული აღჭურვა და მისი ინტერნეტთან მიერთება. სწავლების პროცესის თვალსაზრისით, ასეთი საინფორმაციო რესურსების მნიშვნელოვანი თავისებურებაა მათი ინტერაქტიურობა, უკუკავშირის არსებობა. ასეთი საინფორმაციო რესურსები საშუალებას აძლევს პედაგოგებს, მიაღწიონ მაღალ ფარდობით ეფექტურობას სასწავლო პროცესში. ეს ნიშნავს, რომ სასწავლო მასალის ათვისების დროს გარკვეული უნარ-ჩვევების ფორმირებისას დახარჯული დრო თანამედროვე საინფორმაციო-საგანმანათლებლო რესურსის გამოყენებით ნაკლებია, ვიდრე სწავლების ტრადიციული მეთოდის გამოყენებისას, ხოლო სასწავლო მასალის შეთვისების დონე არანაკლებია, ვიდრე იმისი, რომელიც მიიღწევა სწავლების ტრადიციული მეთოდის გამოყენებისას. საინფორმაციო საგანმანათლებლო რესურსის ფუნქციონირების საჭირო ხარისხის მისაღწევად აუცილებელია პორტალის დამუშავებისას გათვალისწინებულ იქნეს თანამედროვე სამეცნიერო და სამეცნიერო-პრაქტიკული შედეგები პედაგოგიკაში, ფსიქოლოგიაში, ერგონომიკაში, ინფორმატიკაში და სხვა. ასეთი საგანმანათლებლო საინფორმაციო რესურსების დამუშავებისას დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს თანამედროვე დიდაქტიკის პრინციპების რეალიზებას. მაგ. რესურსის ფუნქციონირების ზოგადი სცენარის დაგეგმვისას რეკომენდებულია, საწყის ეტაპად დაიგეგმოს მოტივაციის შექმნა, მასალის ზოგადი სტრუქტურის გაცნობა (ალგორითმიზაციის

თეორია ან გონებრივი ქმედებების ეტაპური ფორმირება), განვლილი მასალის შეხსენება (ასოციაციურ-რეფლექტორული თეორია) [11, 12, 44].

მნიშვნელოვანია ამ შინაარსის მართვის ეფექტური პროგრამული სისტემის დანერგვაც, როგორცაა, მაგალითად, ე. წ. დინამიკური მართვა [188]. ამის გათვალისწინებით, ინფორმაცია პორტალზე მონაცემთა ბანკებში იქნება განაწილებული. სერიოზული ყურადღება უნდა დაეთმოს აგრეთვე სწორი ინტერფეისის მოძებნას.

პორტალზე გათვალისწინებული იქნება მომხმარებლების რეგისტრაცია და დაშვების დონეების არსებობა. რეგისტრაციის პროცესში მომხმარებლები თავიდანვე დაიყოფიან ფიზიკურ და იურიდიულ პირებად, რის შედეგადაც ისინი სხვადასხვა დონის დაშვებებს მიიღებენ. პორტალის ასეთი ადმინისტრირება საშუალებას იძლევა განხორციელდეს ინფორმაციის თვითორგანიზებისა და თვითგანვითარების პრინციპი – ანუ ინფორმაციის მართვა დაშორებული კომპიუტერიდან პორტალის დაშვების სისტემაში პაროლის მეშვეობით შესვლისა და ავტორიზაციის საშუალებით (იურიდიული პირებისათვის); პორტალზე ინფორმაციის მიწოდება დაშორებული კომპიუტერიდან პორტალის დაშვების სისტემაში პაროლის მეშვეობით შესვლისა და ავტორიზაციის საშუალებით (ფიზიკური პირებისათვის); პორტალის პრინციპებიდან გამომდინარე, ფიზიკურ პირებს კომენტარების შექმნის უფლება ექნებათ მხოლოდ პერსონალური რეგისტრაციის შემთხვევაში.

მოვიყვანო პორტალის ძირითად რუბრიკებს:

1. ახალი ამბები – აქ განთავსდება უახლესი მცირე მოცულობის ინფორმაცია, რომელიც მუსიკის ზოგადსაგანმანათლებლო საკითხებთანაა დაკავშირებული.
2. ინფრასტრუქტურა – აქ განთავსდება დინამიკურად განახლებადი ინფორმაცია ქართულ მუსიკალურ განათლებასთან დაკავშირებული ორგანიზაციებისა და სტრუქტურების შესახებ. ინფორმაცია სტრუქტურირებული იქნება ერთიანი შაბლონის (template) საშუალებით. თითოეულ ასეთ .doc – ფაილთან შეიძლება მიბმული იყოს გრაფიკული ფაილიც (ეზიცი), მაგ. ლოგო ან სხვა. ამ ინფორმაციის

მართვა მოხდება თვითორგანიზების პრინციპის საფუძველზე, ანუ ორგანიზაციებს ექნებათ საშუალება მართონ საკუთარი ინფორმაცია დაშორებული კომპიუტერიდან პორტალის სისტემაში პაროლით შესვლისა და ავტორიზაციის საშუალებით.

3. სასწავლო და სასწავლო-მეთოდური მასალები – აქ განთავსდება ეროვნული სასწავლო გეგმა და პროგრამა მუსიკაში; სხვა ქვეყნების სასწავლო გეგმები და პროგრამები მუსიკაში; სტატიები და მიმოხილვები; გათვალისწინებული იქნება მომხმარებლების მიერ აზრის გამოთქმა, შეფასება. ასეთი კომენტარები სტრუქტურირებული იქნება ერთიანი შაბლონის (template) საშუალებით. რუბრიკა გამიზნულია დაეხმაროს მასწავლებლებს, გაერკვნენ რეფორმასთან დაკავშირებულ საკითხებში და აქტიურად იყვნენ ჩართულნი მის მიმდინარეობაში.
4. ავტორები – აქ განთავსდება დინამიკურად განახლებადი ინფორმაცია იმ პირებზე, რომლებმაც რესურსის დამატება მოახდინეს პორტალზე – მაგალითად, მუსიკალურ კოლექციაში. ინფორმაცია სტრუქტურირებული იქნება ერთიანი შაბლონის (template) საშუალებით. თითოეულ ასეთ .doc – ფაილთან შეიძლება მიბმული იყოს გრაფიკული ფაილიც (ებიც), მაგალითად, ავტორის ფოტოსურათი.
5. ანონსი – აქ განთავსდება ინფორმაცია: ახალი გამოცემების შესახებ (მუსიკის სახელმძღვანელოები, სასწავლო ლიტერატურა, CD – დისკები); დაგეგმილი მუსიკალური ღონისძიებების შესახებ. გათვალისწინებული იქნება მომხმარებლების მიერ აზრის გამოთქმა, შეფასება. ასეთი კომენტარები სტრუქტურირებული იქნება ერთიანი შაბლონის (template) საშუალებით.
6. დისტანციური სწავლება – მუსიკის სწავლების ონ-ლაინ ინტერაქტიური სერვისი. ასეთი სწავლება თანდათან უფრო იკიდებს ფეხს მთელ მსოფლიოში და საინფორმაციო საზოგადოების განათლების სფეროს ერთ-ერთ უმთავრეს ტექნოლოგიად მოიაზრება [154-157]. ასეთ მულტიმედიურ საგანმანათლებლო

კურსში განხორციელებული უკუკავშირი ხელს უწყობს შემოქმედებითი უნარების განვითარებას და დამოუკიდებელი აზროვნების ჩამოყალიბებას – ინტერაქტიური ტესტური სისტემები ინტეგრირებულია ამოცანების ბაზებთან, ასე რომ, სავარჯიშოებზე მუშაობისას მოსწავლე სწორ პასუხს შეცდომების მითითებით ეცნობა, ანუ მიმდინარეობს პარალელური კონტროლი სწორი ამონახსნის ძიების პროცესზე. მუსიკის საგანმანათლებლო ვებ-პორტალისთვის ეს ტექნოლოგია ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტად მოიაზრება, რომელიც ეტაპობრივად უნდა იქნეს განვითარებული.

7. მოსწავლეთა ნამუშევრები – აქ განთავსდება მოსწავლეთა მიერ შექმნილი მუსიკალური ნაწარმოებები. პორტალზე ნამუშევრების განთავსება მოხდება ონ-ლაინ ჩატვირთვით (upload). ნაწარმოების აღწერასთან დაკავშირებული კომენტარები შეივსება .doc – ფაილ შაბლონის (template) საშუალებით. შესაძლებელი იქნება აუდიო ფაილის (ების) როგორც მოსმენა ონ-ლაინ რეჟიმში, ასევე ჩამოტვირთვაც მომხმარებლის კომპიუტერზე. გათვალისწინებული იქნება მომხმარებლების მიერ აზრის გამოთქმა, შეფასება. ასეთი კომენტარები სტრუქტურირებული იქნება ერთიანი შაბლონის (template) საშუალებით. რუბრიკა გამიზნულია დაეხმაროს მოსწავლეებს განხილვის, პოლემიკის კულტურის ჩამოყალიბებაში; ელექტრონულ მუსიკალურ რედაქტორებთან მუშაობის უნარ-ჩვევების გამომუშავებაში.
8. მუსიკალური გლოსარიუმი – აქ განთავსდება ანბანის მიხედვით დალაგებული მუსიკალური ტერმინები. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სიახლე იქნება ელექტრონული მუსიკის ტერმინების დამატება.
9. მუსიკალური კოლექცია – აქ განთავსდება ბიოგრაფიული სახის ინფორმაცია კომპოზიტორების შესახებ. ამ რუბრიკაში მნიშვნელოვანი ადგილი დაეთმობა ქართველ კომპოზიტორებსაც. ინფორმაცია სტრუქტურირებული იქნება ერთიანი შაბლონის (template) საშუალებით. თითოეულ ასეთ .doc – ფაილთან მიბმული იქნება აუდიო-ფაილი (ფაილები) მუსიკალური ფრაგმენტებით კომპოზიტორის

ნაწარმოებებიდან. შესაძლებელი იქნება აუდიო ფაილის (ფაილების) როგორც მოსმენა ონ-ლაინ რეჟიმში, ასევე ჩამოტვირთვაც მომხმარებლის კომპიუტერზე. ამ ინფორმაციის მართვა მოხდება თვითორგანიზების პრინციპის საფუძველზე, ანუ დარეგისტრირებულ მომხმარებლებს პერსონალურად ექნებათ საშუალება, დაუმატონ ინფორმაცია (upload) დაშორებული კომპიუტერიდან პორტალის სისტემაში პაროლით შესვლისა და ავტორიზაციის საშუალებით.

10. სასარგებლო ბმულები – აქ განთავსდება ბმულები მოკლე ანოტაციით პორტალის თემატიკურ რუბრიკებთან დაკავშირებულ სხვა ვებ-რესურსებზე.

პორტალის დანიშნულებიდან გამომდინარე, მისი მნიშვნელოვანი ელემენტი იქნება ელექტრონული საინფორმაციო-საძიებო სისტემა. ეს სისტემა ორი დონის იქნება: ფართო – კონტექსტური, და შევიწროებული – ძებნა პირობებით. კონტექსტური ძებნა შეიძლება განხორციელდეს არა მარტო პორტალის სრულ ინფორმაციაზე, არამედ არჩეული თემატური რუბრიკის ფარგლებშიც. პირობებიანი საძიებო სისტემის ეფექტურობა დაკავშირებულია იმ ფაქტთან, რომ ინფორმაცია მონაცემთა ბანკებში უმეტესად უნიფიცირებული შაბლონების (template) მეშვეობით (ეს პირველ რიგში ეხება მუსიკალურ კოლექციას) იქნება განთავსებული. ფაქტობრივად, ძებნა პირობებით მონაცემთა ბანკების ველების ფილტრაციის მეშვეობით მოხდება. სამომხმარებლო ინტერფეისზე მუსიკალური გლოსარიუმი და კომპოზიტორების სია ანბანურად გაშლილი გამოჩნდება, რაც საშუალებას იძლევა საწყისი ძებნა ანბანის მიხედვით მოხდეს. მუსიკალურ კოლექციაში აგრეთვე ინტერფეისზე იქნება გამოტანილი ძებნა პირობებით: ეპოქის, გეოგრაფიის, სტილის, მიმართულების, ჟანრის მიხედვით. ცალკე იქნება გამოტანილი: ქართული მუსიკა.

მუსიკის ზოგადსაგანმანათლებლო ვებ-პორტალის ელექტრონული საინფორმაციო-საძიებო სისტემის შექმნა ქართული მუსიკის შესახებ მიზანდასახულად შეუწყობს ხელს ქართული მუსიკის წარმოჩენას მსოფლიო აბლაბუდის ქსელში. თუ

გადავხედავთ მსოფლიო აბლაბუდის სივრცეს, და მოვიძიებთ მასზე ქართულ მუსიკალურ ინფორმაციას, ვნახავთ, რომ ამ მხრივ მდგომარეობა არასახარბიელოა.

მუსიკის ზოგადსაგანმანათლებლო ვებ-პორტალი ორენოვანი იქნება – ქართული და ინგლისური. პორტალის მომხმარებლების გეოგრაფიული განფენილობად იგულისხმება არა მარტო საქართველოს რეგიონი, არამედ ახლო და შორეული საზღვარგარეთის ქვეყნებიც. საზღვარგარეთის ქვეყნებში გასათვალისწინებელია ქართული დიასპორის არსებობაც. ქართული და ინგლისური ვერსიები შესაძლოა ასიმეტრიული იყოს, მომხმარებლის ფენების ინტერესებიდან გამომდინარე.

დასკვნის სახით, ხაზი უნდა გაესვას, რომ ერთიანი განაწილებული საგანმანათლებლო პორტალების სისტემის შექმნა წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანას, რომელიც საქართველოს საგანმანათლებლო საზოგადოების წინაშე დგას. ერთიან საინფორმაციო გარემოში, რომელიც უნდა შეიქმნას, ასეთი პორტალები მოწოდებულია გახდეს ინტერნეტის ქსელზე დაფუძნებული საგანმანათლებლო რესურსების ძირითადი წყაროები. ნაშრომში შემოთავაზებული და განხილული მუსიკის ვებ-პორტალი სწორედ ასეთ ქართულ საგანმანათლებლო-საინფორმაციო ვებ-რესურსს წარმოადგენს.

დასკვნა

მოკლედ ჩამოვყალიბოთ დისერტაციაში მიღებული დასკვნები და შედეგები:

- მუსიკის ნეირობიოლოგიის თანამედროვე მიღწევების ანალიზის საფუძველზე ნაჩვენებია, რომ მუსიკის თანმიმდევრული შესწავლა ხელს უწყობს ადამიანის თავის ტვინის ორივე ჰემისფეროს ჰარმონიულ განვითარებას, ე.ი. მოსწავლის კოგნიტური და ემოციური სფეროების ინტეგრაციას. შემოთავაზებულია ამ ფაქტის გამოყენება ტრადიციული პედაგოგიკისთვის დამახასიათებელი ნაკლოვანებების დასაძლევად, როგორცაა ადამიანის ბუნების მთლიანობის

დარღვევა, მარცხენა ჰემისფეროს განვითარებაზე მიმართული სწავლების გადაჭარბებული ინტელექტუალიზაცია და აბსოლუტიზაცია, რისი კანონზომიერი შედეგიცაა “მარჯვენა ჰემისფეროიან” მოსწავლეთა აკადემიური ჩამორჩენილობა, ე. წ. სასკოლო ნევროზების განვითარება. დისერტაციაში წარმოდგენილ კონცეფციაში მუსიკის სწავლება სკოლაში სწორედ ჰუმანიზაციის ამ კუთხითაა განხილული – სასწავლო პროცესის აგებისას ადამიანის ბუნების მთლიანობის გათვალისწინება, ანუ არა მარტო ლოგიკური და ანალიტიკური შესაძლებლობების განვითარება, რაც თავის ტვინის მარცხენა ჰემისფეროს უკავშირდება, არამედ მარჯვენა ჰემისფეროსთვის დამახასიათებელი – ხატოვანი აზროვნების, ინტუიციის, შემოქმედებითი წარმოსახვის, ემოციების და სხვათა გაძლიერებაც

- დასაბუთებულია მუსიკის როლი საინფორმაციო კულტურის ჩამოყალიბებაში, რაც გულისხმობს სისტემური ცოდნის მიღებას ინფორმაციის შექმნის, დამუშავების, გადაცემის შესახებ და ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიებისა და საშუალებების ათვისებას და გამოყენებას ჯერ სასწავლო, ხოლო შემდგომ კი პროფესიულ საქმიანობაში. გაანალიზებულია კომპიუტერულ-მუსიკალური ტექნოლოგიების გამოყენების საკითხები მუსიკის სწავლების დროს. ნაჩვენებია მოსწავლის მუსიკალური კულტურის განვითარების პრინციპულად ახალი შესაძლებლობები – სხვადასხვა სახის მუსიკალური ინფორმაციის მოპოვება და დამუშავება ინტერნეტის მეშვეობით, რაც ინფორმატიკის კურსის ფარგლებში WWW საინფორმაციო სივრცის და ინტერნეტის ქსელური ტექნოლოგიის ათვისების შემდეგ გამოუმუშავდება
- დასაბუთებულია ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სანოტო სისტემის სწავლება. თანამედროვე ნეირომეცნიერების მიღწევებზე დაყრდნობით გაბათილებულია სანოტო სისტემის სწავლების საწინააღმდეგო ძირითადი არგუმენტი, რომლის მიხედვითაც მუსიკის საგნის ამ სიღრმით შესწავლა მხოლოდ პროფესიულ სასწავლებელშია მიზანშეწონილი. გაბათილებულია

აგრეთვე სპეციფიკური არგუმენტიც, რომლის მიხედვითაც კომპიუტერულ-ელექტრონული მუსიკის განვითარების შედეგად კლასიკური მუსიკალური განათლება საერთოდ არააქტუალური ხდება. განხილული და დასაბუთებულია კლასიკური და ელექტრონული მუსიკის კავშირი და ერთიანი ამოსავალი პრინციპები. განხილულია ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის სწავლებისას მუსიკალურ-კომპიუტერულ ტექნოლოგიების გამოყენების დადებითი მხარეები, რომელთგან ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ისიცაა, რომ კომპიუტერულ-მუსიკალური პროგრამების მეშვეობით ადვილდება სანოტო სისტემის შესწავლა

- დასაბუთებულია ინტეგრაციის მეთოდის დანერგვა მუსიკის საგნის სწავლებისას. განხილულია მუსიკის საგნის ინტეგრაციის შესაძლო ფორმები სხვადასხვა დისციპლინებთან. მუსიკისა და ინფორმატიკის საწყისების ინტეგრაციის საფუძველზე შემოთავაზებულია ექსპერიმენტული კურსის – მუსიკალური ინფორმატიკის შექმნის იდეა. განხილულია ის კონკრეტული საკითხები, რომლებიც კურსს უნდა დაედოს საფუძვლად. მოყვანილია შესაბამისი მაგალითები. გაანალიზებულია ასეთი მიდგომის გავლენა სწავლის საერთო დონის ამაღლებაზე
- წარმოდგენილია მუსიკის ქართული ზოგადსაგანმანათლებლო ვებ-პორტალის ორიგინალური კონცეფცია. დასაბუთებულია ასეთი რესურსის შექმნის საჭიროება, მოყვანილია ანალოგები. დაწვრილებითაა გაწერილი პორტალის სტრუქტურა, მისი შემადგენელი კომპონენტები და ფუნქციონირების სხვადასხვა შესაძლო ფორმა.

დასასრულ, გვსურს მადლობა გადავუხადოთ:

ქ-ნ ლეილა მარუაშვილს (თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიის პროფესორს) – სადისერტაციო თემის ჩამოყალიბებისა და ხელმძღვანელობისათვის

ქ-ნ ნინო ნაკუდაშვილს (განათლებისა და მეცნიერების პროექტ “ილია ჭავჭავაძის” სასწავლო გეგმებისა და სახელმძღვანელოების შემმუშავებელი ჯგუფის ჰუმანიტარული საგნების კოორდინატორს) – განათლების სისტემის რეფორმასთან და ინოვაციურ პედაგოგიკურ ტექნოლოგიებთან დაკავშირებულ სასარგებლო რჩევებისა და შენიშვნებისათვის

ბ-ნ მერაბ გოცირიძეს (პარლამენტის ინფორმატიზაციის დეპარტამენტის უფროსს) – განათლების სისტემის ინფორმატიზაციის პრობლემებთან დაკავშირებული საკითხების განხილვისა და სასარგებლო შენიშვნებისათვის

ბ-ნ მალხაზ მაყაშვილს (ბიოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორს, მეცნიერებათა აკადემიის ფიზიოლოგიის ინსტიტუტის ლაბორატორიის გამგეს) – მუსიკალური ნეირობიოლოგიის საკითხების განხილვისა და სასარგებლო შენიშვნებისათვის

ქ-ნ თამარ ჩხეიძეს – (თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიის პროფესორს) – სასულიერო მუსიკასთან დაკავშირებული საკითხების განხილვისა და სასარგებლო შენიშვნებისათვის.

ქ-ნ ლატავრა პატარიძეს, ქ-ნ ნინო მამრაძეს, ქ-ნ მარინა ქავთარაძეს, ქ-ნ ქეთევან ბაქრაძეს, ქ-ნ მარინა დაფქვიაშვილს, ქ-ნ ხათუნა კალმახელიძეს, ბ-ნ გულბათ ტორაძეს, ქ-ნ ლაურა გრიგოლაშვილს, ქ-ნ თეა ბერძენიშვილს, ბ-ნ გივი თუმანიშვილს, ბ-ნ მერაბ ბერძენიშვილს, ბ-ნ ოლეგ ალავიძეს, ბ-ნ ზურაბ ცუცქირიძეს – დისერტაციასთან დაკავშირებული საკითხების განხილვისა და სასარგებლო რჩევებისათვის

დანართი.

ეროვნული სასწავლო გეგმა მუსიკის საგანში

(I, VII, X კლასები)

მუსიკას ესთეტიკური აღზრდის საგნებს შორის განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს – მას ყველაზე ძლიერი გავლენის მოხდენა შეუძლია ადამიანზე. მუსიკის ზეგავლენით ადამიანის ემოციური სფერო მდიდრდება, მას საკუთარი დამოკიდებულება უყალიბდება სხვადასხვა ფასეულობების – სიკეთის, სილამაზის მიმართ, უვითარდება ეროვნული თვითშეგნების გრძნობა... მუსიკის ემოციური ზეგავლენა იმდენად აშკარაა, რომ იჩრდილება მისი სხვა ფუნქცია. როგორც მუსიკის ნეირობიოლოგიის უახლესმა გამოკვლევებმა აჩვენა, მუსიკას კოგნიტური ფუნქცია აქვს

და მისი შესწავლა მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს მოსწავლეთა საერთო აკადემიურ მოსწრებაზე.

მუსიკის გაკვეთილებზე ბავშვი უახლოვდება, ეჩვევა მუსიკას. ამ შემთხვევაში მთავარია ინტერესის და შემოქმედებითი საწყისის გაღვიძება, რათა მუსიკასთან ურთიერთობა მას სიამოვნებად ექცეს. რა თქმა უნდა, სკოლა არ ითვალისწინებს მუსიკოსისათვის აუცილებელი პროფესიული ჩვევების აღზრდას. მით უმეტეს, რომ ყველა ბავშვს განსხვავებული ბუნებრივი მონაცემები აქვს.

მუსიკის სწავლების მიზანია:

- მოსწავლის ჩაბმა შემოქმედებით და საინტერპრეტაციო საქმიანობაში და ამისთვის აუცილებელი უნარ-ჩვევების შექმნა და განვითარება

- მისი „მსმენელად“ აღზრდა ხალხური და კლასიკური მუსიკის მაღალმხატვრული ნიმუშების გაცნობის გზით

- ცოდნის მიღება მუსიკის სფეროში, რაც ხელს შეუწყობს მას განათლებულ, კულტურულ ადამიანად ჩამოყალიბებაში

მუსიკის სწავლების ამოცანებია:

- მუსიკალური სმენის განვითარება

- რიტმის გრძნობის განვითარება

- მუსიკალური მეხსიერების განვითარება

- მოსმენის ჩვევის ჩამოყალიბება

ინტერესის გაღვიძებას საგნის მიმართ დიდად შეუწყობს ხელს ინტეგრირებული სწავლება. ინტეგრირება შეიძლება ვიზუალურ ხელოვნებასთან (კომპოზიტორის პორტრეტი, საქართველოს რომელიმე კუთხის ხედი, მუსიკით მიღებული შთაბეჭდილების დახატვა...), თეატრალურ ხელოვნებასთან (ეტიუდი, მუსიკალური სპექტაკლი, წარმოდგენის მუსიკალური გაფორმება...), ცეკვასთან (მუსიკით გამოწვეული ემოციის გადმოცემა სხეულის მოძრაობით, ცეკვის ილეთების შესწავლა), პოეზიასთან, ლიტერატურის ნიმუშებთან (მუსიკალური ნაწარმოებების ლიტერატურული პირველწყარო, ვოკალური ნაწარმოებების ტექსტები), ისტორიასთან (ეპოქა, ისტორიული მოვლენები...), მათემატიკასთან (ნოტების გრძლიობები, სიმეტრიის პრინციპები...), ინფორმატიკასთან (მუსიკალური კომპიუტერული პროგრამები), ფიზიკასთან (ბგერა, როგორც რხევების ერთობლიობა, მუსიკალური საკრავების თავისებურებები აკუსტიკის პრინციპებიდან გამომდინარე...) და ა.შ.

ახალი სასწავლო გეგმის მიხედვით, მუსიკის სწავლება გათვალისწინებულია ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის სამივე საფეხურზე: დაწყებით და საბაზო სკოლაში სავალდებულო, ხოლო საშუალო სკოლაში სავალდებულო და არჩევითი საგნების სახით.

დაწყებით საფეხურზე განსაკუთრებით დიდია მუსიკის საგნის მნიშვნელობა, როდესაც ბავშვის თანდაყოლილი, ბუნებრივი უნარები, მიდრეკილებები მთლიანად არ გამოქვავებულია და მათ გახსნა, წარმართვა სჭირდება. ბავშვისთვის ახლობელი

სხვადასხვა აქტივობით (თამაში, იმპროვიზაცია...) ხდება მისი მიზიდვა და დაინტერესება მუსიკით. ამ საფეხურზე მუსიკის საგანი ითვალისწინებს მოსწავლეთა შემოქმედებითი უნარების ამოქმედებას, ერთობლივ შემოქმედებით პროცესებში მათ ჩართვას...

საბაზო სკოლაში მუსიკის გაკვეთილებზე შეძენილი ცოდნა და პრაქტიკული უნარ-ჩვევები მოზარდს საკუთარი თავის ძიებისა და თვითდამკვიდრების პროცესს უადვილებს. იგი საუკეთესო საშუალებაა ბავშვის განვითარების და ინტერესების სწორად წასამართად. იგი მნიშვნელოვნად შეარბილებს იმ კრიტიკულ დამოკიდებულებას გარემოს მიმართ, რომელიც ნიშანდობლივია ამ ასაკისათვის, ვინაიდან ხელოვნების ნაწარმოების გაგების უნარი განსხვავებული აზრისა და მსოფლმხედველობის მიმართ შემწყნარებლობასაც გულისხმობს.

საშუალო სკოლა პირობითად ორ ეტაპად იყოფა: გარდამავალი X კლასი და XI-XII კლასები.

X კლასის მუსიკის კურსი საშუალებას მისცემს მოსწავლეს, რომ მან პრაქტიკული შემოქმედებითი საქმიანობის გარდა, გააცნობიეროს და გაიაზროს მუსიკალური კულტურის განვითარების თავისებურებები და ისტორიულ ჭრილში აღიქვას ისინი.

მე-11-12 კლასში, როდესაც მოსწავლე მზად არის გაცნობიერებული არჩევანისათვის, მას საშუალება ეძლევა, ესთეტიკური აღზრდის საგნების ბლოკიდან საკუთარი ინტერესების მიხედვით აირჩიოს და შეისწავლოს ერთ-ერთი, მათ შორის, მუსიკის სასწავლო კურსიც.

აღსანიშნავია, რომ ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმის მიხედვით ახალი სასწავლო გეგმა შედის სამ - I, VII და X - კლასში. მეშვიდე- და მეთექვსისეული მოსწავლეები გარკვეული ინტერვალის შემდეგ უბრუნდებიან მუსიკის შესწავლას, რასაც წარმოდგენილ სტანდარტში გათვალისწინებულია.

სწავლის მიმართულებები

მუსიკის სწავლება სამი მიმართულებით იშლება:

1. პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და იდეების გამოხატვა მუსიკაში;
2. კომუნიკაცია და ინტერპრეტაცია;
3. მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტში;

სწავლება ყველა მიმართულების ფარგლებში მიმდინარეობს პარალელურად და ერთმანეთთან მჭიდრო ურთიერთკავშირში.

1. პრაქტიკული უნარ-ჩვევების განვითარება და იდეების გამოხატვა

ამ მიმართულების ფარგლებში მოსწავლეებს გამოუმუშავდებათ და ჩამოუყალიბდებათ პრაქტიკული ჩვევები, რომლებიც მათი შემოქმედებითი უნარების გახსნას და ამოქმედებას ემსახურება – სიმღერა, მუსიკალური თუ თეატრალური იმპროვიზაცია, ცეკვა... მოსწავლეები შეისწავლიან მუსიკალურ ელემენტებს, ნოტების, რიტმის ჩაწერას და წაკითხვას, მუსიკალურ კომპიუტერულ პროგრამებს...

მოსწავლეები გამოხატავენ განსხვავებულ განწყობილებებს, ემოციებს, სიუჟეტებს, თემებს, იდეებს, რომელსაც ისინი მუსიკალურ ნაწარმოებებში, ან თავის გარემოში ხვდებიან. ამისათვის ისინი შეარჩევენ და იყენებენ გამოხატვის შესაფერის ფორმებს და გამომსახველობით ხერხებს, რომლებსაც მუსიკის გაკვეთილზე გაეცნენ. გარდა ამისა, მუსიკის გაკვეთილზე მოსწავლეები ეუფლებიან ისეთ ზოგადპრაქტიკულ ჩვევებს, როგორცაა დაგეგმვის, ორგანიზების, ჯგუფური მუშაობის ჩვევები.

2. კომუნიკაცია და ინტერპრეტაცია

ამ მიმართულების ფარგლებში მოსწავლეები ეჩვევიან მუსიკის მოსმენას, შეფასებას, აზრის ნათლად გამოთქმას, საკუთარი შეხედულების დასაბუთებას კამათის, მსჯელობის დროს შესაფერისი წიგნიერი ენითა და ქცევის ნორმების დაცვით, ეუფლებიან ასევე კოლექტიური მუშაობის მეთოდებს, უვითარდებათ შეფასების და თვითშეფასების უნარი.

მოსწავლეები ესწრებიან და მონაწილეობენ სხვადასხვა ღონისძიებებში. სწავლობენ, რომ ხელოვნების (მუსიკალური) ნაწარმოები ყოველთვის გარკვეულ იდეას გამოხატავს.

3. მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტში

ამ მიმართულების ფარგლებში მოსწავლეები ეცნობიან ინფორმაციას მოსმენილი ნაწარმოებების - ქართული (ხალხური და პროფესიული) და მსოფლიო მუსიკალური კულტურის ცნობილი ნიმუშების შესახებ და აკავშირებენ მათ კულტურულ და ისტორიულ კონტექსტთან.

ეს ინფორმაცია სხვადასხვა ხერხით უკავშირდება ყოველდღიურ მოვლენებს, მათ გამოცდილებას, რითაც უფრო მისაღები და საინტერესო ხდება. ისინი ეცნობიან ქართული და მსოფლიო მუსიკალური კულტურის წარმომადგენლებს – კომპოზიტორებსა და შემსრულებლებს.

მოსწავლეები ეცნობიან აგრეთვე მუსიკალურ საკრავებს, მსგავსებასა და განსხვავებას მათ შორის და სხვადასხვა მუსიკალურ კოლექტივებს.

I კლასის სტანდარტი მუსიკაში

წლის ბოლოს მისაღწევი შედეგები და მათი ინდიკატორები

მიმართულება: პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და იდეების გამოხატვა

მუს.I.1. მოსწავლე ამოიცნობს და იყენებს ზოგიერთ მუსიკალურ ელემენტს რიტმულ-ინტონაციური სავარჯიშოების დროს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- ამოიცნობს გარემოში მუსიკალურ და არამუსიკალურ ბგერებს
- განასხვავებს რიტმულ და არარიტმულ კაკუნს
- ამოიცნობს ხმამაღალ და ხმადაბალ ხმოვანებას
- აჟღერებს ხმას, ინსტრუმენტს ხმამაღლა და ხმადაბლა
- აჟღერებს ხმას, ინსტრუმენტს ხანგრძლივად და წყვეტილად, მოკლედ
- ტაშით, კაკუნით იმეორებს მარტივ რიტმებს
- ერთ ტონზე სიმღერით იმეორებს მარტივ რიტმებს, ცვლის ბგერათსიმაღლეს

მუს.I.2. მოსწავლე მღერის მარტო და სხვებთან ერთად.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- სიმღერით იმეორებს ბგერებს, მუსიკალურ ფრაზებს
- მოსმენისას ტაშით, სიმღერით აჰყვება მუსიკას
- ხმას აყოლებს მასწავლებლის სიმღერას, აკომპანემენტს
- მღერის მარტივ ერთხმიან სიმღერებს აკომპანემენტით ან უნისონში

მასწავლებელთან

- ხმას აყოლებს გუნდის ხმოვანებას
- მღერის გუნდში მარტივ ერთხმიან სიმღერებს
- სწორად რეაგირებს გუნდის ხელმძღვანელის მინიშნებებზე (ჩუმად, ხმამაღლა...)

მუს.I.3. მოსწავლე მიმართავს გამოხატვის სხვადასხვა ფორმებს გარკვეული განწყობილების გადმოსაცემად.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- მიმიკის, ჟესტის, ხმის, მოძრაობის, ცეკვის ელემენტების საშუალებით გამოხატავს ამა თუ იმ განწყობილებას
- გამოხატავს ამავე განწყობილებას ინსტრუმენტთან შეხების, ხმაურის, ტაშის საშუალებით
- გაითამაშებს სხვებთან ერთად თეატრალურ ეტიუდებს

მუს.I.4. მოსწავლე იმეორებს ერთი ან რამდენიმე ცეკვის უმარტივეს

ილეთებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- სხეულის მოძრაობით გადმოსცემს მუსიკით გამოწვეულ ემოციას
- საწყისი პოზიციიდან იმეორებს ერთ ან მეტ ილეთს
- იცავს სხეულის კოორდინაციას (არ ბორძიკობს)
- ტაშით, ფეხის დარტყმით გამოჰყოფს ძლიერ დროს

მიმართულება: კომუნიკაცია და ინტერპრეტაცია

მუს. I.5. მოსწავლე უსმენს და დამოკიდებულებას გამოხატავს მუსიკალური ნაწარმოების მიმართ.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- გამოხატავს დადებით ან უარყოფით დამოკიდებულებას მოსმენილი ნაწარმოების მიმართ
- განარჩევს ერთმანეთისგან ნაცნობ და უცნობ მელოდიას
- განმეორებითი მოსმენისას ტაშით, სიმღერით, ცეკვით აჰყვება მუსიკას
- მუსიკით გამოწვეულ განწყობილებას, ემოციას გადმოსცემს ნახატში

მუს. I.6. მოსწავლე იცნობს და იყენებს ელემენტარულ მუსიკალურ ტერმინებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- სწორად წარმოთქვამს ნასწავლ ტერმინებს საუბრის დროს
- საჭიროების შემთხვევაში ელემენტარულად განმარტავს მათ
- უცნობი ტერმინის, სიტყვის გაგებისას სვამს კითხვებს მათი მნიშვნელობის დაზუსტების მიზნით

მუს. I.7. მოსწავლე მონაწილეობს სხვადასხვა სახის ღონისძიებაში.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- მონაწილეობს კლასის ზეიმში, თემატურ ღონისძიებებში — ახალი წელი, გაზაფხული, შემოდგომა
- დადის თოჯინების თეატრში, ექსკურსიებზე

მუს. I.8. მოსწავლე პატივისცემით ეკიდება სხვის შემოქმედებას და აზრს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- იცავს ქცევის ნორმებს სხვისი სიმღერის, საუბრის დროს (არ ხმაურობს)
- უფრთხილდება სხვის მიერ შექმნილ ნახატს (არ აზიანებს)

მიმართულება: მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტში

მუს.I.9. მოსწავლე აკავშირებს ყოველდღიურობასთან მოსმენილ ნაწარმოებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- ამოიცნობს საბავშვო სიმღერებს
- იხსენებს სად, რა გარემოში მოუსმენია თავისი საყვარელი მუსიკალური ნაწარმოებები (სიმღერები)
  - სვამს კითხვებს მუსიკალური ნაწარმოების შესახებ მოსმენილ ზღაპართან, თქმულებასთან დაკავშირებით და იხსენებს მსგავს სიუჟეტს, პერსონაჟს
  - იცნობს მუსიკალურ ნაწარმოებთან დაკავშირებულ ვიზუალურ მასალას და იხსენებს საკუთარ შთაბეჭდილებებს (ფოტო, ვიდეო-ჩანაწერი...)

მუს.I.10. მოსწავლე იცნობს ზოგიერთ მუსიკალურ საკრავს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- ჩამოთვლის ნაცნობ მუსიკალურ საკრავებს
- ამოიცნობს მათ ფორმის მიხედვით
- ასხვავებს საკრავების ჟღერადობას

მუს.I.11. მოსწავლე უსმენს და ასხვავებს ხმებს გარემოში.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- არკვევს ხმის წარმოქმნის წყაროს (ტელეფონის ზარი, მანქანის მუხრუჭი..., ჩიტის ჭიკჭიკი, ფოთლების შრიალი...)
- განსაზღვრავს ხმის ჟღერადობის ხანგრძლივობას (ხანგრძლივი, ხანმოკლე) და ბაძავს მას
- გამოხატავს დამოკიდებულებას ხმის მიმართ (მოსწონს, არ მოსწონს)

I კლასის სასწავლო პროგრამის შინაარსი

რიტმულ-ინტონაციური სავარჯიშოები:

- მუსიკალური ელემენტების გამოხატვა
- ბგერა (ხანმოკლე – ხანგრძლივი, მუსიკალური არამუსიკალური...), ხმოვანების სიძლიერე (ხმამალალი - ხმადაბალი), რიტმი (მარტივი რიტმული ნახაზი, რომელიც შედგება ნახევარი და მეოთხედი გრძლიობებისაგან)...

სიმღერა:

- მარტივი ერთხმიანი სიმღერები საბავშვო და ხალხური რეპერტუარიდან
- სიმღერა მუსიკალური თანხლებით

ცეკვა:

- ქართული და ისტორიულ - ყოფითი ცეკვები
- ერთი ან მეტი მარტივი ელემენტის განმეორება

განწყობილების გადმოცემა:

- სიხარული, მწუხარება, შიში, გაბრაზება და ა. შ. მიმიკით, ჟესტით, მოძრაობით, ხმით...

მოსასმენი მასალა:

- ხალხური სიმღერები
- ფრაგმენტები კლასიკური ნაწარმოებებიდან
- საბავშვო პროგრამული პიესები

ხმის წარმოქმნის წყაროს გარკვევა:

- სახლი, ბუნება, ქუჩა...

ღონისძიებები:

- კლასის ზეიმი თემაზე - ახალი წელი, გაზაფხული, შემოდგომა..

მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტში:

- ინფორმაცია: სიმღერის ტექსტი, სიუჟეტი...

საკრავები:

- ხალხური და კლასიკური ინსტრუმენტების ამოცნობა (ფორტეპიანო, გიტარა, საყვირი, დოლი, სალამური...) ვიზუალურად და ჟღერადობით

I კლასის სტანდარტი

წლის ბოლოს მისაღწევი შედეგები

პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და იდეების გამოხატვა	კომუნიკაცია, ინტერპრეტაცია	მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტში
<p>მოსწავლე</p> <p>მუს. I. კ. ი. 1.</p> <p>ამოიცნობს და იყენებს ზოგიერთ მუსიკალურ ელემენტს რიტმულ-ინტონაციური სავარჯიშოების დროს</p>	<p>მოსწავლე</p> <p>მუს. I. კ. ი. 5.</p> <p>უსმენს და დამოკიდებულებას გამოხატავს მუსიკალური ნაწარმოების მიმართ</p>	<p>მოსწავლე</p> <p>მუს. I. კონ. 9.</p> <p>აკავშირებს ყოველდღიურობასთან მოსმენილ ნაწარმოებს</p>
<p>მუს. I. კ. ი. 2.</p> <p>მღერის მარტო და სხვებთან ერთად</p>	<p>მუს. I. კ. ი. 6.</p> <p>იცნობს და იყენებს ელემენტარულ მუსიკალურ ტერმინებს</p>	<p>მუს. I. კონ. 10.</p> <p>იცნობს ზოგიერთ მუსიკალურ საკრავს</p>
<p>მუს. I. კ. ი. 3.</p> <p>მიმართავს გამოხატვის სხვადასხვა ფორმებს გარკვეული განწყობილების გადმოსაცემად</p>	<p>მუს. I. კ. ი. 7.</p> <p>მონაწილეობს სხვადასხვა სახის ღონისძიებაში</p>	<p>მუს. I. კონ. 11.</p> <p>უსმენს და ასხვავებს ხმებს გარემოში</p>
<p>მუს. I. კ. ი. 4.</p> <p>იმეორებს ერთი ან რამდენიმე ცეკვის უმარტივეს ილეთებს</p>	<p>მუს. I. კ. ი. 8.</p> <p>პატივისცემით ეკიდება სხვის შემოქმედებას და აზრს</p>	

VII კლასის სტანდარტი მუსიკაში (გარდამავალი)

წლის ბოლოს მისაღწევი შედეგები და მათი ინდიკატორები

მიმართულება: პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და იდეების გამოხატვა

მუს.VII.1. მოსწავლე იყენებს მუსიკალურ ელემენტებს და საკრავებს იმპროვიზაციული სავარჯიშოების დროს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- ერთ ტონზე სიმღერით იმეორებს მარტივ რიტმებს, ცვლის ბგერათსიმალლეს, ტემპს, რეგისტრს, ტემბრს...FDGH
- აქცენტებით გამოხატავს მეტრს მუსიკის მოსმენის, სიმღერის დროს
- განასხვავებს ორ- და სამ-წილად რიტმებს ცეკვის, მოძრაობის საშუალებით (ვალსი, პოლკა)
- გამოხატავს მუსიკალურ ელემენტებს კონტრასტულად: ნაცნობ მელოდიას მღერის ნელა - ჩქარა (ტემპი), ხმამაღლა - ხმადაბლა (ხმოვანება), სხვადასხვა ტონალობაში
- თანაკლასელის (თანაკლასელების) მიერ გაბმულად შესრულებულ რიტმულ ფიგურას, ფ-ნოზე შესრულებულ აკორდულ თანმიმდევრობას (ოსტინატო) სიმღერით, დაკვრით უხამებს სხვადასხვა მელოდიურ ხმებს, რიტმულ ფიგურებს
- ხელთ არსებული მუსიკალური ინსტრუმენტების და სხვადასხვა საგნების მეშვეობით თანაკლასელებთან ერთად შექმნილ “ანსამბლით”, “ორკესტრით” აყვება მუსიკას, იმეორებს რიტმებს

მუს.VII.2. მოსწავლე მღერის მარტო და სხვებთან ერთად.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- სიმღერით იმეორებს მუსიკალურ ფრაზებს, მელოდიებს
- ხმას აყოლებს გუნდის ხმოვანებას
- მღერის გუნდში პოპულარულ მელოდიებს, ერთხმიან ან მარტივ ორხმიან სიმღერებს
- სწორად რეაგირებს გუნდის ხელმძღვანელის მინიშნებებზე
- მღერის იმ უცხო ენებზე, რომელსაც სწავლობს
- გააზრებული აქვს სიმღერის ტექსტი

მუს.VII.3. მოსწავლე მიმართავს გამოხატვის სხვადასხვა ფორმებს გარკვეული განწყობილების გადმოსაცემად.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- პანტომიმით გამოხატავს გარკვეულ განწყობილებას
- გაითამაშებს სხვებთან ერთად თეატრალურ ეტიუდებს კონკრეტული განწყობილების, სიუჟეტის ან პერსონაჟის განსახიერების მიზნით
- გაითამაშებს მცირე სცენებს მუსიკალური ფრაგმენტით მიღებული შთაბეჭდილებით

მუს.VII.4. მოსწავლე ასრულებს ზოგიერთი ცეკვის ილეთებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- სხეულის მოძრაობით გადმოსცემს მუსიკით გამოწვეულ ემოციას
- საწყისი პოზიციიდან იმეორებს რამდენიმე ილეთს
- იმეორებს ცეკვის ზოგად მონახაზს ან მის ფრაგმენტს
- ცეკვავს წყვილში, ანსამბლში
- იცავს მანძილს წყვილში ცეკვის დროს

მუს.VII.5. მოსწავლე ამოიცნობს და ჩაწერს სანოტო სისტემის ნიშნებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- კითხულობს და წერს ნოტებს ვიოლინოს გასაღებში
- ასხვავებს და ჩაწერს გრძლიობებს, პაუზებს (მთელი, ნახევარი, მეოთხედი) ტაშით გამოხატავს მათ
- ამოიცნობს ნოტებს და მათ გრძლიობებს სანოტო ჩანაწერში

მუს.VII.6. მოსწავლე ავლენს ჯგუფში მუშაობის უნარ-ჩვევას.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- მუშაობს ინდივიდუალურად და სხვებთან ერთად
- ეხმარება თანაკლასელებს
- ყურს უგდებს განსხვავებულ აზრს

მუს.VII.7. მოსწავლე აწყობს კლასის ღონისძიებებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- მონაწილეობს ღონისძიებების დაგეგმვაში
- მოიძიებს წარმოდგენისათვის საჭირო რეკვიზიტს
- რეკლამას უწევს ღონისძიებას

მიმართულება: კომუნიკაცია და ინტერპრეტაცია

მუს.VII.8. მოსწავლე უსმენს მუსიკალურ ნაწარმოებს და გამოხატავს საკუთარ დამოკიდებულებას.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- გადმოსცემს თავის შთაბეჭდილებას სიტყვიერად, ნახატით

• მუსიკის მოსმენის, სიმღერის დროს გამოარჩევს ნაცნობ მუსიკალურ ელემენტებს და ახასიათებს მათ (ხმამაღალი, ხმადაბალი ხმოვანება; ჩქარი, ნელი ტემპი; ორწილადი, სამწილადი მეტრი...)

- მუსიკის მოსმენის დროს მიანიშნებს ნაცნობი საკრავის, ვოკალის შემოსვლას
- ახასიათებს კონკრეტულ მუსიკალურ ფრაგმენტს ტემპის, მეტრის მიხედვით
- შეთავაზებული სათაურებიდან შეარჩევს ერთ-ერთს

მუს.VII.9. მოსწავლეს ესმის და წარმოაჩენს, რომ მუსიკა თვითგამოხატვის საშუალებაა.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

• მსჯელობს იმის შესახებ, ვის რა განწყობილებას უქმნის ესა თუ ის მუსიკალური ნაწარმოები

• მუსიკალური ნაწარმოების ტემპს უკავშირებს კონკრეტულ განწყობილებას

• საუბრობს იმის შესახებ, თუ რისი გამოხატვა შეიძლება მელოდიის, ტემბრის, სხვადასხვა გამომსახველობითი ხერხების საშუალებით

• საუბრობს იმის შესახებ, თუ როგორ შეიძლება კონკრეტული მუსიკალური განწყობილების, კომპოზიტორის ჩანაფიქრის გამოხატვა მელოდიის, ტემბრის, სხვადასხვა გამომსახველობითი ხერხების საშუალებით

მუს.VII.10. მოსწავლე მონაწილეობს სხვადასხვა სახის ღონისძიებაში.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

• მონაწილეობს კლასის სპექტაკლში, კარნავალში

• მონაწილეობს და ესწრება სკოლის საანგარიშო კონცერტს

• მონაწილეობს ვიქტორინაში

• წარსდგება აუდიტორიის წინაშე შემსრულებლის, შემოქმედის ან კონფერანსიეს როლში

მუს.VII.11. მოსწავლე კულტურულ ღონისძიებებზე დასწრებისას იცავს ქცევის ნორმებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

• არ ხმაურობს წარმოდგენის, კონცერტის, კინოფილმის მსვლელობის დროს, გამოფენაზე, მუზეუმში.

• მიღებული წესების თანახმად გამოხატავს დამოკიდებულებას ნაწარმოების დასრულების შემდეგ

• აცდის თანამოსაუბრეს განსხვავებული აზრის მიუხედავად

მიმართულება: მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტი

მუს.VII.12. მოსწავლე განიხილავს ხელოვნების დარგებს და მათ კავშირებს სინთეზურ ხელოვნებაში.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- ამოიცნობს ხელოვნების სინთეზურ დარგებს; ასახელებს მათთან დაკავშირებულ პროფესიებს და ამ პროფესიების ცნობილ წარმომადგენლებს
- აღწერს ხელოვანთა საქმიანობას, გამომსახველობით ხერხებს, საშუალებებს და მასალას
- იხსენებს სინთეზური ხელოვნების იმ ნიმუშებს, რომლებიც უნახავს და დასწრებია

მუს.VII.13. მოსწავლე განიხილავს და ადარებს ერთმანეთს მოსმენილ ნაწარმოებებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- ახასიათებს მოსმენილ ნაწარმოებებს განწყობილების მიხედვით
- ადარებს ერთი და იგივე ჟანრის სხვადასხვა ნაწარმოებებს და საუბრობს მათ დამახასიათებელ ნიშნებზე (სავარაუდო შემადგენლობა, სოლო საკრავი...)
- ადარებს ერთმანეთს ნასწავლ ნაწარმოებებთან დაკავშირებულ ინფორმაციას – ჟანრი, ეპოქა, ავტორი...

მუს.VII.14. მოსწავლე ასხვავებს მუსიკალურ საკრავებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- ამოიცნობს საკრავებს ფორმისა და ჟღერადობის მიხედვით
- ცნობს და ასახელებს საკრავის ცალკეულ ნაწილებს (ხემი, ჯორაკი, კლავიში..)
- ასაბუთებს თავის დამოკიდებულებას იმ ინსტრუმენტის მიმართ, რომლებიც გამოარჩია სხვა ინსტრუმენტებისაგან (მოსწონს მასზე შესრულების მანერა, ტემბრი, ფორმა...)

VII კლასის სასწავლო პროგრამის შინაარსი

იმპროვიზაციული სავარჯიშოები:

- მუსიკალური ელემენტების და საკრავების გამოყენებით

სიმღერა:

- ერთხმიანი და მარტივი ორხმიანი სიმღერების შესრულება გუნდში
- თანხლებით და თანხლების გარეშე
- ინდივიდუალურად და ანსამბლში
- სიმღერა უცხო ენებზე

ცეკვა:

- ქართული, სახასიათო და ისტორიულ-ყოფითი ცეკვების ილეთები
- ცეკვა პარტნიორთან და წყვილში

კომპოზიცია:

- განწყობილების გადმოცემა
- სცენების გათამაშება

მუსიკალური ნაწარმოებები:

• ფრაგმენტები ბაროკოს, კლასიციზმის, რომანტიზმის ეპოქის პოპულარული ნაწარმოებებიდან

- ქართული ხალხური და პროფესიული ნაწარმოებების მოსმენა, ამოცნობა
- კომპოზიტორთა პოპულარული ნაწარმოებები

სანოტო სისტემა:

- ვიოლინოს გასაღები
- ნოტების, მარტივი მელოდიის წაკითხვა, ჩაწერა ვიოლინოს გასაღებში
- მთელი, ნახევარი, მეოთხედი გრძლიობები
- მარტივი რიტმის წაკითხვა

ღონისძიებები:

- სკოლის საანგარიშო კონცერტი
- კლასის სპექტაკლი
- ვიქტორინა
- რესურსების შექმნა

მუშაობის ფორმები:

- ინდივიდუალური და ჯგუფური

მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტში:

• ხელოვნების სინთეზური დარგები / პროფესიები / გამომსახველობითი საშუალებები

- განწყობილების ამოცნობა, საუბარი შთაბეჭდილებებზე

- ინფორმაცია ნაწარმოების და ავტორის შესახებ – პროგრამა (სიუჟეტი, ლიბრეტო), ჟანრი, ბიოგრაფიული ცნობები...

**VII კლასის სტანდარტი (გარდამავალი)
წლის ბოლოს მისაღწევი შედეგები**

პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და იდეების გამოხატვა	კომუნიკაცია, ინტერპრეტაცია	მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტში
მოსწავლე მუს.VII.1. იყენებს მუსიკალურ ელემენტებს და საკრავებს იმპროვიზაციული სავარჯიშოების დროს	მოსწავლე მუს.VII.8. უსმენს მუსიკალურ ნაწარმოებს და გამოხატავს საკუთარ დამოკიდებულებას	მოსწავლე მუს.VII.12. განიხილავს ხელოვნების დარგებს და მათ კავშირებს სინთეზურ ხელოვნებაში
მუს. VII.2. მღერის მარტო და სხვებთან ერთად	მუს.VII.9. ესმის და წარმოაჩენს, რომ მუსიკა თვითგამოხატვის საშუალებაა	მუს.VII.13. განიხილავს და ადარებს ერთმანეთს მოსმენილ ნაწარმოებებს
მუს. VII.3. მიმართავს გამოხატვის სხვადასხვა ფორმებს გარკვეული განწყობილების გადმოსაცემად	მუს.VII.10. მონაწილეობს სხვადასხვა სახის ღონისძიებაში	მუს.VII.14. ასხვავებს მუსიკალურ საკრავებს
მუს.VII.4. ასრულებს ზოგიერთი ცეკვის ილეთებს	მუს.VII.11. კულტურულ ღონისძიებებზე დასწრებისას იცავს ქცევის ნორმებს	
მუს.VII.5. ამოიცნობს და ჩაწერს სანოტო სისტემის ნიშნებს		
მუს.VII.6. ავლენს ჯგუფში მუშაობის უნარ-ჩვევას		
მუს.VII.7. აწყობს კლასის ღონისძიებებს		

X კლასის სტანდარტი მუსიკაში (გარდამავალი)

წლის ბოლოს მისაღწევი შედეგები და მათი ინდიკატორები

მიმართულება: პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და იდეების გამოხატვა

მუს.X.1. მოსწავლე ჩაბმულია შემოქმედებით საქმიანობაში.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- ქმნის მუსიკალურ კომპოზიციებს კომპიუტერული პროგრამების გამოყენებით და აჟღერებს მათ სხვადასხვა ინსტრუმენტულ ტემბრში

- ქმნის მუსიკალურ-დრამატულ კომპოზიციებს ხმის, ინსტრუმენტის, მოძრაობის საშუალებით

- სიმღერით და დაკვრით უხამებს სხვადასხვა მელოდიურ ხმებს, რიტმულ ფიგურებს თანაკლასელის (თანაკლასელების) მიერ გაბმულად შესრულებულ რიტმულ ფიგურას, აკორდულ თანმიმდევრობას (ოსტინატო)

- ასრულებს თანაკლასელებთან ერთად პოპულარული მუსიკალური ნაწარმოებების ფრაგმენტებს / სიმღერებს და ეყრდნობა სანოტო ჩანაწერს

- სიმღერით, დაკვრით აბოლოებს მასწავლებლის ან თანაკლასელის მიერ დაწყებულ მელოდიას, პასუხობს მუსიკალურ ფრაზას

- უცვლის ტექსტს ნაცნობ სიმღერას

- უხამებს ტექსტს ნაცნობ ნაცნობ მელოდიას

- შეურჩევს ლექსს მუსიკას

- სხეულის მოძრაობით გადმოსცემს მუსიკით გამოწვეულ განწყობილებას

- ამა თუ იმ მუსიკაზე ცეკვის დროს შემოქმედებითად იყენებს ნაცნობ ილეთებს

მუს.X.2. მოსწავლე მონაწილეობს პროექტებში.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- განსაზღვრავს მიზანს (კონცერტის ორგანიზება, სპექტაკლის, ტელე- /რადიო გადაცემის დადგმა, წიგნი-რვეულის, ჟურნალის მომზადება...)

- მოიძიებს თეორიულ მასალას, (ქმნის) რესურსს

- გეგმავს და მონაწილეობს სხვადასხვა სახის ღონისძიებებში

- ანაწილებს ფუნქციებს

- მონაწილეობს პროექტის წარდგენასა და შეფასებაში

მიმართულება: კომუნიკაცია, ინტერპრეტაცია

მუს.X.3. მოსწავლე უსმენს და აანალიზებს მუსიკალურ ნაწარმოებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- საუბრობს მუსიკალური ნაწარმოების მოსმენით გამოწვეულ შთაბეჭდილებაზე

- განსაზღვრავს მუსიკალური ნაწარმოების ჟანრს (ოპერა, ბალეტი, სიმფონია, ინსტრუმენტული კონცერტი...) სტილს (კლასიკური, ხალხური, თანამედროვე...),

- მუსიკის მოსმენის დროს გამოარჩევს გამომსახველობით საშუალებებს და ახასიათებს მათ (რიტმი, მეტრი, ტემბრი, კილო...)

- ახასიათებს შემსრულებელთა შემადგენლობას (ინსტრუმენტული, ვოკალური ტემბრები...)
- იყენებს საუბრის დროს მუსიკალურ ტერმინებს

მუს.X.4. მოსწავლე აცნობს თანაკლასელებს მუსიკალური ხელოვნების ნიმუშს ან მუსიკოსის შემოქმედებას.

ეს შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- შეარჩევს მისთვის საინტერესო მუსიკალურ ნაწარმოებს / შემსრულებელს /კომპოზიტორს
- მოიძიებს და ამუშავებს ინფორმაციას მუსიკალური ნაწარმოების, კომპოზიტორის, შემსრულებლის შესახებ
- მოხსენების / სტატიის სახით წარმოადგენს მოძიებულ ინფორმაციას, საკუთარ შთაბეჭდილებას მუსიკალური ნაწარმოების, ამა თუ იმ მუსიკოსის შესახებ
- მოიძიებს მუსიკალურ (აუდიო-ვიდეო) მასალას, საჭირო აპარატურას და იყენებს მას პრეზენტაციის დროს
- წარმართავს დისკუსიას, სვამს და პასუხობს კითხვებს
- ავრცელებს მოძიებულ მასალას; ქმნის არქივს სკოლელებთან ერთად

მუს.X.5. მოსწავლე განიხილავს საკუთარ და სხვის შემოქმედებას.

ეს შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- მონაწილეობს გაკვეთილზე შესრულებული შემოქმედებითი დავალების, საჯარო, სკოლის კონცერტის, განხილვაში
- წერს რეცენზიას საჯარო, სკოლის კონცერტზე
- კორექტულია აზრის გამოთქმის დროს

მიმართულება: მუსიკის აღქმა კონტექსტში

მუს.X.6. მოსწავლე იცნობს და ახასიათებს ქართული და მსოფლიო მუსიკალური ხელოვნების ცნობილ ნიმუშებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- სხვადასხვა ხერხით გადმოსცემს ცნობილი მუსიკალური ნაწარმოების მელოდიას, თემას, რიტმულ სურათს (სიმღერით, ინსტრუმენტზე დაკვრით...); ამოიცნობს ნაწარმოებს მოსმენისას
- ადარებს ერთი და იგივე ჟანრის სხვადასხვა ნაწარმოებებს და საუბრობს მათ დამახასიათებელ ნიშნებზე (სავარაუდო შემადგენლობა, სოლო საკრავი...)
- ადარებს ერთი და იგივე ჟანრის ხალხურ სიმღერებს (თემატიკა, წყობა, რეგიონი, შემსრულებელთა შემადგენლობა...)

- ადარებს ერთმანეთს ერთი და იგივე ავტორის / ეპოქის ნაწარმოებებს (დამახასიათებელი ჟანრები, თემატიკა, ხელწერა...)

მუს.X.7. მოსწავლე იკვლევს მუსიკისა და მუსიკოსის როლს სხვადასხვა ქვეყანასა და ეპოქაში.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- მსჯელობს მუსიკის როლზე ადამიანის ყოფით ცხოვრებაში (საგალობელი, ნანა, მწყემსის სალამური, მრავალჟამიერი...)
- საუბრობს იმის შესახებ, თუ როგორ შეიძლება კონკრეტული მუსიკალური განწყობილების, კომპოზიტორის ჩანაფიქრის გამოხატვა მელიდიის, ტემბრის, სხვადასხვა გამომსახველობითი ხერხების საშუალებით
  - განიხილავს მუსიკის როლს ხელოვნების სხვა დარგებისთვის
  - პასუხობს ცნობილი კომპოზიტორის, შემსრულებლის ბიოგრაფიასთან, შემოქმედებასთან დაკავშირებულ შეკითხვებს
  - ადარებს მუსიკასთან დაკავშირებულ ტრადიციულ და თანამედროვე პროფესიებს – პროდიუსერი, რეჟისორი, დიჯეი, ხმის ოპერატორი...
  - ახასიათებს თანამედროვე ტექნოლოგიურ შესაძლებლობებს და ზეგავლენას მუსიკალურ ხელოვნებაზე

მუს.X.8. მოსწავლე განარჩევს სხვადასხვა სახის მუსიკალურ კოლექტივებს.

შედეგი თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლე:

- ასხვავებს ფორმით, ჟღერადობით ხალხურ, კლასიკურ და თანამედროვე მუსიკალურ ინსტრუმენტებს
  - ასხვავებს და აჯგუფებს საკრავებს ბგერის მიღების წესის, მასალის მიხედვით
  - ადარებს ერთმანეთს ვოკალურ ტემბრებს
  - მუსიკალურ კოლექტივს უკავშირებს ნაწარმოების ჟანრს (საოპერო, საბალეტო დასი, სიმფონიური ორკესტრი...)
  - ახასიათებს ანსამბლს რაოდენობისა და შემადგენლობის მიხედვით (ვოკალური დუეტი, სიმებიანი კვარტეტი...)
  - განასხვავებს სიმფონიური, კამერული, სასულე, სიმებიანი ორკესტრის შემადგენლობებს
  - ამოიცნობს პოპულარულ მუსიკალურ კოლექტივებს / მუსიკოსებს

X კლასის სასწავლო პროგრამის შინაარსი

სიმღერა:

- სიმღერები თანამედროვე, ქართული ხალხური და ქალაქური რეპერტუარიდან
- ფრაგმენტები ქართველ და უცხოელ კომპოზიტორთა ცნობილი ნაწარმოებებიდან

კომპიუტერული პროგრამები:

- Cackewalk
- E-Gay
- Sibelius
- Voyetra

იმპროვიზაცია:

- ხელთ არსებული ინსტრუმენტების, საგნების საშუალებით, ვოკალური ხმის, სხეულის მოძრაობის გამოყენებით შემოქმედებით პროცესში ჩართვა

ცეკვა:

- ქართული, ისტორიულ-ყოფითი, თანამედროვე ცეკვები

პროექტები:

- კონცერტის ორგანიზება
- სპექტაკლის, ტელე - / რადიო გადაცემის დადგმა
- წიგნი-რეველის, ჟურნალის მომზადება

მოსმენა:

- სხვადასხვა ეპოქების ცნობილი ნაწარმოებების მოსმენა, ამოცნობა
- ქართული ხალხური და პროფესიული მუსიკის ცნობილი ნიმუშების მოსმენა, ამოცნობა
- განწყობილების ამოცნობა, შთაბეჭდილების გაზიარება, საკუთარ შეხედულებებზე საუბარი

მუშაობის ფორმები:

- ჯგუფური
- ინდივიდუალური

მუსიკის აღქმა კონტექსტში:

- ინფორმაცია ნაწარმოების და ავტორის შესახებ _ პროგრამა, ეპოქა, სტილი, ჟანრი, ფორმა, ბიოგრაფიული ცნობები...
- მოხსენების მომზადება ამა თუ იმ ნაწარმოების ან მუსიკოსის შესახებ
- მუსიკისა და მუსიკოსის როლი

ინფორმაცია მუსიკალური ხელოვნების შესახებ:

- მუსიკალური ტერმინები

- ხალხური და კლასიკური საკრავები
- ვოკალური ტემბრები
- სხვადასხვა სახის მუსიკალური კოლექტივები
- ცნობილი მუსიკალური კოლექტივების, ცნობილი კომპოზიტორების და შემსრულებლების გაცნობა

**X კლასის სტანდარტი (გარდამავალი)
წლის ბოლოს მისაღწევი შედეგები**

პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და იდეების გამოხატვა	კომუნიკაცია, ინტერპრეტაცია	მუსიკალური ნაწარმოების აღქმა კონტექსტში
<p>მოსწავლე</p> <p>მუს.X.1. ჩაბმულია შემოქმედებით საქმიანობაში</p>	<p>მოსწავლე</p> <p>მუს.X.3. უსმენს და აანალიზებს მუსიკალურ ნაწარმოებს</p>	<p>მოსწავლე</p> <p>მუს.X.5. იცნობს და ახასიათებს ქართული და მსოფლიო მუსიკალური ხელოვნების ნიმუშებს</p>
<p>მუს.X.2. მონაწილეობს პროექტებში</p>	<p>მუს.X.4. აცნობს თანაკლასელებს მუსიკალური ხელოვნების ნიმუშს ან მუსიკოსის შემოქმედებას</p>	<p>მუს.X.6. იკვლევს მუსიკისა და მუსიკოსის როლზე სხვადასხვა ქვეყანასა და ეპოქაში</p>
	<p>მუს.X.5. განიხილავს საკუთარ და სხვის შემოქმედებას</p>	<p>მუს.X.7. განარჩევს სხვადასხვა სახის მუსიკალურ კოლექტივებს</p>

ლიტერატურა

1. Robertson D. - The New Renaissance, Computers and the Next Level of Civilization. - Oxford University Press, 1998
2. Кастельс М. Галактика Интернет. Размышления об Интернете, бизнесе и обществе. издательство "У-Фактория" · 2004 г. - 328 с.
3. http://www.curator.ru/news/news_101.html. ინტერნეტი ციფრებსა და ფაქტებში. ანალიტიკური მიმოხილვა
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура (Пер. с англ. под научн. ред. О.И. Шкаратана). М.: ГУ ВШЭ, 2000.
5. Чернов А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы.- М.:Изд. «Дашков и К», 2003
6. Алексеева И.Ю. Возникновение идеологии информационного общества//Информационное общество, 1999, №1
7. Колин К.К. Глобальные проблемы информатизации общества: информационное неравенство// “Alma Mater”(Вестник высшей школы), 2000, №2
8. Окинавская Хартия глобального информационного общества// Дипломатический вестник, 2000, №8
9. Fideler P. Towards a "curriculum of hope": The essential role of humanities scholarship in public school teaching. N.Y., 1994.
10. Севрук А.И., Юнина Е.А. Мониторинг качества преподавания в школе.-М.; педагогическое общество России, 2003.-144с.
11. Бепухин Д.А. Основы личностно-ориентированной педагогики. Курс лекций. Москва-Воронеж, 1996.
12. Кукушин В. С. Современные педагогические технологии. Пособие для учителя. - 2004 г. - 384 стр.
13. Globalization and Education: Critical Perspectives. Ed. Burbules N. C.and Torres C. A. New York: Routledge, 2000. - 376 pp.

14. Torin M. Globalization, Technological Change, and Public Education, New York: Routledge, 2005
15. Suarez-Orozco M., Qin-Hilliard D. Globalization: Culture and Education in the New Millennium. University of California Press, 2004.- 290pp.
16. Евреинов Э.В. Глобальная система образования // Мир образования - образование в мире. - М., 2002. - № 4. - С. 88-101.
17. <http://www.dfes.gov.uk/bologna/> - ბოლონიის პროცესის სამდივნოს ოფიციალური ვებ-საიტი – ინფორმაცია 2005 წლის შემდგომ.
18. <http://www.bologna-bergen2005.no> - ბოლონიის პროცესის სამდივნოს ოფიციალური ვებ-საიტი 1999 - 2005 წლების პერიოდისათვის.
19. “ვისწავლოთ მოთმინება”, ინტერვიუ ა. ბაქრაძესთან. ჟურნალი “ნაკადული”, 1992
20. <http://www.mes.gov.ge> – საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო.
21. <http://www.reform.edu.ge> - საქართველოს განათლების სისტემის რეფორმის პროექტი “ილია ჭავჭავაძე”.
22. საქართველოს მეცნიერებისა და განათლების სამინისტრო. ეროვნული სასწავლო გეგმა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებისთვის. პროექტი, მეორე რედაქცია, 2006.
23. პროექტი "ილია ჭავჭავაძე" _ ეროვნული სასწავლო გეგმა. საგნობრივი პროგრამა მუსიკაში. პროექტი, მეორე რედაქცია, 2006.
24. თაყაიშვილი რ. ზოგადსაგანმანათლებლო რეფორმა – სიახლეები მუსიკის საგნის სასწავლო გეგმაში. ი. გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკურ მეცნიერებათა ინსტიტუტის შრომების კრებული “საზრისი”, 15, 2005, გვ. 48-52.
25. თაყაიშვილი რ. მუსიკა თანამედროვე სასწავლო პარადიგმაში. სერია – მუსიკისმცოდნეობის საკითხები. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის სამეცნიერო შრომები. თბილისი, 2006. – 35გვ.
26. თაყაიშვილი რ. ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მუსიკის სწავლების საკითხისათვის. თეატრმცოდნეობითი და კინომცოდნეობითი ძიებანი. შრომების კრებული. 2006, 29, №10, გვ. 233-239

27. თაყაიშვილი რ. კლასიკური და ელექტრონული მუსიკა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში. ი. გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკურ მეცნიერებათა ინსტიტუტის შრომების კრებული "საზრისი", 21, 2006, გვ. 87-90.
28. თაყაიშვილი რ. კლასიკური და ელექტრონული მუსიკის კავშირი მუსიკალური კულტურის განვითარების კონტექსტში (ინგლისურ ენაზე). საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 2006, 173, №3, გვ. 626-627
29. თაყაიშვილი რ. მუსიკის როლი განათლების სისტემის ჰუმანიტარიზაციის პრინციპების დანერგვაში (ინგლისურ ენაზე). საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 2006, 174, № 1. გვ. 196-197
30. გოგებაშვილი ი. ვინ და როგორ გადაიღო პირველად ნოტებზე ქართული ხალხური სიმღერები სახალხო სკოლებისათვის. რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი. ერთტომეული, მიძღვნილი "დედა ენის" გამოცემის მე-100 წლისთავისადმი. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1977, გვ. 381-382.
31. მეგრელიშვილი ქ. – იაკობ გოგებაშვილი და ქართული სიმღერა. იაკობ გოგებაშვილის ნაკვალევზე, კრებული I. რედაქტორი ე. ქურციკიძე. თბილისი, 2004.
32. თაქთაქიშვილი ო. – "ეროვნული მუსიკა – მუსიკალური აღზრდის საფუძველი" "საბჭოთა ხელოვნება" 1980, №9, გვ. 6-10.
33. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,1514729,00.html>
34. Бороздина О. Изучение результитующего влияния общеобразовательной школы на музыкальную культуру учащихся // Современное музыкальное образование 2003: Материалы международной научно-практической конференции. — СПб., 2003.
35. Свирина Н. О роли музыки в художественном развитии школьников // Петербургская консерватория в мировом музыкальном процессе 1862-2002. — СПб., 2002.
36. Arnett A. Heavy metal music and reckless behaviour - J. Youth and Adolescence, 1991, 20, pp. 573-592

37. Hansen J. Rock music videos and antisocial behaviour - Basic and Applied Social Psychology, 1990, 11, pp.357-369
38. Took A. The relationship between heavy metal and rap music and adolescent turmoil – Adolescence, 1994, 29, pp. 613-621
39. Skubik D., Skubik B. "The Neurophysiology of Rock" - Durham, England, 1991, p. 191
40. Drake-Lee A. Beyond music: auditory temporary threshold shift in rock musicians after a heavy metal concert - J. Royal Soc. Med., 1992, v.85, pp.617-619
41. Todd. N., Cody F. Vestibular responses to loud dance music: A physiological basis of the "rock and roll threshold"? - Journal of the Acoustical Society of America, 2000, 107(1), pp. 496-500
42. Декер-Фойгт Г. Введение в музыкотерапию - Спб.: Питер, 2003. - 208 с.
43. Педагогика: Педагогические теории, системы, технологии: Учебное пособие для студентов высших и средних педагогических учебных заведений/ С. А. Смирнов , И. Б. Котова, Е. Н. Шиянов и др.; Под ред. Смирнова С.А - 4-е изд. испр. – М.:Издательский центр «Академия», 2000. -512с.
44. Сакварелидзе Р.Интерактивное обучение и его психологические основы / - Тб. : Сиеста, 2004
45. Давыдов В.В. «Концепция гуманизации российского начального образования (необходимость и возможность создания целостной системы развивающего начального образования)» // Начальное образование в России. Инновация и практика. – М., 1994.
46. Рухадзе Н. Непрерывное образование-концепция, устремленная в будущее / - Тб. : ТГУ, 1989 - 227с.
47. Сухаревская Е.Ю. Интегрированное обучение в начальной школе – 2003г. – 384 с.
48. Подласый И. П. Педагогика. М.: Просвещение, 1996. - 432 с.
49. Мосидзе В. М., Мхеидзе Р. А., Макашвили М. А. Асимметрия мозга человека - Тбилиси, "Мацне", 1989, - 128 с.

50. თაყაიშვილი რ. მუსიკა, როგორც განათლების ჰუმანიზაციის საშუალება (ინგლისურ ენაზე). საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 2006, 174, № 2. გვ. 304-306.
51. Peretz I., Zatorre R. (Editors). The Cognitive Neuroscience of Music - Oxford University Press, 2003
52. 2002 Symposium: Dialogues Across Disciplines: Cognitive Neuroscience and Music Processing in Human Function. Brain, 2002, v. 125, # 2
53. Platel. H. Neuropsychology of musical perception: new perspectives. Brain, 2002, v. 125 (2), pp.223-224
54. გოგებაშვილი ი. თხზ., ტ. 1 1955, გვ. 93
55. Weinberger N. Music and Brain - Scientific American, 2004, № 5 , pp.88 – 95 (Уэйнбергер Н. Музыка и Мозг – "В Мире Науки" , 2005, № 2)
56. Altenmüller E. How many music centres are in the brain? – in [51], . p. 346-353
57. თაყაიშვილი რ. ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სანოტო სისტემის სწავლებისათვის. მუსიკა და ტვინი. ი. გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკურ მეცნიერებათა ინსტიტუტის შრომების კრებული "საზრისი", 2006, № 20. გვ. 168-173
58. თაყაიშვილი რ. სანოტო სისტემის სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში. ქართული ელექტრონული სამეცნიერო ჟურნალი. 2006, №1. გვ. 15-25 (<http://gesj.internet-academy.org.ge>)
59. თაყაიშვილი რ. მუსიკის როლი საინფორმაციო კულტურის ჩამოყალიბებაში. ქართული ელექტრონული სამეცნიერო ჟურნალი. 2006, №2 (<http://gesj.internet-academy.org.ge>).
60. თაყაიშვილი რ. ინტეგრაციის შესაძლებლობები ზოგადსაგანმანათ-ლებლო სკოლაში მუსიკის სწავლების დროს. – ი. გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკურ მეცნიერებათა ინსტიტუტის შრომების კრებული "საზრისი", 16, 2005, გვ. 156-160

61. Программа Курса "Информационная Культура" Авторы: д.ф.-м.н., проф.Е.Я.Коган, д.п.н., проф. Ю.А.Первин
(http://school.ort.spb.ru/library/informatica/inf_cultura.htm)
62. პედაგოგიკის ისტორია, ავტორთა ჯგუფი – ნ. ვასაძე, ვ. გაგუა, დ. გურგენიძე, თ. მაგლობლიშვილი, გ. სიხარულიძე, ა. ჩხიკვაძე. გამომცემლობა განათლება 1988
63. ბერიძე ვ. კულტურა და ხელოვნება დამოუკიდებელ საქართველოში (1918-1921 წლები). მეცნიერება. თბილისი, 1992.
64. ქართველი მეცნიერები. ვ. პარკაძის რედაქტორობით. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტრო. თბილისი, 1951.
65. ჩუბინაშვილი გ. _ მასალა ავტობიოგრაფიისათვის (რუსულ ენაზე). კრებულში: საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. XXXIII-В. მეცნიერება. თბილისი, 1978.
66. Антология педагогической мысли АГрузинской ССР/ Сост. Д. Х. Гургенидзе, Н.В. Кордзахия, Е.Г. Медзмариашвили, Г.Ф. Сихарулидзе. _ М. Педагогика, 1987.
67. ქავთარაძე ნ. თბილისის პირველი სამუსიკო სკოლა და დ. არაყიშვილის სახელობის პირველი სამუსიკო სასწავლებელი. განათლება. თბილისი, 1976.
68. ჯავახიშვილი ივ., ბერძენიშვილი ნ., ჯანაშია ს. – საქართველოს ისტორია. სახელმწიფო გამომცემლობა. თბილისი, 1943.
69. გიორგი მცირე – გიორგი მთაწმინდელის ცხოვრება, ქართული მწერლობა 30 ტომად, შემდგენელი: ბაქრაძე ა., თვარაძე რ., ტომი მეორე, ტომის რედაქტორი გრიგოლაშვილი ლ., ნაკადული, თბილისი, 1987, გვ. 131.
70. ჯავახიშვილი ივ. – ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები. ფედერაცია. თბილისი, 1938.
71. ჩიჯავაძე ო. _ ქართული საეკლესიო გალობის სწავლების მეთოდის საკითხისათვის ძველ საქართველოში. თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახელმწიფო კონსერვატორია. ძველი ქართული პროფესიული მუსიკა. ისტორიისა და თეორიის საფუძვლები. სამეცნიერო შრომების კრებული. თბილისი, 1991.

72. მეტრეველი ე. – “მეხელისა” და “მეხურის” გაგებისათვის. სამეცნიერო შრომების კრებული შოთა რუსთაველი. მეცნიერება. თბილისი, 1966.
73. ასლანიშვილი შ. – ძველი ქართული სანოტო ნიშნების საკითხისათვის. სანოტო ნიშნების სისტემა ძველ ქართულ ხელნაწერებში (X-XII სს.). კრებულში: ძველი ქართული პროფესიული მუსიკა. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია. სამეცნიერო შრომები. თბილისი, 1991. გვ. 22-61.
74. თუმანიშვილი ქ., ანდრიაძე მ. – ზოგიერთი მასალა ძველი ქართული სანოტო დამწერლობის მკვლევართა შესახებ. თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახ. სახელმწიფო კონსერვატორია. ძველი ქართული პროფესიული მუსიკა. ისტორიისა და თეორიის საფუძვლები. სამეცნიერო შრომების კრებული, თბილისი, 1991. გვ. 12-22.
75. მდ. პოლიევკტოს კარბელაშვილი. ქართული საერო და სასულიერო კილოები. ისტორიული მიმოხილვა, თფილისი, 1898, გვ. 70.
76. დოლიძე დ. – დოგმა და ტრადიცია კანონიკურ საეკლესიო გალობაში. / ქართული საეკლესიო გალობა, ერი და ტრადიცია. სამეცნიერო კონფერენციის მასალების კრებული. გამომცემლობა “მემატიანე”. თბილისი, 2001 წ.
77. ანდრიაძე მ., ჩხეიძე თ. – ჭრელის სისტემა ქართულ სამგალობლო პრაქტიკაში. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია, ტრადიციული მრავალხმიანობის პირველი საერთაშორისო სიმპოზიუმის მოხსენებები (რ. წურწუმას და ი. ჟორდანიას რედაქტორობით) თბილისი, 2002.
78. შულღიაშვილი დ. – ქართული გალობის "უნისონური" მრავალხმიანობა. ვ. სარაჯიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია სასულიერო და საერო მუსიკის მრავალხმიანობის პრობლემები. თბილისი, 2001
79. კერესელიძე ექვთიმე. “შთასახედი”. Q 674 – კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ფონდი.
80. ბერძენიშვილი ე. – ხასანბეგურა. ნაკადული, თბილისი, 1988.
81. ერქომაიშვილი ა. – შავი შაშვი ჩიოდა. ნაკადული, თბილისი, 1988.

82. www.polyphony.ge
83. ძუკუ ლოლუა. სამეგრელო. სერიით: ქართული ხალხური სიმღერის ოსტატები. საქართველოს მაცნე. თბილისი, 2005.
84. სამუელ ჩავლეიშვილი, ვარლამ სიმონიშვილი, ხუხუნაიშვილები, ვლადიმერ ბერძენიშვილი. გურია. სერიით: ქართული ხალხური სიმღერის ოსტატები. საქართველოს მაცნე. თბილისი, 2004.
85. ბუბულაშვილი ე. ქართული საეკლესიო საგალობლები ეგზარქოსობის პერიოდში / ქართული საეკლესიო გალობა, ერი და ტრადიცია. სამეცნიერო კონფერენციის მასალების კრებული. მემატთანე. თბილისი, 2001.
86. ანდრიაძე მ. ქართული საეკლესიო გალობა. კრებულში ქართული საეკლესიო გალობის მდგომარეობა XIX საუკუნეში. საქართველოს საპატრიარქო. 1998, № 1.
87. გოგებაშვილი ი. თხზულებანი, ტ. 1, 1955, გვ. 93.
88. www.opera.ge
89. ახმეტელი მ. მუსიკალური განმანათლებლობა და მისი საყრდენები. თბილისი. საბჭოთა ხელოვნება, 1987, №11, გვ. 73-84.
90. დონაძე ლ. ზაქარია ფალიაშვილი. კრებულში: ზაქარია ფალიაშვილი, სტატიები და ესეები. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია; საქართველოს კომპოზიტორთა კავშირი. თბილისი, 2006.
91. მშველიძე ა. სამუსიკო განათლება საქართველოში. ხელოვნება. თბილისი, 1976.
92. Мшвелидзе А. «Очерки по истории музыкального образования в Грузии» М., 1971
93. წულუკიძე ა. ქართული საბჭოთა მუსიკა. ხელოვნება. თბილისი, 1971
94. ძიძაძე ე. ვ. სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია. საბჭოთა საქართველო. თბილისი, 1970.
95. www.conservatoire.edu.ge
96. Бусурашвили Д. Воспитание музыкального вкуса в процессе слушания музыки. Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата педагогических наук. Тбилиси, 1967

97. ბუსურაშვილი ჯ. "მუსიკალური გემოვნების აღზრდა სკოლაში" (მეთოდური მითითებანი) საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს ესთეტიკური აღზრდის რესპუბლიკური სამეცნიერო-კვლევითი კაბინეტი. თბილისი, 1971
98. საქართველოს სსრ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროს სამეცნიერო-მეთოდური კაბინეტი – პროგრამა სიმღერა-მუსიკაში პედაგოგიური ინსტიტუტების დაწყებითი განათლების პედაგოგიკისა და მეთოდკათა ფაკულტეტებისათვის (პროექტი). შემდგენელი ბუსურაშვილი ჯ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი, 1968
99. საქართველოს სსრ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროს სამეცნიერო-მეთოდური კაბინეტი – პროგრამა მუსიკა სწავლების მეთოდკით პედაგოგიური ინსტიტუტების დაწყებითი განათლების პედაგოგიკისა და მეთოდკათა სპეციალობისათვის (პროექტი). შემდგენელი ფერშანგიშვილი ო. თბილისი, 1975
100. ავაზაშვილი მ. მასწავლებელთა კადრების მომზადების ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური პრობლემები. ესთეტიკური აღზრდის თეორიის საკითხები (სამეცნიერო სესიის მასალები). საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ესთეტიკის პრობლემათა სამეცნიერო საბჭო. თბილისი, 1982
101. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტრო – პროგრამა მუსიკა რვაწლიანი სკოლის დაწყებითი კლასებისათვის (I, II, III). განათლება. თბილისი, 1971-72
102. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტრო პროგრამა მუსიკა რვაწლიანი სკოლის დაწყებითი კლასებისათვის (I, II, III). განათლება. თბილისი, 1972-73
103. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტრო პროგრამა მუსიკა რვაწლიანი სკოლის დაწყებითი კლასებისათვის (I, II, III). განათლება. თბილისი, 1973-74
104. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტრო პროგრამა მუსიკა რვაწლიანი სკოლის დაწყებითი კლასებისათვის (I, II, III). განათლება. თბილისი, 1974-75

105. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტრო პროგრამა მუსიკა რვაწლიანი სკოლის დაწყებითი კლასებისათვის (I, II, III). განათლება. თბილისი, 1975-76
106. მუსიკა პროგრამა თერთმეტწლიანი სკოლის I კლასისათვის. - განათლება. შემდგენელი ცაგარელი ქ. თბილისი, 1985
107. საქართველოს განათლების სამინისტრო, ესთეტიკური აღზრდის რესპუბლიკური ცენტრი _ მუსიკა (პროგრამა და მეთოდოლოგიური სახელმძღვანელო ელემენტარული სკოლებისათვის), სწავლების I-IV წელი. ავტორები: ჭოხონელიძე კ., ცაგარელი ქ., სამსონიძე ლ., თბილისი, 1997
108. საქართველოს განათლების სამინისტროს სამეცნიერო-მეთოდური ცენტრი. რეკომენდაციები მასწავლებელთა და განათლების მუშაკთა აგვისტოს სექციური სხდომებისათვის. რედ. კაპანაძე ალ. თბილისი, 1999.
109. ადამაშვილი ჯ. ოცნება და სინამდვილე. გაზეთი "სახალხო განათლება". 1976, №57.
110. ლეკვიშვილი გ. მოსწავლეთა მხატვრული გემოვნების განვითარება ქართული ხალხური მუსიკის მეშვეობით. სკოლა და ცხოვრება. 1977, №12.
111. Гамулин А. Художественное воспитание в школе. Л, 1973.
112. ავაზაშვილი მ. ქართული საბავშვო მუსიკის პრობლემები. თბილისი. საბჭოთა ხელოვნება 1982, №2.
113. ავაზაშვილი მ. მეტი ყურადღება დავუთმოთ საბავშვო მუსიკას. თბილისი. საბჭოთა ხელოვნება. 1974, №4.
114. ორჯონიკიძე გ. რთული პრობლემების წინაშე. აღმავლობის გზის პრობლემები. თბილისი. ხელოვნება, 1978.
115. ქარუხნიშვილი რ. რატომ არ ვსარგებლობთ სასკოლო რეფორმის სიკეთით? თბილისი. საბჭოთა ხელოვნება, 1987, №11, გვ. 85-87.
116. წურწუმია რ. მეოცე საუკუნის ქართული მუსიკა. თვითმყოფადობა და ღირებულებითი ორიენტაციები. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია. თბილისი, 2005.

117. გიგინეიშვილი მ. მუსიკალური გემოვნების განვითარება მოზარდობის ხანაში. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ესთეტიკის პრობლემათა სამეცნიერო საბჭო. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს ი. გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი ესთეტიკური აღზრდის თეორიის საკითხები (სამეცნიერო სესიის მასალები). თბილისი, 1982.
118. მგელაძე ქ. მუსიკის მოსმენა ადრეულ სასკოლო ასაკში. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს ი. გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი. ესთეტიკური აღზრდის თეორიის საკითხები. (შრომების კრებული). თბილისი 1983.
119. მგელაძე ქ. ინტერესის განვითარება კლასიკური მუსიკისადმი, როგორც მუსიკალური ხელოვნებისადმი ესთეტიკური დამოკიდებულების ჩამოყალიბების ფაქტორი უმცროს სასკოლო ასაკში. დისერტაცია მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. თბილისი.
120. სამსონიძე ლ. მუსიკალური აზროვნების საწყისთა განვითარება სწავლების საწყის ეტაპზე. დისერტაცია ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბილისი, 1994.
121. სამსონიძე ლ. აზროვნების სპეციფიკის განსაზღვრისათვის მუსიკის სწავლის პროცესში. კრებულში: სამუსიკო პედაგოგიკა, თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია. სამეცნიერო შრომები. თბილისი, 1986.
122. გოგოლაძე ქ. მუსიკის ძირითად კანონზომიერებათა გრაფიკული საშუალებებით ასახვის პრობლემა დისერტაცია ხელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბილისი, 1994 (რუსულ ენაზე).
123. გოგოლაძე ქ. მუსიკალური ნაწარმოების სტრუქტურის გრაფიკაში ასახვა. კრებულში: სამუსიკო პედაგოგიკა. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია. სამეცნიერო შრომები. თბილისი, 1986.
124. http://www.tki.org.nz/r/arts/curriculum/statement/contents_e.php.

125. <http://www.curriculum.edu.au/fineprint/frameworks.php/#thearts>.
126. <http://www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/>.
127. <http://www.mon.gov.ru/edu-politic/standart/pp/1485/> ;
<http://www.mon.gov.ru/edu-politic/standart/pp/21-o.doc>.
128. Теплов. Б. М. Избранные труды: В двух томах. Т..1. – М.: «Педагогика», 1985. – 328с.
129. Ахутина Т.В. Нейропсихология индивидуальных различий детей как основа использования нейропсихологических методов в школе // Сб. докладов I-й Международной конференции памяти А.Р. Лурия / Под ред. Е.Д. Хомской, Т.В. Ахутиной. М.: Изд-во РПО, 1998. С. 201-208.
130. Магнитская К.Б.. Нейрофизиологический подход к проблеме дифференцированного обучения.<http://neuro.tele-kom.ru/911.shtml>
131. Москвин В.А. Нейропсихология индивидуальных различий детского возраста и гуманизация образования // Материалы II Всероссийской научно-практической конференции «Гуманизация образования – императив XXI века». Разд. I . Пермь: Изд-во ПГТУ, 1997. с. 126-127
132. Москвин В.А., Москвина Н.В. Нейропедагогика как новое направление образовательных технологий // Технологии образовательного процесса. Оренбург: Изд-во ОГУ, 1997. с. 107.
133. Потапов А.С. Нейропедагогическое обоснование комфортного обучения ребенка. 2-е изд. — Новосибирск: Изд-во НИПКиПРО, 2004. — 272 с.
134. კაკაბაძე ვ. მუსიკის ფუნქციები. საქართველო. ქუთაისის ფილიალი, 1993
135. Сохор А. Вопросы социологии и эстетики музыки. III т. Л. «Советский композитор» 1983
136. Теплов. Б. М. Избранные труды: В двух томах. М.: Педагогика, 1985.
137. Назайкинский Е.В. звуковой мир музыки. М.;Музыка, 1988
138. The Origins of Music. Edited by N.. Wallin, Bj.Merker and S. Brown. MIT Press, 1999.

139. The Psychology of Music. Second edition. Edited by D.Deutsch,. Academic Press, 1999.
140. Music and Emotion: Theory and Research. Edited by P. Juslin and J. Sloboda. Oxford University Press, 2001.
141. Edwards R. Children Learn Faster to the Sound of Music - New Scientist, 1996, 6.
142. Schlaug G., Jancke L., Huang Y., Steinmetz H. In Vivo Evidence of Structural Brain Asymmetry in Musicians - Science, 1995, Vol. 267, p.699-701
143. Peretz I. Brain specialization for music: New evidence from congenital amusia. Biological foundations of music - Annals of the New York Academy of Sciences., 2001, 903, p. 153-165
144. Gaser Ch., Schlaug G. Brain Structures Differ between Musicians and Non-Musicians - The Journal of Neuroscience, 2003, 23(27), p. 9240 –9924
145. Schlaug G., Jancke L., Huang Y. et al.. Increased corpus callosum size in musicians - Neuropsychologia, 1995, 33, p. 1047–1055
146. Jancke L., Schlaug G., Steinmetz H. Hand Skill Asymmetry in Professional Musicians - Brain and Cognition, 1997, 34, p.424–432
147. Stewart L., Henson R., Kampe K. et al. Brain changes after learning to read and play music – Neuroimage, 2003, v.20, p.71-83
148. Информатика в образовании. Рекомендации Института ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании / Под ред. *А.Л.Семенова*. — М.: ИИТО, 2000. — 96 с.
149. Информационная культура в структуре новой парадигмы образования: Сб. статей / Науч. ред. Н.И. Гендина. Кемерово: Кемеровская Гос. Академия культуры и искусств. 1999. -181 с.
150. <http://www.dlf.ge> – საქართველოს სკოლების კომპიუტერიზაციის პროგრამა “ირმის ნახტომი”.
- 151.Стандарт основного общего образования по информатике и ИКТ. http://www.school.edu.ru/dok_edu.asp?ob_no=21917.
152. Примерная Програма Основного общего образования по информатике и ИКТ. <http://www.mon.gov.ru/edu-politic/standart/pp/09-o.doc>.

153. კომპიუტერული ტერმინოლოგიის განმარტებითი ლექსიკონი. ავტორთა კოლექტივი, ხელ. ხაჩიძე ვ., რედ. გაბუნია ვ. ელფი. თბილისი, 2000 – 248 გვ.
154. <http://www.nplg.gov.ge/abconferece.pdf> - ინტერნეტის ტერმინების თარგმანი ქართულად გამოქვეყნებულ წიგნებსა და ლექსიკონებში. შემდგენელი ჩხენკელი თ.
155. Зарецкая С., Животовская И., Можаяева Л., Черноморова Т. Дистанционное обучение в современном мире. Серия: Социально-экономические проблемы стран Запада Антология. ИНИОН РАН, 2002. - 136 с.
156. Агапонов С., Джалиашвили З., Кречман Д. Средства дистанционного обучения. Методика, технология, инструментарий. Серия. Мастер решений. БХВ-Петербург, 2003, - 336 стр.
157. <http://edu.internet-academy.org.ge> _ distanciuri ganaTlebis qarTuli veb-resursi
158. Taylor J.A., Deal J. J.. Distance Learning in Music: A Survey of Practice and Plan. <http://music.utsa.edu/tdml/conf-IV/IV-Taylor&Deal.html>
159. Цареградская Т. Компьютер в музыкальном образовании: путь в будущее? - Музыка и Электроника, 2004, № 3, с.2-3
160. Живайкин П. 600 звуковых и музыкальных программ. БХВ-Петербург, 2003. - 624 с.
161. Никифорова Р.К.. Отработка навыка композиции с помощью музыкального конструктора. Отработка ритмичности и интонационной выразительности. Проблемы и технологии продуктивного обучения предметам развивающей эстетики в школе. Региональная Научно-практическая конференция. Томск, 6 мая, 2004
162. Raffman D. Language, Music, and Mind.. MIT Press 1993. - 183 p.
163. Назайкинский Е. Речевой опыт и музыкальное восприятие. Эстетические очерки. Музыка, вып.2. М., 1968 с.245-283, с.282

164. Nakada T., Fujii Yu., Yoneoka Yu., Kwee I. L. Where Spoken and Written Language Meet. *European Neurology*. 2001. 46, p.121-125
165. Schon D., Anton J., Roth M. et al. An fMRI study of music sight-reading. *Neuroreport*, 2002. 13, pp.2285-2289
166. Sergent J., Zuck E, Terriah S., MacDonald B. Distributed neural network underlying musical sight-reading and keyboard performance *Science*, 1992. 257, p.106-109
167. Stewart L., Henson R., Kampe K. et al. Brain changes after learning to read and play music. *Neuroimage*, 2003, v.20, p.71-83
168. Platel H., Price C, Baron JC, Wise R, Lambert J, Frackowiak RS. et al. The structural components of music perception: a functional anatomical study. *Brain* 1997, 120, p.229-43.
169. Levitin D., Rogers S. Absolute pitch: perception, coding, and controversies. *Trends in Cognitive Sciences (TICS)*, 2005, 9(1), p. 28-33
170. Nakada T, Fujii Y, Suzuki K , kwee I. 'Musical brain' revealed by high-field (3 Tesla) functional MRI. *Neuroreport*, 1998, v.9, p. 3853-3856
171. Weinberger N. Sight-Reading Music: A Unique Window on the Mind. *MuSICA Research Notes*, 1998, v.1, № 1
172. Медведев Е., Трусова В. *Cubase SX для музыкантов*. БХВ-Петербург, 2003. - 638 с.
173. Артемьев А. Об электронной музыке.
http://www.composers.ru/?module=arsnova&page=article&lang=rus&article_id=27
174. Sheffer P.. *Recommended Records Quarterly*, 1987v., 2, № 1
(http://www.mmv.ru/interview/15-10-2000_sheffer.htm)
175. Артемьев Э. Notes on electronic music. *Music Vox*, 1998. 10 , № 1 – 2
176. Кукушин В. С. *Современные педагогические технологии. Начальная школа. Пособие для учителя*. 2004 г. - 384 с.

177. Чапаев Н.К. Структура и содержание теоретико-методического обеспечения педагогической интеграции. Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук. Екатеринбург, 1998
178. Gardner, H. Frames of mind: the theory of multiple intelligences (2nd ed.) New York. Basic Books., 1993
179. Campbell, L., Campbell D. and Dickinson, D.. Teaching and learning through the multiple intelligences (2nd ed). Boston. Allyn and Bacon, 1999
180. Ижуткин В.С., Токтарова В.И. Формирование межпредметных связей в обучающих системах. Санкт-Петербург, 5-8 июня 2006. XIII Всероссийская научно-методическая конференция "Телематика 2006"
181. <http://www.school.edu.ru/attach/8/192.DOC> - “ბუნებისმეტყველება”.
182. <http://www.school.edu.ru/attach/8/183.DOC> - “მსოფლიო მხატვრული კულტურა”.
183. Suits B.H. The Physics Behind Music. Undergraduate Course, Michigan Technological University, USA .
<http://www.phy.mtu.edu/~suits/Physicsofmusic.html>
184. Харуто А.В. Музыкальная информатика. Компьютер и звук. Учебное пособие. М, МГК им. Чайковского, 2000.— 387с.
185. Рахимов Р.Г. Компьютерные технологии в музыке. Авторская программа по специальности № 0310 «Музыкальное образование». Уфа: ООО «Вагант», 2005
186. Ворожеев А.М., Скворцов С.И. Примерная программа учебной дисциплины «Музыкальная информатика». Учебно-методический совет по группе специальностей среднего профессионального образования Министерство культуры РФ, М., 2003
187. Сушкевич Н.С. Основы музыкальной информатики. Программа для студентов музыкальных вузов. Мн., 2003

188. Радаев В.В., Гридина Е.Г., Иванников А.Д. и др. Интернет-порталы: содержание и технологии. Сборник научных статей. Выпуск 2. / Редкол.: А.Н. Тихонов (пред.) и др.; ГНИИ ИТТ "Информика". Просвещение. М., 2004. - 499 с.
189. <http://www.development.edu.ru> - რუსეთის ფედერაციის განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს სპეციალიზირებული საინფორმაციო პორტალი: განათლების ფედერაციული და რეგიონალური პროგრამების რეალიზაცია.
190. <http://edu.ru> - რუსეთის ფედერაციის განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ფედერალური პორტალი.
191. <http://school.edu.ru> - რუსეთის ფედერაციის განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ზოგადსაგანმანათლებლო პორტალი.
192. <http://music.edu.ru> - რუსეთის ფედერაციის განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ზოგადსაგანმანათლებლო პორტალის მუსიკალური კოლექცია.
193. Осетрова Н.В., Смирнов А.И., Осин А.В. Книга и электронные средства в образовании. Издательский сервис; Логос. М. 2003. - 144 с.
194. <http://www.curator.ru/e-books/index.html> - რუსეთში გამოშვებული CD-ROM ელექტრონული სახელმძღვანელოების მიმოხილვა.
195. <http://www.cnews.ru/news/top/index.shtml?2005/10/03/188244> - ინტერვიუ რუსეთის ფედერაციის განათლების მინისტრ ა. ფურსენკოსთან.